

54832

INDEX ETHNOGRAPHICUS

1956 december

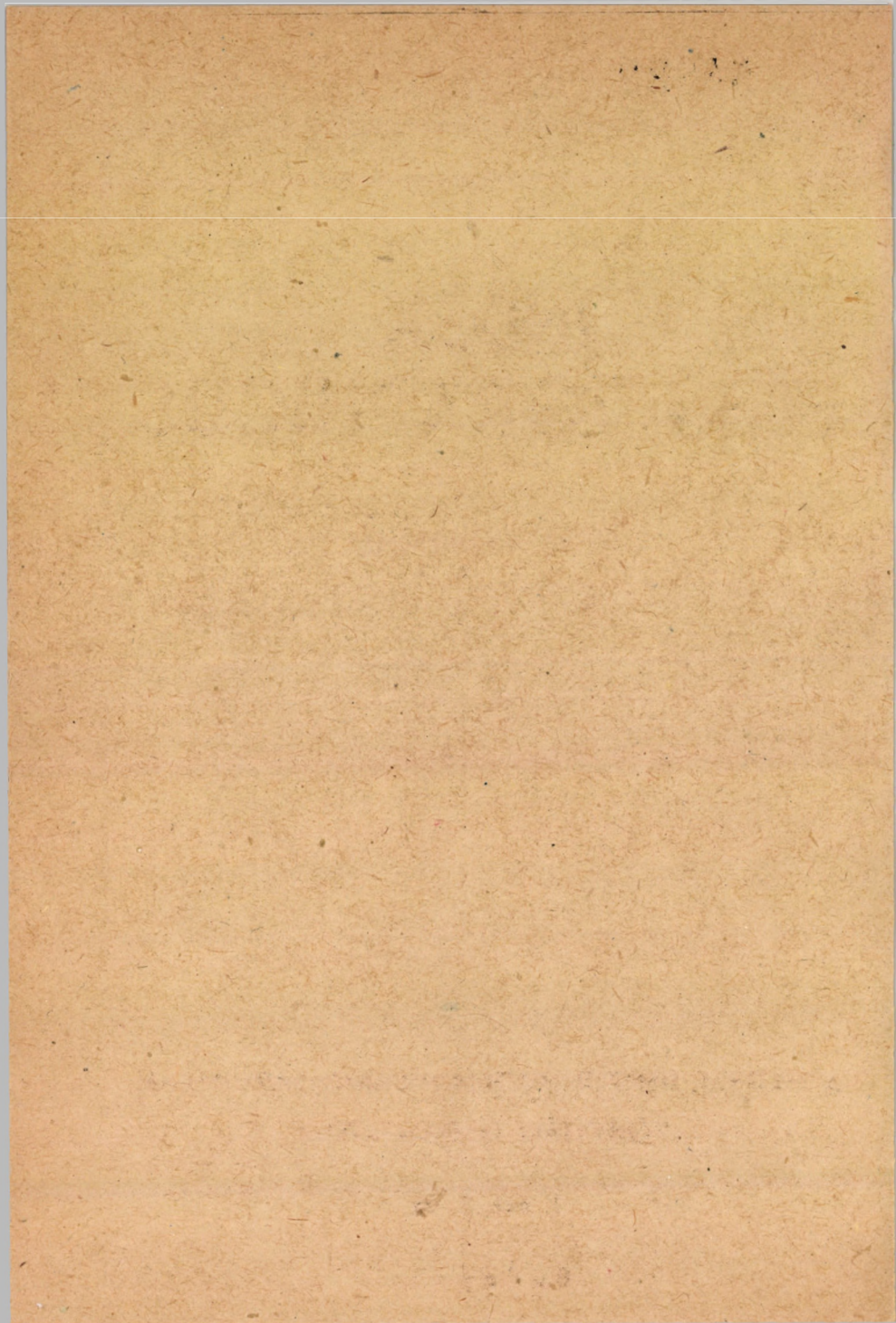

Kézirat gyanánt

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM NÉPRAJZI MÚZEUMÁNAK
KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓJA

I. évf. 2. sz.

B u d a p e s t

54832

INDEX ETHNOGRAPHICUS

1956 junius

1. köt.
1-2

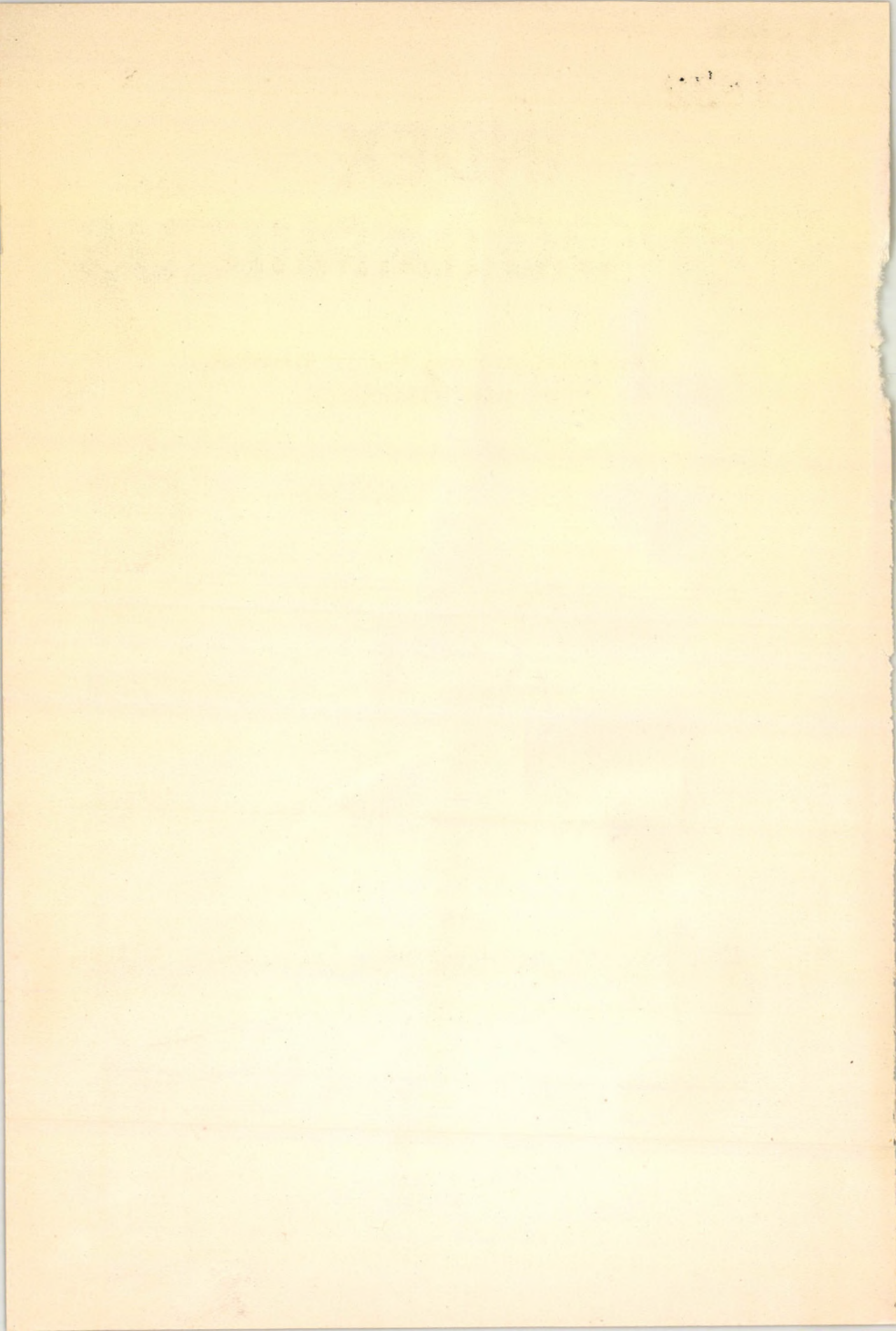
Kézirat gyanánt

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM NÉPRAJZI MÚZEUMÁNAK
KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓJA

I. évf. 1. sz.

B u d a p e s t

54832

INDEX ETHNOGRAPHICUS

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Múzeumának
Könyvtári Tájékoztatója.

Kézirat gyanánt.

BUDAPEST

I. évf. 1. sz.

1956 június

I N D E X E T H N O G R A P H I C U S

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Múzeumának
könyvtári tájékoztató folverata

Megjelenik évente kétszer

Szerkeszti Sándor István és Takács Lajos

Technikai munkatársak:

Serfőző Józsefné, Varga Mária, Szőke Jenő

Budapest. VIII. Könyves Kálmán-körut 4c.

Fk.: Sándor István

Készült a Magyar Nemzeti Múzeum - Történeti
Múzeum Rotaprint Üzemében

5 iv terjedelemben 300 példányban

Fv.: Dajbukát Gergely

B E V E Z E T Ó .

A néprajztudomány világviszonylatban sem rendelkezik referáló folyóirattal, amely a szakirodalom fejlődési eredményeit feltárná és nyilvántartaná. Az európai parasztkulturák irodalmát ugyan mind nagyobb teljességgel regisztrálja a Volkskundliche Bibliographie két évenként megjelenő köteteivel. A címek mögött megbuvó elvi-módszertani erőfeszítésekről, a tudományos elemző és feldolgozó munka eredményeiről azonban csak elszórt vállalkozások, folyóiratokban, évkönyvekben meghuzódó referátumok adnak elvétve áttekintést. Az a tény, hogy a szakirodalom átfoghatatlan gazdagságát teljes terjedelmében közvetlenül tanulmányozni ma már alig lehetséges, a tájékoztató munka szervezett formáinak megteremtésére ösztönöz.

A magyar néprajztudomány területén ezt a hiányt igyekszik némileg enyhíteni néhány év óta a Néprajzi Múzeum "Néprajzi Dokumentáció" című kiadványa, amely a Szovjetunió és a népi demokráciák szakirodalmából nyújt fordításban szemelvényeket. A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata, az Ethnographia, szemelvényes könyvismertető és kritikai tevékenysége hasznos tájékoztató eszközként jelentkezik.

Az Index Ethnographicus ezeket a kezdeményezéseket szélesíti ki könyv- és folyóiratszemléjével, tematikus bibliográfiával és referátumaival. Mint a Néprajzi Múzeum Könyvtárának folyóirata az egyszerű címközlésen túlmenő áttekintést óhajt biztosítani a szakpublikációk tartalmáról, jellegéről, főbb vezető szempontjairól, elsősorban a könyvtár állományának feltárása útján. Közlései természetesen szorosan a tudományos szakirodalomra, annak is csak újabb anyagára korlátozódnak. A külföldi irodalomból csak kivételesen nyulunk az 1950. évnél korábbi alkotásokhoz; a magyar irodalomból kizárólag a friss néprajzi termést ismertetjük. Az utóbbiakról a külföld számára idegen nyelvű közléseket is adunk. A tájékoztatás e munkáját a Néprajzi Múzeum dolgozói - bár a könyvtár irányításával - mégis együttesen végzik. - A tudományos rovat a könyv és általában az optikus jellegű gondolatközlés néprajzi vizsgálatához szolgáltat adalékokat.

U J A B B K Ö N Y V E K
A N É P R A J Z I M U Z E U M K Ö N Y V T Á R Á B A N .

1. Internationale Volkskundliche Bibliographie. Rédigé par Robert Wildhaber. 1950-1951. Bâle 1955. Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires. XXXII, 664

8380 címszót tartalmazó számozott szakbibliográfia szerző és tárgyszó-regiszterrel, a korábbi kötetekből kimaradt adatok apróbetűs közbeiktatásával. Földrajzilag Romániát és Albániát leszámítva teljes európai címgyűjtemény. Kizárólag szakirodalmi anyag, recenziók, népszerű közlések figyelembevétele nélkül, népi nevek és az antikvitás irodalmából csak a szorosan etnográfiai érdekű címekre korlátozódva. Az UNESCO kiadásában megjelent 4. kötet, a Hoffmann-Krayer-féle vállalkozás megindulása óta a 15. kötet. Magyar anyaga Fél Edit gyűjtése. /A hiányzó 1937-38. évi kötet a kelet-berlini Institut für Deutsche Volkskunde kiadásában szintén R. Wildhaber szerkesztésében sajtó alatt./ KV.4.

2. KUNZ, Ludvik

Česka ethnografie a folkloristika v letech 1945-1952. Praha 1954. Nakladatelství Československé Akademie Věd. 382 p.

Irigykedve fogadtuk az újabb cseh és morva néprajzi és folklórirodalom 2721 tételt számláló könyvészeti áttekintését. A mű gerince a szerzők ábécé rendjében nyújtja anyagát, amelyet tárgyi és földrajzi regiszter egészít ki. Bevezetőül a korábbi néprajzi bibliográfiák összeállítását, valamint a kötetben feldolgozott folyóiratok, sorozatok jegyzékét kapjuk. A bevezető fejtegetéseket orosz és német kivonat is tolmácsolja. A könyvek mellett a nagy prágai és brnoi könyvtárak megfelelő jelzete is szerepel. A nyilvántartás a recenziókra, fordításokra is kiterjeszkedik, nem öleli fel azonban az újságokban közölt anyagot. Magyarország a kötetben három címszóval szerepel /népszerű népzenei és néptánc-közlemények, illetve kiadványok/. 20.795

3. Magyar néprajztudomány 1945-1955. Válogatott bibliográfia. Összeállította Sándor István. Bp. 1956. Tankönyvkiadó. 68 p. Kézirat gyanánt. Bibliográfiák az egyetemi oktatás számára 8. sz.

600 cím a magyar parasztság életét és kulturáját vizsgáló újabb szakirodalmából; kizárólag a magyar népiélet egyes konkrét jelenségeit tár-

gyaló, szorosan tudományos közlemények szemelvényes áttekintése. Bár szerkesztésében az egyetemi oktatás célkitűzéseire igazodik, mint a magyar néprajz java természetének első szemléje hasznos kalauz minden szakkutató kezében. Néhány külföldi szerző magyar kérdésekkel foglalkozó művére is kiterjeszkedik. Beosztása a néprajz szakrendjének klasszikussá vált osztályozási rendszerét követi. A készülő összefoglaló néprajzi bibliográfia hasznos előfutára. KV.135

E n c i k l o p é d i á k .

4. Handbook of Southamerican Indians. Ed. Y. H. Stewart Washington 1946-1950. Smithsonian Institution 1-6. vol. Bureau of American Ethnology, Bull. 143.

Nordenskiöldnek a 20-as, 30-as években megjelent tizkötetes "Comparative Ethnographical Studies" sorozata mellett, a "Handbook" az amerikai néprajztudomány legnagyobb alkotása, több mint száz tudós közös nagy műve. A tervezést és az előmunkálatokat már a 30-as évek közepén elkezdték. A háború miatt elkészt a kiadása, csak 1946-tól kerülhet sajtó alá. A mű földrajzilag magában foglalja egész Délamerikát, Középamerikát Guatemaláig és az Antillák szigeteit. A kérdéses tárgykör legjobb ismerője végezte el egy-egy törzs, vagy kultúra feldolgozását, előre megállapított minta szerint. A fontosabb törzseket egyenként, az egységesebb törzscsoportokat pedig összefoglalóbb tanulmányokban tárgyalják az alábbi főcímszavakat követve: Bevezetés /a törzsvagy kultúra területi elhelyezkedése, kutatásának története, lélekszám stb./; Gazdasági tevékenység; Viselet és ékszer; teherhordás; Kézművesség; Társadalmi szervezet; Életciklus; Esztétika és szórakozás; Valóság; Mitológia.

Az első négy kötet összefoglaló monográfiákat közöl egyes törzsekről vagy egyes kultúrákról. Az V. kötet /Comparative Ethnology/ összehasonlító tanulmányokat közöl, és négy részből tevődik össze: a/ egyes kulturjelenségek területi elterjedése, történeti kialakulása stb./; b/ misszionárius tevékenység Délamerikában; c/ demográfiai kérdések; d/ kulturális típusok. A VI. kötet természettudományi problémákkal foglalkozik. Valóban kézikönyvvé vált minden amerikanistának. F 2187

5. COLUCCIO, Felix

Diccionario folklórico argentino. 2. edición aumentada y corregida. Buenos Aires 1950. El Ateneo. 503 p. 40 t.

Az 1948-ban megjelent néprajzi lexikon új kiadása. Címzavai tulnyomórészt folklórjelenségekre vonatkoznak, a tárgyi kultúra szerényebb keretben jelentkezik. A magyarázó szövegek bőven idézik a népköltészet anyagát. Nagyszámú kóta, ábra és néhány térkép egészíti ki a táblák sorát. Függeléként a folklórkutatók lexikonszerű felsorolását kapjuk főbb műveik említésével, majd a folklórintézmények felsorolását és 1477 számozott címszónyi bibliográfiát, külön szerzőregiszter kíséretében. Az egyes címszavak számutalással jelzik a bibliográfiában megadott forrásokat. 21.856

6. HABERLANDT, Arthur

Taschenwörterbuch der Volkskunde. Wien 1953. Österreichischer Bundesverlag. 212 p.

Az osztrák néprajz immár két teljes emberöltőt szentelt a hagyományos népi műveltség anyagának összehordására. Megtörtént ez anyag táji összegezése is jórészt; ugyanígy az egyes tárgyterületeknek rendszeres feldolgozása. De igen nehézzé vált a tájékozódás minde munkák között. Ennek a tájékozódásnak megkönnyítésére szánja Haberlandt professor vezérfonalul ezt a tárgyszótárt. Minden cikk élén rövid leírást találunk a tárgyalt objectumról, szakkifejezéseknél megkapjuk azok közérthető magyarázatát is. Elterjedésükről Ausztriából hozódik fel minden adalék; koruk eredetük, kultúrtörténeti vonatkozásaikról a ma érvényes és továbbmutató elméletek szólnak. Nem felejtkezett meg szerző a szomszédi összefüggések felemlítéséről sem. 20.649

A néprajz története.

7. SCHMIDT, Leopold

Geschichte der österreichischen Volkskunde. Wien 1951. Österreichischer Bundesverlag. 205 p.

A néprajz, mint "a hagyományozott rendekben folyó élet tudománya" fogalmának, határainak, módszerének magvas körvonalazása után az egymást követő eszmei mozgalmak rendszerében 30 lapnyi bibliográfia kíséreté-

ben tekinti át az osztrák néprajz fejlődését. A 18. század előtti anyag feltárásában úgy szólnán töretlen uton halad; napjaink kutatásának ismertetése lo lapnyi terjedelmében - kitűnő referátum az osztrák néprajz újabb munkálatairól /143-154 l./, amelyet elvileg a "Historizmus és tárgyilagosság" mint fejezetcim jellemez. A Habsburg-korszakok fejtegetései magyar szempontból is jelentős anyagra terjeszkednek ki. Jegyezzük fel, hogy a legrégibb osztrák néprajzi muzeális gyűjteményt E. Moll. a 18. század végén hozta létre Salzburgban. A fejtegetések a „Volkskunde” kutatásterületére korlátozódnak. 18.293

8. PENNIMAN, T.K.

A Hundred Years of Anthropology. 2. ed. London /1952/. G. Duckworth. 512 p.

Penniman könyve az anthropologia összes ágának összefoglaló történetét adja, különös tekintettel az utóbbi száz évre. Bevezetésként az anthropológián, régészeten kívül a tradicionális angolszász felfogás szerint idesorolva az embertant is. Röviden vázolja a kialakulás időszakát /1835-ig/, majd az 1835-1859 közötti évek következnek. Az 1859-1900 közötti éveket "The Constructive Period" címmel tárgyalja, míg a kritikai periódusnak az 1900-1935 közötti éveket nevezi. Befejezésül az 1935-től napjainkig tartó időszak anthropológiai tevékenységét foglalja össze, külön vizsgálva az óvilági őstörténetet és technológiát, a fizikai anthropológiát, az amerikanisztikai kutatásokat, valamint az egyetemes etnológia és szociálanthropologia problémáit. 20.479

E r e d m é n y e k é s f e l a d a t o k .

9. Anthropology Today. An Encyclopedic Inventory. Ed. Kroeber, A.

L. Chicago 1953. The University of Chicago Press. XIII, 966 p.

A munka a mai anthropológia problémáit ismerteti. Az egyes tanulmányokat a problémákban legjáratosabb szakemberek írták, elsősorban elvi szempontokra fektetve a hangsúlyt. Szerkezetileg három részre tagolódik a munka: az első részt a történeti megközelítés kérdéseit vizsgálja. Az első három tanulmány módszerei kérdésekkel foglalkozik. /pl. Oakley: Fossilis emberi maradványok datálása/, a többi az eredményekkel /pl. Monge: Az emberi magatartás biológiai alapja; Childe: Óvilági kultúrtörténet: Neolitikum; Caso: Újvilági kultúrtörténet: Közép-Ame-

rika stb./. A második rész a "folyamat" problematikájával foglalkozik, a módszertani részben pl. Lewis: Ellenőrzés és kísérlet a terepmunkában, az eredmények részben Beals: Akkultúráció és Mead: Nemzeti jelleg tanulmányai, míg a harmadik rész a gyakorlati alkalmazás kérdéseit vizsgálja /pl. Caudill: Alkalmazott anthropológia az orvostudományban; Métraux: Alkalmazott anthropológia a kormányzásban; Egyesült Nemzetek Szövetsége/. Az első két részt teoretikus cikkek zárják le, mint pl. Strong: Történeti megközelítés az anthropológiában vagy Redfield: Az anthropológia és a társadalomtudományok, valamint a humániórák kapcsolata.

21.586

10. Yearbook of Anthropology - 1955. Ed. by William L. Thomas, Jr.- Jean S. Stewart. New York 1955. Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research. XVI, 836 p.

Az Évkönyv az 1952-1954 közötti évek anthropológiai munkásságával foglalkozik. Szerkezetiileg hat részre tagolódik: mindegyik rész tanulmányait más- és más szerző, a szakterület legjobb specialistája írta. Az első rész a kulturális és biológiai fejlődés kérdését taglalja /Huxley/, a második rész az ember multját vizsgálja s elsősorban embertani jellegű /itt foglalkozik Koppers a diffúzióval, Fűrér-Haimendorf pedig a kultúrtörténettel és a kulturális fejlődéssel/; a harmadik rész különféle teoretikus problémákat vizsgál /pl. Mandelbaum: A komplex civilizációk tanulmányozása; Firth: Funkció stb./; a negyedik rész az alkalmazott anthropológia kérdéseit tárgyalja /pl. Macgregor: Anthropológia a kormányzásban; Egyesült Államok/; az ötödik rész Európa és Délkelet-Ázsia különböző országainak néprajzi tevékenységét mutatja be /itt foglalkozik a munka a magyarországi embertani, régészeti és néprajzi munkával is/; a hatodik részben pedig tájékoztató adatokat /Nemzetközi szervezetek, anthropológiai disszertációk stb./ tartalmaz.

F. 2323

Elvek, módszerek.

11. Outline of Cultural Materials. Ed. by George P. Murdock- Clellan S. Ford etc. 3rd edition. New Haven 1950. Human Area Files. 162 p.

Az "Outline of Cultural Materials" a "Cross Cultural Survey" céljaira készült címszójegyzék, mely a társadalmi és kulturális élet összes je-

lenségeit osztályozza, elsősorban adattári használat végett. 88 nagyobb fejezetben foglalkozik olyan társadalmi és kulturális jelenségek osztályozásával, mint amilyenek pl. a nyelv, közlekedés, élelmezés, földművelés, öltözködés, technológia, építkezés, gépek, tulajdon, cse-re, munka, szállítás, család, rokonság, házasság, területi szervezet, politikai tevékenység, jog, igazságszolgáltatás, fegyveres erők, hábo-ru, halál, vallási hiedelmek, szexuális élet stb. A címszójegyzék ösz-szeállítása lehetővé teszi, hogy segítségével bármilyen társadalmat-a legrimitivebbet és a legfejlettebbet - is feldolgozzon, kategori-záljon a kutató. 21.585

12. KOREN, Hanns

Volkskunde in der Gegenwart. Graz-Wien-Altötting 1952. Stvria. 99 p.

Ausztriában a néprajznak ma két nagy központja van: Bécs és Graz. A gráciak felfogását tudományukról a Victor von Geramb köré csoportosuló és nyomába lépő néprajzosok közül Koren professzor szólaltatja meg. Nem annyira módszert ad, mint inkább értelmez. Míg Leopold Schmidt úgy vallja, hogy a néprajz a hagyományos rendben való létnek a tudománya. Koren úgy véli, hogy az embereknek és életformájuknak, a népi hagyo-mánynak és ezek hordozóinak egyaránt helyet kell kapnia a néprajzban. A néprajz ugyanis az emberről szóló tudomány, amennyiben ez az ember részese a személytelen és hagyományos kulturális életformának. Jelen-tősnek tartjuk azt a fejezetet, amikor a "volkstümliche Geistigkeit"-ről szólva hibáztatja azokat a nézeteket, melyek mindest csupán a szo-kás- és hitbeli jelenségekből kívánják leolvasni. A "dolgokkal" való foglalkozás megmutatja, hogy az ember és eszköz vonatkozásaiban milyen sok köre rajzolódik fel a népi szellemiségnek, melyeknek a néphittel semmi kapcsolatuk nincsen. A munkamódokra, a tapasztalatra kell itt gondolni, melyek az eszközök kialakításában láthatók. Ezekre épülhet hit- és szokásbeli anyag is, de ha ilyen nem volna is felettük, akkor is tükröi a népi szellemnek. És ezért ezek is a néprajz munkakörébe tartoznak." 20.415

13. MAGET, Marcel

Guide d'études directe des comportements culturels. Paris 1953. Civilisations du Sud. 260 p. 8 t.

A második világháború után, iránító személyiségeiben és célkitűzéseiben megújult franciaországi néprajz egészen különleges "Kalauzzal"

gazdagította a szakirodalmat. Ez az első néprajzi kézikönyv, mely a néprajzi működésnek, elsősorban a gyűjtésnek pontosan megszabja módzatait. Nem elméletet kíván adni, hanem gyakorlati utmutatást-- tudjuk azonban jól, hogy gyakorlati utmutatás elmélet nélkül nem lehetséges. Richard Weiss A Schweizerisches Archiv für Volkskunde 1953. számában így ír róla: ... "álíg ismerünk más munkát, mely tudományunk legújabb állását oly mértékben tudatosíthatná, mint ez a gyakorlati kalauz ... Tudományunk válaszutra érkezett ... ifjukorának ártatlansága mögötته maradt. Szelíd rémülettel ismerjük fel, milyen nehéz, mennyire differenciált munkatechnikával kellene rendelkezünk, akár csak ahhoz is, hogy ... egy egyszerű tárgyat regisztráljunk ... Ime a mi tudományunk is megteszi a lépéseket a dilletantizmusból a kifogástalan biztos technikáig ..." M. Maget tiszta éles logikával felépített kézikönyve tulajdonképpen megalapozza a néprajz mesterségét. - Feladatul a néprajzosnak a kulturális magatartások vizsgálatát tüzi ki s ezeknek helyi szisztémák szerinti csoportosítását. A kalauz az anyagon, cselekményen át vezet a csoportig, a csoportok tevékenységéig, majd ezeken is túlmenően a táji egységekig. A gyűjtés technikája, gyűjtő és adataiszolgáltató viszonya, majd a gyűjtött anyag megőrzése, feldolgozásra való előkészítése alkotja a nagyobb fejezetek tartalmát. 19.298

E m l é k k ö n y v e k .

14. Volk und Heimat Festschrift für Viktor von Geramb. Hgg. v. Hamms Koren-Leopold Kretzenbacher. Graz-Salzburg-Wien 1949. Anton Pustet. 320 p. 12 t.

Ezt a kötetet 1944-ben az ünnepeletnek 60-ik születése napjára szánták munkatársai. - a politikai események miatt azonban megjelentetését 5 évvel elhalasztották. Ekkor szinte az egész Ausztria meleg ünneplésben részesítette a néprajztudomány grazi professzorát, a Steyer Néprajzi Múzeum vezetőjét. A 22 tanulmányból álló kis kötet csupán külsejében mutatkozik némikép igénytelennek a személyhez vonatkoztatva, akinek tiszteletére kiadták. A tanulmányok maguk és a szerkesztés munkája annál igényesebbek. A kötetben minden közlemény a néprajznak V. v. Gerambtól művelt valamely ágához kapcsolódik s az ő gondolatait, eredményeit kívánja továbbvinni. Átnézve a dolgozatok valóban sokszínű során láthatjuk meg V. v. Gerambnak azt az igen sokoldalú és mélyreható munkálkodását, mely a népéletnek csaknem egészét magába foglalja /Ugy látszik, hogy csak a Steyerisches Trachtenbuch-nak nem akad folytatód-

ja/. De nemcsak az ünnepeltnek nagy hatóereje mutatkozik meg a kötetben. hanem a mai osztrák néprajz egész keresztmetszete is, mely a második világháború óta szinte csodálatos fellendülésnek indult és magához ragadta a német nyelven publikáló szaktudományág vezető szerepét. Nincs hely itt a dolgozatok valamennyiének bemutatására, csupán felhívjuk a figyelmet egy-egy olyan tanulmányára, amilyen Erika Hubatschek-é, mely mintaszerű bemutatása egy kisebb tájegység gazdálkodási rendszerének néhány arra jellemző tárgyon át. 15.087

15. Angebinde John Meier zum 85. Geburtstag am 14. Juni 1949. Hgg. v. Friedrich Maurer. Lehr /1949/. Schauenburg. 198 p. 7 t.

Az emlékkönyvben összefogott tíz tanulmány közül hat szorosabban néprajzi érdekű. K. S. Bader a jogtörténet és néprajztudomány viszonyának történeti alakulását tekinti át /31-42/. P. Geiger a Hormussen néven ismert s mind szélesebben hódító schweizi sportjáték néprajzát nyújtja /53-57/. W. Heiske egy olasz epikus népdal - Donna Lombarda - szövegvariánsait gyűjti össze az európai párhuzamok és történelmi előzmények figyelembevételével: a férj észreveszi, hogy felesége mérget kevert italába s kényszeríti, hogy az igya ki a poharat /59-80/. Fr. Ranke egy népének alapmotívumának /Ich bin von Gott, ich will wieder zu Gott/ vallástörténeti előzményeit tárja fel /111-117/. Kiemelkedőt nyújt E. Seemann a szlovén szerelmi költészet egy műfaji csoportjának elemzésével, motívumkincsének kidolgozásával s a megfelelő német folklórvaghöz való viszonyításával /131-168/. W. Wiora az Alpok területének népdalkincséből bont le összehasonlító módszerrel történelmiretegeket. 21.346

16. Kultur und Volk. Beiträge zur Volkskunde aus Österreich, Bayern und der Schweiz. Festschrift für Gustav Gugitz zum achtzigsten Geburtstag. Hgg. v. Leopold Schmidt. Wien 1954. Österreichisches Museum für Volkskunde. XII, 423 p. 33 t.

25 tanulmány, nagyrészt a történeti néprajz jegyében, amelynek a jubiláló tudós egyik jelessége: muzeumok, magángyűjtemények, könyv- és levéltárak feltáratlan néprajzi-művelődéstörténeti anyagának áttekintése, magyar viszonylatban is sok tanulsággal. Több tanulmány veszi számba a német nyelvterület különböző szokásait /Beitl, N. Mayer, H. Moser/. Közülök L. Schmidt a Borbála- és Lucebuza kérdéseinek burgenlandi feldolgozásával, Friess pedig egy disznóölési szokás bemutatásával emelkedik ki. Régi és részben még ma is élő mesterségek emlékét e-

levenítik fel mások: a paraszti szentképmetszést /Hochenegg/, betlehem készítést /Ringler/, koporsó- és fogadalmi-ládafestést /Mais, Richter/. A népi vallásosság tárgyainak kérdéskörét hasonlóképpen több tanulmány képviseli: Grün a rózsafüzérek típusairól, Lipp a Wolfgang-legendát jelenetező bábszínház-szekrényről. G. Ritz és J. M. Ritz középkori vas-votívtárgyakról, Gebhard a bajor kegyképek, Rettenbeck fogadalmi képek ikonográfiájáról és időrendjéről. Kretzenbacher a Szt. Leonárd-templomokat körülkerítő láncokról értekezik. A továbbiak a bucsujárás szokásait /Baumann, Krissa/ s a vallásos néprajz egyéb kérdéseit /Aurenhammer, Klier, Kramer, O. Moser, Rath/ vizsgálják. Két érdekes dolgozat a népi orvoslás egyes vallásos vonatkozásait veszi bontólóra /Bleichsteiner, Leskoschek/. 21.027

E t n i k u s c s o p o r t o k .

17. MÖDERNDORFER, Vinko

Verovanja, uvere in običaji slovencev. Celje 1948, 1946. Zadružna Knjižna Izdaja. 2, 5. vol.

Sokoldalú, jó regisztereivel, éles tagozásával számutalásaival gazdag anyaggyűjtésével a szlovén néprajz hasznos forrása. Képanyagát hiánnyoljuk. A kiadvány a sorrendben először megjelent 5. kötetnek alcíme: "Harc a mindennapi kenyérért." A cselédfogadás, a gyapjú-, kender- és lenmunka, a mezőgazdaság, vadászat, állattartás és táplálkozás néprajzát már ebben a kötetben keretezi a hét napjaival, egyes "félünnepekkel", valamint a természeti jelenségekkel kapcsolatos hiedelmek, vélekedések előadása. A 2. kötet alcíme: "A szlovének hiedelmei, gondolkodása, szokásai" címen folkloranyagot ismertet. 21.084

18. RUDENKO, Sz.I.

Baskirü, Moszkva-Leningrad 1955. Akademiya Nauk. 392 p. 5 térk. Sz. I. Rudenko két-kötetes nagy baskir monográfiájának a magyar kutatás számára is igen jelentős, nehezen hozzáférhető néprajzi részát adja kezünkbe átdolgozva az új kiadás /az első 1925-ben jelent meg/. A szerző a néprajz egész tárgykörét felölelve tárgyas leíró célkitűzéssel ábrázolja a baskirok kulturáját. Voltaképp az első világháború előtti állapotokat rajzolja, adatainak legnagyobb részét 1905-1908 közt gyűjtötte. Egy befejezésül csatolt fejezet számol be az októberi forradalom utáni átalakulásról és a baskirok jelenlegi életéről. Az

ujabb szovjet néprajzi, régészeti és antropológiai eredmények alapján áttekintést ad a Baskírföld történetéről és a baskir ethnogenezisről. Tömör ismertetőt kapunk a természeti környezetről is. A könyv tulnyomó része azonban a baskir kultúra leíró ismertetése a következő fejezetekben: Társadalmi viszonyok, nemzetiségi és törzsi szervezet; Foglalkozások és életmód; Vadászat és méhészet, állattartás és baromfitar-tás, földművelés; Táplálkozás; Mesterségek; Öltözet és diszítés; Lakó-ház és építkezés; Közlekedési eszközök és módok; Családi élet és népi ünnepek; Művészet és folklór; Az izlám előtti vallási képzetek marad-ványai. A leírás az egyes tárgyak, jelenségek mellé a baskir terminu-sokat is megadja, sok helyen idéz történeti adatokat, régi utleriáso-kat. A szöveghez több mint háromszáz rajz és fénykép társul. 21.341

E t n i k u s f o l v a m a t o k .

19. WAGLEY, Charles - GALVÃO, Eduardo

The Tenetehara Indians of Brazil. A Culture in Transition. New York 1949. Columbia University Press. XVIII, 200 p.

Az Északkelet-Braziliában élő Tenetehara-törzsről szóló monográfia elsősorban modern módszertani szemléletével vitta ki az amerikanisták elismerését. Számos braziliai indián-törzsszel ellentétben, amelyek a fehérekkel való hosszabb-rövidebb ideig tartó érintkezés nyomán szétbomlottak, e törzs - bár már három évszázada kontaktusban van az u. n. neo-braziliókkal /félvér pásztorok és parasztok/ - mégis meg tudta őrizni törzsi egységét. Szerzők szerint e lassu alakulás kiváló terepet nyújtott az akkulturációs vizsgálatokra. A történeti anyagból kiindulva tanulmányozás alá veszik a gazdasági, társadalmi, vallási életük számos jelenségét. Az utolsó, legfontosabb fejezetben az "átalakulás" folyamatát taglalják. A szerzők megállapítása szerint e törzs "csök-kentett modifikáción" ment keresztül és mint egységes törzs képes volt a XX. századig fennmaradni. Wagley és Galvão szerint nem azért maradt meg ez az egység, mert konzervatívabbak, és nem azért, mert kulturájuk "ellenállóbb" a többi indiánok kulturájánál, hanem azért, mert kevésbé ragaszkodtak régi szokásaikhoz és viszonylag rugalmasabbak voltak az új technikák, új eszmék átvételénél. A hajlékonyságuk biztosította törzsi továbbélésüket. Az alapos terepmunkán, modern módszertani elveken felépített könyvet az amerikanisztika minteszerű törzsi monográfiának tekinti.

21.039

20. HOGBIN, Ian

Transformation Scene. The Changing Culture of a New Guinea Village. London 1951. Routledge - Kegan Paul. XIV, 326 p. 8 t.

Hogbin legújabb munkája a Pacifikum háborusújtotta területei közül Új-Guinea északkeleti területének akkulturációs vizsgálatát nyújtja. Egy falu életének keresztmetszetével mutat rá azokra a tényezőkre, melyek a változást előidézték s a régi kultúra elemzésével, az új felvázolásával egyúttal megrajzolja a változás irányát is. Behatóan foglalkozik a gyarmati adminisztráció, a bér munka és a kereszténység kulturális hatásaival s külön fejezetet szentel a fehér-szines faji ellentéteknek is.

20.296

M é h é s z e t .

21. SOODER, Melchior

Bienen und Bienenhalten in der Schweiz. Basel 1952. Krebs Verlagsbuchhandlung. 341 p. 23 t.

Sok éves, gondos adatgyűjtés eredményeit adja közre a szerző a régi svájci méhészet bemutatására. Saját kiterjedt gyűjtéseiből s kérdőíves tudakozódások alapján hoz néprajzi leírásokat, gondos figyelemmel van a népnyelvi adatokra, sok régi méhészeti szakmunkát és történeti forrást is feldolgoz. A munka elsősorban leíró, összehasonlító értelmezései korábbi eredményekre támaszkodnak. Általános történeti bevezető után a szerző a méh lakásokat, köpüket, ládákat, kasokat mutatja be, majd a méhészkedés munkáit, a telettetéstől a mézszüretig. Külön fejezet foglalkozik a méhészkedés nyelvi anyagával. Majd a méhészkedés hiedelmeit, szokásait, s méhekkel kapcsolatos mondákat, stb. foglalja össze. A könyv második része történeti dokumentumokat közöl: középkori gazdaságtörténeti feljegyzéseket, méhekkel kapcsolatos pereket, adományokat, osztályokat. Külön elemzi a méhekből, mézből, viaszból adott tizedet. adót, stb.-t. A könyv utolsó része a racionális-tudományos kaptáros méhtartás svájci kibontakozását ismerteti. A szépen válogatott képanyag méheseket, méh lakásokat mutat be rajzban s több középkori miniatúra ábrázolást közöl.

20.302

22. SCHMIDT, Leopold

Gestaltheiligkeit im bäuerlichen Arbeitsmythos. Studien zu den Ernteschmittgeräten. Wien 1952. Österreichisches Museum für Volkskunde. 240 p. Veröffentlichungen des Österreichischen Museums für Volkskunde 1.

Az elveiért, módszeréért, megújulásáért küzdő európai néprajz egyik igen jelentős megnyilatkozása ez a könyv, mely a helyeslések és támadások ütközőjében áll. Méltán éri a könyvet e sora, mert nem a meglevő nyomok kiszélesítése, továbbfejlesztése a szándéka, hanem azokról lelépve merőben újat kezdeményez. Ezt az újat a "néphitkutatás szakadatlanul változó realisztikus-romantikus periodusai közül most a romantikusban, a romantikus egy új formájában" fedezi fel. E könyvben közölt kutatásokat "a paraszt munka-mithos vezérgondolata tartja össze és határozza meg s abból az alapvető belátásból fakadtak, mely a népi érzés- és cselekvés-világnak mély belső összetartozását hirdeti." A paraszti tárgyi kultúrából indul ki s követi a tárgyat jelentős vonásaiban szellemi útján. A sarló például, hogy legjelentősebb fejezetét emeljük ki, "oly sokáig munkaeszköz, hogy azután a mágia, a mithos és kultusz tárgya lesz, istenek és szentek attribútuma, hogy végül az égen jelentkezzen, vagyis szellemi alakot öltöjön." Programja, hogy feltárja a népi műveltségnek a kozmoszhoz való alapvető vonatkozásait. Ezen az úton vallja, hogy a kultúrtörténeti néprajz nem magát az embert, nem is magát a tárgyakat kutatja, hanem az embernek a dolgokhoz való vonatkozásait.

23. SCHRÖDER, K.H.

Weinbau und Siedlung in Württemberg. Remagen 1953. Amt für Landeskunde. 182 p. 6 t. 11. térk.

Történeti-földrajzi szempontból vizsgálja a württembergi szőlőkultúra alakulását. Célja megismerni a szőlő egykori területi kiterjedését, táji jelentőségét meghatározott történeti korszakokban, megállapítani a természeti befolyás mértékét a fejlődés menetére. Ezek összességéből kíván földrajzi tényeket megállapítani. A fenti földrajztörténeti bázison vizsgálja a szőlőművelésnek a településre - mint a kultúrtáj legfontosabb elemére - gyakorolt befolyását, másrészt a település

viszazabatasát a szőlőkultura terjedésére. Végső célja a dél-német kulturtáj alaposabb megismerését elősegíteni.

20.497

24. Ausstellung Bauernwerk der alten Welt. Europa-Asien-Afrika. Katalog. Wien /1954/. Wilhelm Braumüller. 112 p.

A bécsi Museum für Völkerkunde fent jelzett kiállításának katalógusa. Leopold Schmidt előszavával. A kiállított anyagot - tárgyak és illusztratív dokumentumok - a földművelés munkaeszközei köréből válogatták ki, hogy célkitűzésüknek megfelelően Európa és a vele kapcsolatos kontinensek agrotechnikájának kulturtörténetileg nevezetes emlékeit bemutassák a régész ásója nyomán felfedett objektumoktól a néprajzos által gyűjtöttekig. A katalógus használatát nehezíti, hogy a kiállított anyagot - talán költségvetési okokból - fényképekben, térképekben, tervrajzokban nem dokumentálja. Ötletes és hézagpótló az az eljárása, hogy az egyes munkaeszközök, nemkülönben munkafolyamatok legfontosabb és kurrens bibliográfiáját közli. amivel egyuttal a gyér szakirodalmi ellátottság és tájékozottság korlátait igyekszik feloldani.

21.498

25. BAUER, Marta

Der Weinbau des Nordburgenlandes in volkskundlicher Betrachtung. Eisenstadt 1954. Burgenländisches Landesmuseum - Institut für die wissenschaftliche und wirtschaftliche Erforschung des Neusiedler Sees. 197 p. Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 1.

Gráci doktori disszertáció. A burgenlandi szőlőművelés történeti vázlata vezeti be. Kezdi a szőlőkultura európai meghonosodásának kérdésével és végigvezeti azt a köztörténet periodusain egészen 1950-ig. Vizsgálja a szőlőneka településhez való viszonyát és határhasználati vonatkozásait, külön figyelmet szentelve a határbeli dülőneveknek. Részletes leírását adja a szőlőművelésnek és borfeldolgozásnak az egész termelési évre kiterjeszkedve a munkafolyamat, a használt eszközök és a munkát végzők ismertetésével. Vizsgálja a szőlőműveléssel és borral összefüggő hit- és szokásanyagot, az egész művelési ág gazdasági, társadalmi vonatkozásait. Megállapítja, hogy a művelés módja, valamint a használt eszközök a 19. század végéig alig változtak, a mindennapi élet mélyen gyökerező szokásai, - az idősebb generációnál különösen, - csaknem érintetlenül fellelhetők napjainkig.

20.735

26. LEONHARDT, Georg

Weinfachbuch. Leipzig 1954. Fachbuchverlag. 374 p. 3 t.

A modern borászat kézikönyve. Általános tájékoztatást kíván nyújtani a borról szőlőtermelőknek, borkereskedőknek és borfogyasztóknak. A bortermelés rövid történeti áttekintése után szakmai ismereteket foglal össze hivatásos szőlőtermelőknek szánva, s talajról, szőlőfajtákról, művelési kérdésekről, a szőlő betegségeiről és az ellenük való védekezésről. Bőven ismerteti a világ bortermelő országainak mai termelési helyzetét, kiemelve a Szovjetunió és a népi demokráciák bortermelését, mind Weine der Freundschaft-ot. Ismerteti a borászat alapvető kérdéseit, a bor és sörpincészetek technikai felszerelését, a pincében folyó munkát a szőlő sajtolásától a bor palackozásáig. Külön foglalkozik borfogyasztás kérdéseivel, az iszlámbeli különbségekkel, a sűrűléveléssel és a bornak a táplálkozásban játszott szerepével. Végezetül ismerteti az 1930. évi német bortörvényt, Hasznos segédanyagul kínálkozik.

20.728

27. Research on Ploughing Implements. The Conference in Copenhagen June 1st-5th 1954. Copenhagen 1956. Nordlundes Bogtrykkeri. 170 p. Publications from the International Secretariat for Research on the History of Agricultural Implements National Museum, Copenhagen. 1.

Az utóbbi évek nemzetközi néprajzi tanácskozásain egyre erőteljesebben érvényesülnek olyan törekvések, melyek közös célok elérésére akarják összefogni különböző országok kutatóit s ezzel együtt nemzetközi szervezetek létrehozását sürgetik. Ilyen kezdeményezés volt az ekeutatás kérdéseiről 1954-ben Kopenhágában megtartott értekezlet is, melynek anyagát az ismertetett kötet teszi közzé. A konferencia célja voltaképp az összeurópai /sőt szélesebb körű/ néprajzi atlasz előkészítése volt. A Nemzetközi Anthropológiai és Étnológiai Kongresszus 1952-es bécsi ülésén, majd a CIAF 1953-as Namur-i konferenciáján határozatot hoztak, hogy a nemzetközi atlasz-munkálatokat egy alaposan kutatott kérdés, még pedig az eke kísérleti feldolgozásával kell megkezdeni, e célra bizottságot alekitottak. Ez a bizottság /elnöke S. Erixon, titkára A. Steensberg/ szervezte meg Kopenhágában számos skandináv, német, osztrák, svájci, angol, stb. kutató részvételével az első konferenciát. A kötet három részre oszlik. Először közli az előkészítő levélváltások, szövegét, melyek a nemzetközi együttműködés különböző kérdéseit /egyeség terminológia, a típus fogalmak egyeztetése, szervezeti kérdések, az atlasz-szerkesztés lehetősége, stb./ vitatják. A második rész a kon-

ferencia üléséről számol be a felszólalások kivonatos közlésével. Ezek az egyes országokban folyó ekeutatótatásokról adnak hírt s a közös munka kérdéseit elemzik. A konferencia állandó titkárságot hozott létre, ez adta ki az ismertetett kötetet is. Utoljára nyolc előadás és referátum szövege található az ekével kapcsolatos régészeti, néprajzi kérdésekről.

21.7o7

T á p l á l k o z á s .

28. ADRIAN, Walther

So wurde Brot aus Halm und Glut. Bielefeld. 1951. Ceres - Verlag. 116 p.

Első kötetként jelent meg a "Geschichte und Entwicklung der Hausbäckerei" című sorozatban. Rövid, de alapos tudományos összefoglalás a kenyér keletkezéséről és óskori történetéről, melyet az ókori jelenségek ismertetése zár le. Szórványosan utal mai, középkori, stb. jelenségekre is. Az első három fejezetben a kenyér nyeléséhez szükséges termények, munkamódok és eszközök keletkezését, fejlődését, alakulását tárgyalja, csak a negyedik, egyben utolsó fejezetben tér rá a tulajdonképeni kenyérfőzésre, továbbá a kenyérformák, stb. problémáira. A különböző gabonaneműek idő és térbeli elterjedését több térképpel illusztrálja. Sok szép fénykép, rajz egészíti ki a szöveget. A függelék-ként közölt bibliográfia jó támogatást nyújt a tudományos kutatók munkájához.

29. WIRLEITNER, Frans

Die Bauernkost im Lande Salzburg. Salzburg 1951. Salzburger Landwirtschaftskammer. 57 p. 1 t.

A salzburgvidéki táplálkozásról ad részletes ismertetést ez a rövid kis könyvecske. A szokásos formától eltérően az anyagközlés csak magára a szorosan vett táplálkozásra vonatkozik, sem a társadalmi felépítésre, sem a gazdálkodás körülményeire nem tér ki. Tárgyleírásokat, fényképeket sem közöl. A salzburgi kerületek táplálkozását veszi sorra általában az alábbi beosztásban: élelmiszerek felhasználása, reggeli, tízórai, ebéd, uzsonna, vacsora részletes leírása, egyéb evési alkalmak. Általában, mintegy fél oldalon említi meg itt-ott a vidék szokás és eszköz-anyagát. Megemlékezik a havasi legelőkön ideiglenesen kintlakók táplálkozásáról is. Tárgyalja még egy rövid fejezetben az étkezésekkel kapcsolatos általános szólásokat és közmondásokat. Befejezésül a népegészségügyi szempontot értékeli a táplálkozásnál. A munka

jelentőségét elsősorban a különböző étkezési alkalmakkor fogyasztott ételek részletes ismertetése adja meg, itt egy bizonyos vidékre jellemző, egy általános képet kapunk.

21.224

30. STOKAR, Walter v.

Die Urgeschichte des Hausbrottes. Leipzig 1951. Barth -Verlag. VII, 172 p.

Von Stokar könyve a házkenyér őstörténetével foglalkozik. Kezdi az egyes alapanyagul szolgáló növényfajták és gyűjtögetett növények kultúrtörténetével, melyek nemcsak a kenyér, hanem a kásafélék készítésére is alkalmasak. Kitér az őrlőkövek, mozsarak használatára. A kásafélék és lepények tárgyalása után jut el a tulajdonképeni kenyérhez, mely már erjesztett. A szempontokban gazdag munka szerint változatosan elkészített kásás ételek mellett a kőkorszak végén, illetve a bronzkorszak elején jelenhetett meg a már csak sikértartalmú lisztből készült lepénykenyér. A kenyérerjesztés a bronzkor óta terjed, de igen lassan. Az erjesztett kenyér eleinte a lepénykenyér formáját tartja még az ókorban is. A mai magas kenyér már finomodott sütési eljárások eredménye.

20.935

V i s e l e t .

31. AU. Hans v. d.

Odenwälder Tracht. Darmstadt 1952. C. W. Leske. 103, 26 p. 8 t.

Egykoru ábrázolások: metszetek, rajzok, festmények, írásos adalékok, muzeumi emlékenyag és a helyszin nyújtotta lehetőség együttes felhasználásával készült szép összeállítás egy táj öltözködésének. A szerző nem annyira szakszerű megállapításokra törekszik, mint körültekintő lelkes gyűjtésére egy eddig ismeretlen viseletcsoport anyagának. A huzamos időn át nagy körültekintéssel összeválogatott adalékok időszakok szerint adnak előbb keresztmetszetet: ezután kerül sor az egyes öltözetdarabok alakulásmenetének leírására. A könyvnek nagy előnye szép kiállítása, a jó rajzok is igen szépen reprodukált színes ábrák.

20.507

32. CHOLEAU, Jean

Costumes et chants populaires de Haute-Bretagne. Vitre 1953.
Édition Unvaniez Arvor. 260 p. 30 t.

A lelkes szerző először azt kívánja bizonyítani, hogy a breton viselet nem újkeletű, nem a 19. században alakult: a bretonok már a francia forradalom előtt is sajátos öltözetben jártak. Átfutván idők és tájak öltözetdarabjain, Ázsiában állapodik meg, mint a breton viselet őshazájában /?/. - Ezután rövid történeti áttekintést ad a breton viselet alakulásáról, majd táji különbségeiről, végül az egyes öltözetdarabokat veszi vizsgálat alá viselési alkalmak szerint. - A szakszerűségre nem törekvő munkának előnye gazdag illusztrációs anyaga, mely az egykoru rajzokat, metszeteket csakugy felhasználja, mint a családi fényképgyűjteményeket. - A könyv második fele breton népdalokat közli: vallásos énekek, katona dalok, történeti énekek, szerelmi dalok, párbeszédes énekek és bevonulók énekei alfejezetek csoportosításban dallamokkal.

19.874

33. NOVAK-NEUMANN, Martin - NEDO, Paul

Sorbische Volkstrachten I. Hgg. v. Zentralhaus für Volkskunst.
Bautzen 1954. Domowina. 117 p.

E kétnyelvű tanulmány első fejezete annak a sorozatnak, mely a szorbok teljes viseletanyagát kívánja feltárni. Kelet-Németország egyetlen élő viseletközössége a szorboké; a szorbokat a szerzők három csoportra osztják. Közülök legkisebb a kulturálisan Alsó-Lausitzhoz osztott, Schleife köré csoportosuló hét közösségből álló egység, melyről a tanulmány szól. Azért is tartják nevezetesnek, mert az első világháborúig önálló férfiviselete volt, a nők pedig, negyven éven felül ma is hordják a maguk sajátos öltözetét. A dolgozat leíró része alkalmanként mutatja be a viseletet: a II. fejezet szól a viselet kialakulásáról. Külön fejezetbe osztották a viselet szerepét a csoport életében, amikor is az öltözet vonatkozásait nézik a gazdasági viszonyokhoz, majd pedig azt, hogy mennyiben határolja el kifelé a viselet a csoportot, mely benne jár. Az öltözködés művészi értékeivel külön fejezet foglalkozik. Szemléletmódban ugyan újat nem hoz a munka, de szép anyaga tanulmányos számunkra is. Azzá emelik ábrái is.

B. 21.053

34. Haft 1 Zbobieńie Stroju Ludowego. Warszawa 1955. Wydawnictwo Sztuka. 107 p. 24 t.

Ez a reprezentatív kiadvány igen szép rajz- és fényképanyagával a lengyel népviseletek himzett díszítményeit mutatja be. A szövégmagyarázat, melyet ötnyelvű kivonat kísér elsősorban technikai jellegű, az öltéselemek és alkalmazásuk jó rajzaival és magyarázatával. Az egyszerű táblaanyag nyolc tájecsoportha bontva tárja fel az anyagot; a színes táblákat is közéjük osztották, noha külön jegyzék kíséri őket. Régi és új anyag vegyesen van elhelyezve a képeken, sokszor, sajnos, nem is derül ki, milyen szempontok irányították a válogató kezét ezek egymás mellé helyezésében. Ha arányait nézzük a képanyagnak: a házi készítésű posztó-, vászon- és gyolcsanyag, majd a csipkefélék, amik soron következnek - bár szép számmal találunk gyári anyagból előállított öltözédarabok himzésére is. A varrás, mely régi vászonhimzéseken oly tartózkodó, ugyanugy oldódik fel naturalisztikus törekvésekben, mint hazánkban s ugyanugy veszi át a kézimunkaujságok mintáit és a kereskedelemtől kínált színárnyalatokat. A sok szín használatával együtt jár a plasztikusságra való törekvés is, mit szalagrátéttel, gyöngyhimzéssel fokoznak. Szép példányait látjuk a túllhimzéseknél. Számunkra azonban legmegkapóbbak a posztófélék varrásai, miket láncöltéses technikával dolgoztak többszörben. - Az applikációs munka egy-két példányával is találkozunk - itt a piros-sárga-zöld és kék színek együttes alkalmazása tűnik fel. A többhelyűtt szerencsésen összeválogatott képanyag a fenti technikák alakulásmenetéről is ad tájékoztatást. - B. 21.638

35. GYÖRFFY István

Matyó népviselet. Szerk. és sajtó alá rend.: Fél Edit. Bp. 1956.

Képzőművészeti Alap. 207 p. /Ebből 56 tábla./

A szerző posztumusz műve, kézirati alapjait Györffy György előszava ismerteti. A matyók általános etnográfiai jellemzését a Népünk és Nyelvünk 1929. cikke alapján kapjuk. A mű gerince az európai szakirodalomban egyedül áll abban, hogy egyetlen viseletközösség, Mezőkövesd ruhaanyagát vizsgálja ilyen terjedelemben és ábraanyaggal; a tardi és szentistváni közlések csak az összehasonlítást szolgálják. Jelentőségét növeli, hogy ma a viseletet már csak az idősebb asszonyok tartják. A viseleti anyag ismertetése nemenként darabról darabra haladva történelmi figyelemmel a ruha anyagára, a szokásszabta alkalmakra, a korszakportokra, kiterjeszkedve a haj, szakáll, bajusz-viseletre, használati tárgyakra valamint a mosás és ruhattartás módjára, végül a kivetkezés szabályszerűségeire. Az utószó a szerkesztő közlése a kéziraton eszkö-

zölt változtatásokról, az illusztrációs és képanyag eredetéről. A "Képek jegyzékének" magyarázatai - nemcsak a viselettipusokra, de a variánsokra is ráirányítja figyelmünket - a viselet egészét a maga sokrétűségében tárják fel. A könyv záradékaul Sándor István közli "A matyók néprajzi bibliográfiáját" kb. 350 cím terjedelemben. 21.831

É p i t k e z é s .

36. GERAMB, Viktor v.

Die Rauchstuben im Landes Salzburg. Salzburg 1950. Otto Müller.
49 p. 2 térk.

A füstősház kultúrtörténeti elhelyezése és a steieri és karintiai füstősházak feldolgozása után az idős professzor e tanulmányában a Salzburg keleti vidékén /Pongau, Pinzgau/ felfedezhető füstősház nyomait tárja fel. Együttal módszert is kíván adni, amivel a füstősház "valóságos ismeretét megragadhatjuk". Egy füstősház általános leírása után rátér a vizsgált terület részletes bemutatására, házról-házra követeve a legcsekélyebb adatot is, melyeket példamutató alapossggal dolgoz fel. Az írásbeli források adatait is összegyűjtve jut el arra a megállapításra, hogy ez a vidék már nem tartozik a füstös háztípus központjához, hanem annak csupán kirajzási területe volt már a múltban is. Számos jó fénykép és rajz illusztrálja az izlées kiállítasu kis füzetet. 20.504

37. SCHILLI, Hermann

Des Schwarzwaldhaus. Stuttgart /1953/. Kohlhammer. 302 p. 18 t.
22 mell.

A szerző ácsmester, jelenleg egy felső ácsipari szakiskola vezetője. Több évtizedes kutatásai során bejárta az egész Schwarzwaldot és a legtöbb jelentős régi parasztházat felmérte. Művének célja, hogy a schwarzwaldi paraszti házállományról összefoglaló képet adjon, bemutassa a kisebb tájegységek sajátosságait. Ház alatt elsősorban az épületet, kívált a szerkezetet kell értenünk. A kulturális környezetből, a gazdasági-társadalmi feltételekből a szerző csak azt említi, ami közvetlen szükséges a ház szerkezetének és felszerelésének megértéséhez. Tipusok megkülönböztetésére a vázat, a fal, a földemék és a fedélszék szerkezetét veszi alapul, mert az alaprajz e kereten belül is változhat. Legtöbbet az általa "schwarzwälder Heidenhaus"-nak nevezett régi-

es háztípussal foglalkozik, majd ismerteti a különböző tájak átmeneti formáit. Külön fejezetet kapnak a melléképületek is. Datált épületek a XV.-XVI. század fordulójától maradtak fenn, s lehetőséget adnak történeti következtetésekre. Ki kell emelni a kötet gondos, áttekinthető leírásmódját, a szabatos rajzokat, melyeket nagyszámu fénykép is kísér.

21.043

38. ERIXON, Sigurd

Svensk Byggnads-Kultur. Stockholm 1947. Aktiebolaget Bokwerk. 826 p.

Sigurd Erixon könyve azok közé a nagyszabású, hosszú és alapos kutatómunkával előkészített összefoglalások közé tartozik, melyek az emberi kultúra valamely területéről biztos mérlegeléssel elrendezik korunk ismereteit. A terjedelmes kötet a svéd építészeti kulturát mutatja be. Épülettípusok szerint van fejezetekre tagolva, az egyszerű szélfogóktól, kóta jellegű kupos kunyhóktól a lakó- és gazdasági épületek különböző típusaiig. Külön fejezet szól a tűzhelyekről és az udvartípusokról. A mű az "északi ethnologia" Erixon által lefektetett elvei szerint paraszti építmények mellett magában foglalja a vidéki udvarházakat, majorsági épületeket, városi polgárházakat is /kisebb mértékben/. Történeti szemlélet érvényesül a fejezetekben, mely datált épületekre, ásatási eredményekre, levéltári forrásokra és régi ábrázolásokra támaszkodik az összehasonlító elemzés mellett. Befejezésül a kötetet történeti áttekintés zárja le, mely az ősrégészeti leletekről egészen a századfordulóig jellemzi a svéd építészet történetének korszakait. A kötetben 1078 ábra található, többnyire fényképek, ezenkívül alaprajzok, szerkezeti rajzok, stb. Érdeemes kiemelnünk a fényképek egyöntetű, szigorúan szakszerű beállításmódját s a rajzok áttekinthető pontosságát.

20.306

39. A magyar falu építésze. Szerk.: Károlyi Antal-Perényi Imre -

Tóth Kálmán-Varga László. Bp. 1955. Műszaki Könyvkiadó. 202 p.

"Szinte az első olyan tanulmány, amely a magyar falu építészetét, keresztmetszetét az egyes tájak szerint vázolja fel." Település c. fejezete /Perényi, 9-20 p. 15 vázlat/a történelmi típusok szemléje után a tanyás, kis- és nagyfalvas, valamint vegyes típusok, a kertés és csűrös, az utcás, halmazos és szabályos településformák, a csoportos, soros és hajlitott udvarok jellemzését adja. Építkezés c. részében /Vargha, 21-36 p. 26 vázlat/a fejlődési és országrészek szerinti /Alföld,

Felföld, Dunántul/, azokon belül etnikus és tájegységek szerinti típusokat körvonalazza. A Falukép c. tanulmány /Károlyi Antal, 37-44 p. 12 vázlat/ az építkezés formai-művészi kérdéseit veti fel, a történelmi stílusok hatásaira utal, a díszítő elemekre, lehetőségekre. A népi építkezés hazai irodalmának összefoglalását 281 fénykép követi: a megyék építészeti rendjében csoportosítva anyagát, az épület helyének, az építkezés időpontjának, céljának rögzítésével. 21.747

40. SOBOUL, Albert - TARDIVIER, Lucie

La maison rurale française. 1-3 füzet. Chambéry /Savoie/ 1955.

Les éditions colaires.

Oktatói célú gyűjtemény. Az A. füzet /Tardivier, 12 p./ szépirodalmi leírásokat közöl francia vidékek falusi házairól, kiterjeszkedve a házrészekre, szokásokra, babonákra. A B. füzet technikai anyagot nyújt a I. természeti, II. technikai, III. társadalmi-gazdasági befolyások jól tagolt, sok illusztrációt nyújtó előadásával /Soboul, 48 p./ A C. füzet kérdőívet tartalmaz s annak megoldásához példaként egy villard-de-lans-i /Isère/ ház kitűnő leírását nyújtja, fejlődését 1933 óta hat állomásában szemlélteti. /Soboul, 16 p./ 21.612

B u t o r z a t .

41. VÖLKERS, Otto

Wohnraum und Hausrat. Bamberg 1949. Carl Baessler. 135 p.

Ez a kis könyvecske rövid áttekintést ad a német lakásberendezés, benne a butorzat, fűtés, világítás, higiénia történetéről. A mi számunkra fontos, hogy a szerző nemcsak az uralkodó osztályok kulturáját kíséri figyelemmel, hanem ugyanilyen mértékben a parasztokét is. A gazdagon díszített urí ágy képe alatt ott áll a parasztagyá, a remekbefaragott, kovácsolt csillárok mellett a paraszti világítóeszközöké. A rövid leínyegretörő szöveg a nagyközönség tájékoztatására készült. 20.800

42. REINFUSS, Roman

Ludowe skrzynie malowane. Warszawa 1954. "Sztuka". 60 p. 36 t.

Roman Reinfuss könyvéből tanulmányos képet kapunk a számunkra nagyrészt ismeretlen lengyel népi ládakészítésről. Az első fejezet a ládatípusok alakulásáról beszél, s arról a folyamatról, ahogy a különböző típusok

egymást felváltották. A következő szakasz a festett ládák készítőközpontjaival foglalkozik a ismerteti a városi és falusi készítőhelyek munkájának különbségeit. Ezután a készítés technikáját és az árusítást tárgyalja a szerző, majd a ládafestés formai jellegzetességeinek bemutatására, a díszítés eredetének vizsgálatára tér rá. Az utolsó fejezetből az egyes vidékek egymástól eltérő stílusát ismerjük meg. 20.895

43. RITZ, Josef M.

Alte bemalte Bauernmöbel. München é.n. Georg D.W. Callwey. 38 p. 26 t.

A német festett butorok legfontosabb elterjedési területe az Alpok és környéke: Bajorország, Északausztria és Tirol. Ide tartozik még a frank vidék, Szászország és Szilézia. E butorok őseit a szerző a késő-középkori festett butorokban látja, Ezekről ma még keveset tudunk. A XVI.-XVII. században az alapozás nélküli nyers fára sablonnal festették fel az egy, később két vagy több színű vonalas mintát. A XVII. században már általános a parasztbutorok festése. Az alapozás a XVII. század közepén kezdődik a rosszminőségű faanyag leplezésére. Bár a hatóságok éppen ezért igen tiltják, egy század múlva már egészen általános. A XVIII. század második felében, a német népművészet általános virágkora idején éri el a német parasztbutor-festés is a fejlődése csúcspontját. Folytatódik a fejlődés a következő században is, majd a század közepétől hirtelenül kihal. Ez alatt a 100-150 év alatt önálló helyi változatok fejlődtek ki. Ezek ismertetése során a szerző arra figyelmeztet, hogy a jellemzőnek látszó jegyek, a forma és szín milyen változékonyak. Ezután a festett butorféleségek bemutatása következik. 21.602

44. RÄNK, Gustav

Das System der Raumeinteilung in den Behausungen der nordeurasischen Völker. Stockholm 1949-1951. Institutet för Folklivs forskning. Bd. 1-2.

Gustav Ränk uttörő jelentőségű, nagyszerű összehasonlító munkájában a népi kultúra eddig nem tárgyalt elemét vette vizsgálat alá: az észak-eurázsiai népek lakásrendjét. Feldolgozását a mai északi parasztháznál kezdi; az első kötetben bemutatja a lakóhelyiség különböző funkcióju szögléteit s részletesen elemzi a hátsó szobasarak kiemelkedő jelentőségét. A második kötetben az északi rénszarvastartó és halász - vadász népcsoportok lakásmódját ismerjük meg, majd a középpázsiai pásztornépe-

két. A szerző itt is hatalmas anyagot feldolgozó fejezetekben bontja ki a lakásrészek sokrétű gazdasági, társadalmi és vallási vonatkozásait. "Ha a lakásbeosztás kulturális vonatkozásait meg akarjuk ismerni, azokra az alapokra kell visszamennünk, amelyek ezt a rendszert felépítették" - mondja, ezért szenteli figyelmét elsősorban a fenti kérdéseknek. Ezek után az összefoglalás megállapítja, hogy az északi népek lakásmódja a távoli múltban a kontinens délebbi területein is megvolt. Végeredményben ebből alakulhatott ki az ázsiai nomád népek lakásszisztémája, majd később, az utóbbi rendszer bizonyos nem közvetlen hatásai nyomán az észak- és keleteurópai sarkos berendezésmód. 20.324

45. SIEBER, Friedrich

Bunte Möbel der Oberlausitz. Berlin 1955. Akademie-Verlag. 58 p. 14-t. 1 térk.

Az egyik legsajátosabb stílusú német bútorkészítő központ: a felső lausitz-i Herrnhut és kisugárzási körzete történetének gondos elemzése. A felsőlausitz-i bútortalalkozó feldolgozások ismertetése után felveti a szerző, melyik város lehetett a bútordarabok jellegzetes díszítőstílusának kiindulópontja. A felelet: Herrnhut, illetve a morvaországi eredetű exuláns testvérek asztalosműhelye. Ezután megismerjük a helyi készítményekre vonatkozó írott adatokat, s az asztalosműhely történetét; képet kapunk a vásárlóközletről, s azokról a gazdasági tényezőkről, amelyek lehetővé tették, hogy a környékbeli parasztok, takácsok egyre újabb bútortokat igényeljenek lakásukba. Következik a bútortok elemzése: az egyes bútortípusok felépítésének, festésének bemutatása. Ismerteti a szerző a műhely stílusát, utalva a Morvaországból hozott hagyomány fejlődésére, a stílus közösségi és egyéni ízű vonásaira. Megtudjuk végül, hogy a herrnhuti hatás miként alakult a környező vidék asztalosainak kezén. Az utolsó fejezet a mondanivaló összefoglalását nyújtja népművészeti szempontok szerint. 21.317

46. TARDIEU, Suzanne

Meubles régionaux datés. Paris 1950. Fréal. 8, 32 p. 56 t.

A könyv legfőbb érdeme a hatalmas, gondosan rajzolt és fényképezett képanyag. Ehhez csatlakozik a sommás összefoglalás. A legkorábbi datált francia falusi bútortok a XVI. századból származnak, a legtöbb évszámú bútort az 1800-1880 közötti időből ismerik. A következőkből megtudjuk, mennyire terjedt el az egyes francia vidékeken a datálás szokása, s milyen bútortokon látható leginkább évszám. Datált ládák

például a XVI.-XVIII. századig vannak, szekrények 1640-től mostanig, de leginkább a múlt századból. Külön rész szól a dátum alakjáról, a butorokon elfoglalt helyéről, a vele kapcsolatos feliratokról, melyek közül több a készítő mester nevét is megőrizte. Majd a többi datált háztartási tárgyról, évszámmal ellátott házakról kapunk ismertetést. A szerző megállapítja, hogy ellentétben az uri-polgári butorokkal, tárgyakkal, ahol az évszám a darab keletkezési idejét jelöli csupán, s ezért elrejtett, a paraszbutoroknál szembeeső helyen van, mivel annak a családi események /többnyire házasságkötés/ emlékét örökíti meg, amelyik alkalmával a tárgy készült. A legutolsó s talán legtanulságosabb fejezet a datálások segítségével adja meg az egyes disztó stílusok alkalmazásának időszakát.

18.139

47. MOSER, Oskar

Kärntner Bauernmöbel. Handwerks-geschichte und Frühformen von Truhe und Schrank. Klagenfurt 1949. Geschichtsvereines für Kärnten. 163 p.

Oskar Moser tudatosan választotta a jobbára disztelen használati darabok feldolgozását, a mutatós, színes butorokkal szemben a valóban régies emlékeket keresve. Anyagközlése példamutató. "A parasztház és lakás kulturája" címmel bemutatja a régebbi típusu, füstös szobás kerintisi házat, s sorra véve régibb és újabb képződésű helyiségeit, megállapítja a velük kapcsolatos butorigényt, illetve lehetőséget. A butorkultúra kivirágzásához a lakás füsttelenítése szükséges; a korábbi, füstös szoba butorai készítésénél a célszerűség volt az irányító szempont. A második fejezet ipartörténeti és technológiai háttérrel ad. Okleveles anyag ismerteti a régi népi butorok készítőit: a maguk számára dolgozó parasztokat, az ácsokat, asztalosokat. A két utóbbi iparág különbségét elsősorban az ács-asztalos viszálykodások emlékéneként mutatja meg. Ezután az ácmesterség technikája: a faanyag, a munkaeszközök, a feldolgozás alapjai kerülnek ismertetésre. E bevezető szakaszt követi a tulajdonképeni leíró rész. A láda és a szekrény külön kerül tárgyalásra, mindkettőnél a névanyagból és a használati módokból indul ki a szerző. Ezután következik a felépítés ismertetése, ezen belül a ládákban a különböző szerkezetű típusok; végül az egyes kerintisi emlékek leírása.

19.868

48. STEENSBERG, Axel

Danske bondemøbler. København 1949. Hassings Forlag. 47 p. 113 t. Axel Steensberg nagy monográfiája gazdag leírós és képes anyagban tár-

ja élénk a korábbi századok dán parasztbutorát. A bevezető történeti áttekintést ad a dán népi lakáskultúra alakulásáról a XVIII. század végéig. Az 1800 utáni idők paraszti butorzatáról és berendezésmódjáról külön fejezet szól; a főként történeti, levéltári adatokra támaszkodó előző szakasszal szemben, itt a néprajzi módszerekkel megragadható a - nyag alapján. A butorféleségek bemutatása teszi a könyv gerincét. Megismerjük a különféle típusok, altípusok, keverékformák keletkezését, alakulását, az egyes tárgyformák elterjedési területét, s az elterjedés időszakát, továbbá, hogy milyen állapotú parasztnak házában álltak, s mennyire voltak általánosak körükben. Ez utóbbi kérdésekre a hagyatéki és más leltárak segítségével felel. A zárófejezet a dán népi butorokra jellemző diszítóstilussal foglalkozik s az egész népművészetet érintő általános megállapításokig jut el. A könyv végén a szakkifejezések rövid magyarázatát kapjuk. Végül a képtáblák következnek a hozzájuk csatlakozó bő jegyzetanyaggal. B. 20.871

49. RITZ, Joseph Maria

Deutsche Bauernmöbel. Darmstadt é.n. Franz Schnekluth. 35 p. 10 t.

Joseph Maria Ritz nagy tudással foglalja össze ebben a kis képeskönyvben a német parasztbutorra vonatkozó legfontosabb ismereteket. Először a lakást vizsgálja, amiben a butorzat áll, hogy megállapítsa a lakás és a berendezés egymáshoz való viszonyát. Azután a német népi butor történetének vázlatát adja, majd bemutatja az egyes vidékek eltérő diszítóstilusát. Beszél a butorok különbözőségének okáról, megemlíti a politikai, szociális, gazdasági tényezők hatását, a szegény és gazdag parasztnak butora egyenlőtlenségét. A forma és diszítés változásának bemutatására kiemeli a ládát, majd utána egyenként megemlékezik a többi butordarabról is. 20.646

50. SCHOULTZ, Gösta

Kistor. Stockholm 1949. Nordiska Museet. 18 p. 24 t.

Ez a szép kis kiadvány svéd ládákat mutat be, uriakat és népieket egyaránt. Schoultz kísértő tanulmánya elsősorban a felépítésére, a ládák készítési technikájára szenteli a figyelmet, s gondos szerkezeti rajzokban mutatja be az egyes típusokat. Majd a vereteket, záratokat ismerteti, végül a ládák diszítését. A képeket magyarázatok kísérik. 20.655

I p a r .

51. BLAU, Josef

Die Glasmacher im Böhmer- und Bayerwald in Volkskunde und Kulturgeschichte. Regensburg 1954. Lassleben Kalmünz. XX, 285 p. 6 t.

Figyelemre méltó kísérlet egy mesterség, iparág művelőinek néprajzi megragadására. Abból a szép meg gondolásból indul ki, hogy az ősi erdőnélésből a "kunyhó" munkaközösségében az emberi vonatkozások nagy sokasága alakult ki Istenhez és parancsolataihoz, a világi hatóságokhoz, engedélyeikhez és tilalmaikhoz. Jogi természetű, gazdasági, családi, társadalmi, erkölcsi, szellemi és vallásos jellegű vonatkozások ezek. Egy-egy kunyhó közösségén belül az üvegfüző mesterségnek sajátos szokásai keletkeztek; hamarosan társadalmi fokozatok is kialakultak, de a rosszindulatú feszültségek mellett idilli jelenségeknek is jutott hely mind a családi, mind az erdei életben – mik alkalmul szolgálnak a tréfára, kedvre. A kunyhó és annak sajátos élete különleges embertípust formált, mely példa arra, hogy a munka és annak milyensége mennyire alakítja az embert. Ez elveket nagy szorgalommal összegyűjtött eleven hagyomány és írásos anyag alapján szűrte le a szerző négy nagy fejezetre tagolt könyvében. A fejezetek címe: 1./ Az üvegütők, 2./ A huta emberei, 3./ Néprajz és művelődésrajz, 4./ Mellékletek. 21.349

52. VYDRA, Jozef

L'udová modrotlač na Slovensku. Bratislava 1954. Tvar. 202 p. Knižnica L'udového Uemnia 2.

A rendkívül szép kiállítású könyvben a szerző a szlovákiai kékfestést ismerteti. A 73 oldalas bevezető tanulmányban a kékfestés szlovákiai történetének vázolását adja, beszél a céhéletről és a kékfestő céhek történetéről, majd áttér a mesterség technikai részének ismertetésére. Itt sorozatosan és részletesen leírja a kékfestő mester munkáját: a mintaduc készítését, a fehér vászon megmintázását, a festést, a szárítást és végül a mángorlást. A bevezetőt a kékfestés szlovákiai bibliográfiájával zárja. Ezután pedig lapnagyságnyi képeken eredeti nagyságban mutat be színes kékfestő vászon részleteket, melyek mellett gyakran viseleti képeken ugyanazon mintás anyagok ruhákban való megjelenését láthatjuk. B. 21.185

53. LANSER, Otto

Tiroler Volkstechnik. Innsbruck 1954. Universitätsverlag. 118 p.
5 t. Schlern-Schriften 107.

Bevezetőben a szerző a legegyszerűbb és elsődleges emberi technikai tevékenységekről szól, válaszolja a fejlődés lehetséges útját. Külön fejezetekben foglalkozik a tiroli népi technikák néhány jellegzetes konstrukciójával. Előbb a népi fa és kőhidépítést tárgyalja, majd külön fejezetben ismerteti néhány jellegzetes egyszerűbb szerkezetet, melyek különböző áttételekkel mozgásba hozhatók, mint pl. különböző vizikerekek malmok és fűrésztelepek hajtására, vagy egyszerűbb órák, illetve mint gyermekjátékok a mozgó malommodellek, kis vizikerekek, szélkereplők, stb. A negyedik fejezetben a malmok különböző formáit ismerteti, a következőben pedig a vizikerekek egyéb felhasználásának módjait. Az utolsó rész a tiroli fonás-szövésről ad képet, a len és gyapju megmunkálásáról és felhasználásáról. 21.343

N é p m ű v é s z e t .

54. MARGRITH, Ott

Das Ornament im bauerlichen Kunsthandwerk des Kantons Appenzell. Zürich 1945. Rascher Verlag. 183 p. 6 t.

Margrith Ott az egyik svájci kanton: Appenzell népművészetét, nevezetesen az asztalossgót, fazekasságot, a diszirást, a különböző képes - tést, fafaragást, a fémdiszek készítését, bőrmunkát, himzést mutatja be a XVIII. század elejétől a XIX. század közepéig terjedő időszakban. A szerző előbb válaszolja a feladatokat, az időbeli és területi elhatárolás okát, majd egyenként ismerteti a fentemlitett népművészeti ágakat, s ahol lehet válaszolja a fejlődést is. Sajnos a gazdag anyagról megfelelő számú illusztráció hiján nemigen lehet fogalmat alkotni. Az összefoglalás képet ad a diszítőelemek eredetéről, helyi alakulásukról, majd végül más svájci kantonok, sőt a környező német és osztrák terület népművészetével is összehasonlítja anyagát a szerző. 20.768

55. IVANOV, Sz.V.

Materialy po izobrazitelnomu iszkussztvu narodov Szibiri XIX-nacsala XX vv. Moszkva-Leningrad 1954. Akademija Nauk. 838 p.
Adatok a szibériai népek XIX-XX. század elejei ábrázoló művészetére.

Szerző a síkon elhelyezkedő ábrázolásokat vizsgálja: bőrön, fán, nyirkéregben vagy szövetanyagon lévő egy, illetve több színű tematikus rajzokat; kivarrott ábrázolásokat; havon, fákon és köveken jelentkező rajzokat, faragásokat, csont- és fémvéseteket, rátéteket stb. Figyelme kiterjed Szibéria valamennyi nem orosz nyelvű népére. Az ábrázolások kisebb részben a mindennapi élet egyes jeleneit, nagyobb részben pedig a hitvilág /a szamanizmus/ képzeteit tartalmazzák. 20.874

T á r s a d a l o m .

56. MURDOCK, George Peter

Social Structure. New York 1949. The MacMillan Company. XIX, 387 p.

Murdock könyve a rokonsági szervezetek elemzésével foglalkozik. Bevezetesként általános tájékoztatást ad a társadalomszervezet különböző típusairól /család, nemzetség, közösségek, stb./, majd mintegy 250 társadalom rokonsági szervezetének elemzésével határozza meg a rokonsági terminológia determinánsait, viszonyát a társadalom fejlődéséhez, a szexuális kapcsolatok rendjéhez. Külön fejezeteket szentel az incestus problémájának és a szexuális párválasztás társadalmi törvényének.

M. 196

57. CHODZIDLO, Theophil

Die Familie bei den Jakuten. Freiburg in der Schweiz 1951. Paulusverlag. 462 p. Internationale Schriftenreihe für soziale und politische Wissenschaften. Ethnologische Reihe. Band I.

A munka a jakut társadalom szociáletnológia vázlatát nyújtja, a hangsúlyt a családi kapcsolatokra helyezve. Bevezetésben a szerző általánosan tájékoztatást nyújt a jakutokról. Az első rész a családalapítással foglalkozik /pl. a házasságkötők kora, levirátus, eljegyzés, házassági ajándék, házassági szertartások stb./; a második a családon belüli relációkat tárgyalja /pl. a férfi, a nő helyzete, a házastársak viszonya, szülők és gyermekek/; a harmadik rész a család feloszlását mutatja be /válás, elhalálozás, özvegygyilkosság/. A munka lezárásaként Chodzidlo kulturtörténeti analízist ad, foglalkozik a jakutoknak és a középázsiai pásztornépek kultúrkörének viszonyával, az idegen kultúrkörök behatásával, a jakutok származásával és őshazájával. A munkát kitűnő index teszi még jobban használhatóvá. 19.342

58. Rodovoe Obscsesztvo. Materiali i isszledovaijsa. Moszkva 1951.

Izdatsztvo Akademii Nauk SzSzSzR. 254 p.

A "Nemzetiségi társadalom" c. tanulmánygyűjtemény tizenegy cikket tartalmaz. - N. A. Butinov ausztráliai anyag alapján az exogámia, D. A. Olderogge pedig a maláji rokonsági rendszer kérdéseit vizsgálja. M. O. Koszven a matriarchátusról a patriarchátusra, B. O. Dolgih és M. G. Levin pedig a nemzetségtörzsi kapcsolatokról a területekre való átmenetet tanulmányozza. A. F. Anissimov az evenkik lélekképzetei és az animizmus keletkezésének kérdéskörét elemzi, Sz. V. Ivanov a nőt ábrázoló burját ongonok eredetét világítja meg. Sz. M. Abramzon a középszerű népek nemzetségtörzsi szervezetének formáit, K. L. Zaduhina pedig a korosztályok maradványait kutatja. N. A. Kiszljakov a tadzsikok kalimmal és a hozománnyal kapcsolatos kérdéseket, Z. A. Kolszkaja a kaukázusi avarok IIX.-XX. századi patriarchális nemzetségi rendszerének a maradványait, végül I. I. Potahin a matabelék katonai demokráciájának problematikáját vizsgálja.

59. POTEHIN, I. I.

Formirovanie nacionalnoj obscsnoszti juzsnoafrikanszkih bantu.

Moszkva 1955. Izdatelsztvo Akademii Nauk. 263 p.

A gyarmatok nemzeti mozgalmainak tárgyalásában szokásos szempontok szerint a mű a történelmi előzmények ismertetéséből indul ki: a bantuk 19. sz. elejei gazdasági-társadalmi rétegződését és etnikus csoportjait ismerteti. Ezután a gyarmatosítással kapcsolatos jelenségek áttekintése következik: a gyarmatosító hatalmak nemzetiségi politikájának, az angol-afrikai közigazgatási módszereknek tárgyalása, majd a faji megkülönböztetés jelenségei, a bantu földművesek kizsákmányolása, a rezervátorok paraszti gazdaságának degradációja, az európai farmokon kialakított jobbágyrendszer-féle s a szín szerinti megkülönböztetés kérdésköre. A záró fejtegetések a nemzetté fejlődés problémáit vizsgálják: az etnikus területek, gazdasági közösségek, nyelvi és kulturális kapcsolatok tudatosulása a gyarmati állapotban fokozatosan a nemzeti öntudat felébredéséhez vezet.

21.857

60. MORVAI Judit, Sz.

Asszonyok a nagycsaládban. Bp. 1956. Magvető. 258 p. Magyar Könyvtár.

A mátraelji palócasszonyok élete a múlt század második felében a Heves megyei Bodonyban és a környező községekben. A nagycsalád életviszonya-

inak, szervezetének, jellegzetességeinek, hierarchiájának, és kormányzásának bemutatása után a leány és menyecske társadalmi helyzetét jellemzi, a nagycsalád asszonyainak viseletét, érzésvilágát, szórakozási lehetőségeit elemzi. Széles anyagu, szempontokban gazdag mű, amelynek alap gondolata, hogy ezen a tájon a nagycsaládban élő asszonyt "a rendi törvények s a paraszti közösség rideg hagyományai, a család szigorú rendjei erős kötelekkel guzsolják a 'neki szabott' helyre, hogy onnan haláláig meg ne szabadulhasson."

21.826

61. TRÓCSÁNYI Zsolt

Az erdélyi parasztság története 1790-1849. Bp. 1956. Akadémiai K. IV., 507 p. 1 t.

A mű két nagyobb részre tagolva tárgyalja témáját. A feudális gazdaság általános rajzát adja egyfelől a jobbágyság faluközösségének különféle természetű közösségi tulajdonviszonylataiban, illetve az ezeknek megfelelő jogi viszonylatokban. Foglalkozik az ezekre ráépülő földesuri terhek, szolgáltatások fejlődésének menetével. Majd a folyamat másik oldalát mutatja be: a földesur árutermelő nagybirtokának kialakulását. Ennek kapcsán elemzi egyrészt a jobbágygazdaság felbomlását, a jobbágy és a földesur feudális viszonylatainak felszámolódását, melyeket főként a jobbágyszolgáltatások bérmunkává változásában, illetve a szolgáltatások növekedésében tárgyal, másrészt a jobbágyság állami kiszákmányolását taglalja. E kettős folyamat ellentétéként ismerteti a 19. sz. első felének parasztmozgalmaival, a néptömegek és az uralkodó osztályok egyes rétegeinek helyzetét az osztályharc konkrét formáiban. Mindezek betetőzéseként - a mű második részében - az 1848-49-es erdélyi parasztmozgalom és a 48-as forradalom egymásba ötvöződésének természetét vizsgálja. A nép életmódjának megvilágítására szentelt fejezetek főként a parasztságot tulajdonviszonyait legplasztikusabban felfedő forrásokra támaszkodnak, s így a népi életformák fejlődésmenetéről vajmi kevés szó esik, jóllehet ezek a néprajzi és a szociográfia aspektusait tekintve a tulajdonviszonyok megjelenési formái, s mint ilyenekkel a korszerű történetírásnak számolnia kell.

21.777

J o g .

62. REHFELDT, Bernhard

Todesstrafen und Bekehrungsgeschichte. Zur Rechts- und Religionsgeschichte der germanischen Hinrichtungsbräuche. Berlin 1942. Duncker-Humblot. 170 p.

A szerző művének alapjául Kar v. Amiras kutatásai szolgálnak. Amiras nevéhez fűződik a "Sakraltheorie", vagyis az a nézet, hogy a halálbüntetés eredete az isten számára történő áldozat. A szerző feladatául tüzi, hogy ennek a felfogásnak a helyességét felülvizsgálja és megálapítsa, hogy vajjon kimutatható-e a büntetésáldozat ott, ahol leginkább kellene szerepelnie, nevezetesen a téritések történeti korszakában. Az összehasonlító vizsgálatot a germán népeken kívül kiterjeszti a keleti szomszédokra, vagyis a szláv és balti népekre, mivel ezek a germánokhoz hasonló módon vették fel a kereszténységet. Gazdag anyagot gyűjt egybe e népek mártírjainak történetéről, majd ezekből igyekszik mélyebb következtetéseket levonni. Külön fejezetben foglalkozik annak felderítésével, hogy a keresztény részről tudta-e a germánok büntetésáldozatáról és az Egyház milyen magatartást tanúsított a halálbüntetéssel kapcsolatban. Végül a germánok szakrális büntetés-szisztémájának belső lehetetlenségére mutat rá. Kutatásainak tanulságos eredménye, hogy a halálbüntetés jelenségének eredetkérdése nem fejthető meg egyetlen nézőpontból, hanem csak az alkotó principiumok sokaságának egymáshatásából vezethető le. Befejezésül sorra veszi a halálbüntetések neveit és történeti adatokkal bizonyítja, hogy ezek egyes bűntettekhez kapcsolódtak. /Gyilkos és kerék, tölvaj és kötél, rabló és kard, megégetés, a földnek történő hazaadás stb./. Ezenkívül a büntetésmódok kultikus eredetére is igyekszik rávilágítani. A mű végén háromoldalas bibliográfia található.

21.031

63. KRAMER, Karl-Sigismund

Haus und Flur im bäuerlichen Recht. München 1950. Bayerische Heimatforschung. 38 p.

A "ház és dülő" kifejezés a régi szóhasználatban a paraszti birtok egészét jelentette. E két alkotóelemhez fűződő jogszokásokat veszi vizsgálóra a szerző. A háznak, mint az emberi élet középpontjának fokozott jelentőségére hívja fel a figyelmet. Hosszasan foglalkozik a "házi békével", vagyis a ház háborithatalanságára vonatkozó joggal. Közli azokat a 17. századi, sőt korábbi rendelkezéseket, amelyek szankciókat tartalmaznak a ház békéjének megsértőivel szemben. A háznak a paraszti életben betöltött szerepét megvilágítják a házfeliratok és a házzal kapcsolatos közmondások. A ház közösségének meghatározása után a ház területi és pszichikai magvát képező tűzhely jelentőségét taglalja. A tető az a második házrész, amely összetartó és oltalmazó feladatköre következtében kiemelkedő szerepet játszik. A harmadik fon-

tos hely az ajtó, amely a külső és a belső világ között von határt. A szántófölddel kapcsolatban a német jogszokások közül több példát idéz arra, hogy a göröngy, az ág és a fűszál az egész földbirtok jelölésére szolgáló szimbolusként szerepel. Végül a földbirtok határához fűződő jogszokásokról szól, amely oly jelentős és érzékeny pontja a földbirtoknak, mint amilyeneket a háznál említettünk. 21.359

S z o k á s .

64. MÜLLER, Gerard

Weihnacht der Deutschen. Karlsruhe 1946. Badenia-Verlag. 124 p. Bevezetőben ismerteti a szerző a karácsonyi ünnep keletkezését, a pogányság fényistenének születésnapját és a német földön történt átalakulását. Adventtel kapcsolatos keresztény szokások: rorátéra menetel, adventi koszorú, borbála-ág, adventi játékok; pogány szokások: lármás felvonulások, Luca-nap, Tamás-nap, valamint Miklós napja. Karácsony ünnepének szokásai: tizenkettő, karácsonyfa, betlehemi jászol, aján-dékozás, karácsonyi istentiszteletek, betlehemes játékok és karácsonyi énekek, karácsonyi családi asztal. A karácsony utáni ünnepekből ismerteti István napját, János napját, aprószentek napját, szilveszter és ujév napjának szokásait, végül háromkirályok napját. 19.608

65. KRETZENBACHER, Leopold

Weihnachtskrippen in Steiermark. Wien 1953. Österreichisches Museum für Volkskunde. 64 p. 6 t. Első részében bemutatja az utat a betlehemi barlangtól a gótikus szárnyas oltárig. Az Alpokban a jászollal kapcsolatos művészeti tevékenység a barokk korában éri el virágzása tetőfokát. A jászol eljut a templomból a házakba; hatósági tilalom is akadályozza a jászolállítását a templomban. Ismerteti a jászolhoz kapcsolódó szokásokat. Végül bemutatja a mai népi jászolt. 19.314

66. SCHNEEWEIS, Edmund

Feste und Volksbräuche der Sorben. Berlin 1953. Akademie Verlag. VI, 186 p. 10 t. A szerző részletes anyagismertetéssel és összehasonlító magyarázatokkal mutatja be a szorbok szokásait. Első része a születés, házasság és halál kérdéseivel foglalkozik. Megállapítása szerint a születéssel kapcsolatos szokások legnagyobb részét indogermán, illetőleg ósszláv eredetűek némi keresztény átalakítással. A lakodalmi szokások között az alsó szorb vidék szokásai a régibb jellegűek, szerinte ezek is az indogermán időkip nyulnak vissza. A legrégebb rétegen túl az elemek egy

egész sora közös az összes szláv népeknél. Erős német hatás észlelhető a vőfély szertartásos beszédén. A temetéssel kapcsolatos szokások közül bemutatja az indogermán eredetűeket, az összláv fehér gyászát. A terminológiában mindenütt kiemeli a német hatást, valamint a szorbok hatását a németekre. Külön fejezetben állítja össze az ünnepi szokásokat és a mindennapi élet szokásait. Rámutat a keresztény ünnepekhez kötött szokások pogány eredetére. A szokások ismertetését gazdag irodalom zárja le.

20.298

67. KLIER, Karl M.

Blockziehen. Ein Faschingsbrauch von der Südostgrenze Österreichs. Eisenstadt 1953. Burgenländische Forschungen. 160 p.
4 t.

A szerző ismerteti az ekével való körülszántás és a tuskóhuzás történeti emlékeit és a két szokás kapcsolatát. A szokás mai területe a német nyelvterület délkeleti határa, Kelet-Steierország és Burgenland. Bemutatja az eddigi kutatásokat, melyekben leginkább magyarok vettek részt, majd ismerteti a kérdőíves kutatást. A szokás területe, ahonnan kinőtt: a légénýtársaságok, farsangi szokások és lakodalmi szokások. Ismerteti a szokás elnevezését, változatos formáit, megtartásának napját, a tuskó feldiszítését, a felvonulásban résztvevők öltöztetését, általalakos maszkjaikat és a szereplő személyeket. Térképen mutatja be a szokás elterjedésének területét, és időrendi beosztásban a szokás előfordulását.

20.765

H i e d e l e m .

68. PAVELESCU, Gh.

Cercetări asupra magiei la Românii din Munții Apuseni. București 1945. Institut Social Român. 197 p.

A Nyugati Érchegység területén lakó románok között 62 községben, 1940 nyarán és őszén 55 napig tartó néphit anyagot gyűjtő ut során került egyútté ennek a könyvnek az anyaga, mely a néphit területéről a következő kérdéscsoportokat világítja meg: 1./ a mágikus szemléletmód, 2./ a mágia gyakorlati megvalósítói: a "varázslók" /boszorkányok/ és 3./ a rontási illetve gyógyítási módnak egy válfaja: a ráolvasás. Függeléként közel 180 ráolvasást: igen gazdag anyag, beszédes bizonyítéka a román mágikus szemlélet eleven voltának. A bevezetőben a szerző a

román néphitkutatás történetét mondja el. Eddig kevés anyagközlő, anyagismertető gyűjtemény jelent meg, ezt a hiányt kívánja ő, egyelőre a román nyelvterület egyetlen, etnikailag egységes vidékéről pótolni. Gh. Pavelescu gyűjteményét elsősorban gazdag szöveggyűjteménye teszi értékké. 21.371

69. HUGHES, Pennethorne

Witchcraft. London-New York-Toronto 1952. Longmans, Green and Co. VIII, 220 p. 4 t.

Bevezetőben ismerteti a boszorkányság vallási hátterét, a klasszikus kor felfogását, a korai kereszténység és a pogány kultusz küzdelmét, összekapcsolását az eretnekséggel. A középkori boszorkánysággal foglalkozó részében tárgyalja a boszorkánnyálevés szertartását, a kultusz szervezetét, a boszorkányszombatot, a boszorkányok hatalmát és eljárásait. Végül ismerteti a hanyatlás gazdasági, társadalmi és szellemi okait, az üldözést és a boszorkányok elleni intézkedéseket. 21.228

Általános folklór.

70. SYDOW, C. W.

Papers on Folklore. Ed. by Laurits Bødker. Copenhagen 1948. Rosenkilde and Bagger. 259 p.

A szerző hetvenedik születésnapjára műveinek bibliográfiája kíséretében tíz tanulmányát fogja csokorba a kötet, kijelölve kutatói tevékenységének fő irányait. Három dolgozat a prózai népköltészet műfajainak elhatárolásával foglalkozik /Kategorien der Prosa - Volksdichtung 60-85; Popular Dite Tradition 106-126; Popular Prose Traditions and their Classification 127-145/. További tanulmányok a Frazer-Mannhardt-féle természetmythologikus elmélettel szemben szálltak síkra, főként egyes aratószokásokkal kapcsolatban, racionális alapokra vezetve vissza azokat /The Mannhardian Theories about the Last Sheaf and the Fertility Demons 89-105; Die Begriffe des Ersten und des Letzten in der Volksüberlieferung 146-165; Comparative Religion and Popular Tradition 166-188/. Mésztanulmányaiban a finn módszer problematikus oldalát tárja fel, filologialag kikövetkeztetett őstípusok helyett élő lokális típusok meghatározását követelve s a meseanyag etnikum-tükröző jellegzetességeinek feltárását sürgetve /Geography and Folk-Tale Oicotypes 44-59; Folk-Tale Studies and Philology 189-219; Das Volksmärchen unter ethnischen Gesichtspunkt 240-242./ Együtt: egy nagyhatású erede-

71. SOKOLOV, J. M.

Russian Folklore. New York 1950. Macmillan. 760 p.

A könyv, mely az 1941-ben kiadott Russkij Folklór fordítása, s mely előbb franciául is megjelent, átfogó képet ad az orosz nép szellemi kulturájáról. Az első fejezetek közül számunkra különösen az érdekes, amely történeti áttekintést ad az orosz és szovjet folklór kutatásról és a kutatási irányzatokról. A könyv bő teret szentel a szokásokkal kapcsolatos költészetnek, a házassági és temetési énekeknek, azonkívül bőven foglalkozik az ujonckor énekeivel és a varázsló versekkel. Szó van a közmondásokról és a feliratköltészetéről is. Az epikus énekek közül hosszabban foglalkozik a bylinákkal, a történeti és vallásos énekekkel, melyek egyébként össze is függenek. A legenda és a mese tárgyalása után a népi drámai és lírai költészetre kerül sor. E könyv keretében találkozunk először a szovjet korszakban olyan nagyon fellendült műfajnak, a csasztyuskának bővebb tárgyalásával is. Szó esik a munkásfolklóról épp úgy, mint a szovjet korszak népköltészetének általánosabb ismertetéséről. Az egyes fejezeteken belül, amelyek egy-egy műfaj tárgyalását adják, mintaszerű feldolgozással találkozunk: a kérdés vizsgálatának történetét éppúgy megtalálhatjuk benne, mint egyes részek alaposabb elemzését.

17.154

72. GEISSLER, Friedmar

Brautwerbung in der Weltliteratur. Halle /Saale 1955. Niemeyer. 260 p.

Világirodalom: itt "A különböző népek hagyományos elbeszélő kincse", az európai és általános folklór-anyagon kívül a görög regény és Európa középkori világi irodalma, sőt a mithologia. A mű lényegében a szerelmi epika motívumkincsének gazdagon illusztrált és szövegszerűen előadott rendszere, epikus szerelmi motívum-katalógus, rendkívül bő folklór-illusztrációkkal. Mint ilyen alapvető. Problematikáját jellemzi néhány fejezetének vázlata. A szerelem létre jön: 1./ első pillantásra; 2./ hír alapján; 3./ a szerelmes képe láttán; eszközölheti 4./ női haj; 5./ láb, lábnyom, cipő, gyűrű stb.; 6. ital; 7./ álom, a hang dallamossága stb. Az egybekelés akadályai: 1./ előre kikötött személyi feltételek; 2./ anyagi szolgáltatások: vételár, hozomány stb.; 3./ szülői önzés; 4./ incestusok; 5./ póruházi, pl. karóba huzott korábbi kérők példája; 6./ a menyasszony szülei, rokonai, irigyei, a kérő vetélytársai. Feladatok, próbák és vizsgálatok mint "előmunkálatok" elő-

zik meg a házasságot. A feladat lényegében a leányra vonatkozik: annak megszabadítása, meggyógyítása, nevetésre, szólásrabírása, meghódítása a harci, a csodatevő, rejtvényfejtő, sakkozó, vagy elrejtőző készség bemutatásával, melyek során a leány szépségével igyekszik a kértő zavarbahozni. A próbákban a leánynak nincs közvetlen szerepe: pl. versenyfutás, kő-, dárdavetés, nyíllövés stb. A vizsgálatok viszont a menyasszony készségeire és erejére vonatkoznak. A könyv a motívumok értelmezésében bőven folyamodik szokás és hiedelemanyaghoz is. 21.725

M o n d a .

73. GRAFENAUER, Ivan

Slovenske pripovedke o kralju Matjažu. Ljubljana 1951. Slovenska Akademija. Institut za Slovensko Narodopisje. 262 p.

A Mátyás királyról szóló szlovén mondák néprajzi feldolgozása, bő német kivonattal. A szláv Mátyás hagyományokra vonatkozó kutatások áttekintése után a korábban gyűjtött szlovén mondák szövegkritikai elemzése, majd az összes változatok és motívumok kitűnő áttekintése következik /47 szám alatt 53 variáns és további 5 részvariáns/. A monda német párhuzamait felsorakoztatva /Grimm 1816. 23. sz. Rótszakállu Frigyes a Kyffhäuseren; 28. sz. Károly császár az Untersberg-ben; 24. sz. A walsersfeldi körtefa/ sorra elemzi a főmotívumokat /a kizöldelő száraz fa, a hegy mélyében alvó fejedelem, s visszatérése a világ végén/ valamint néhány további epizódot. A monda egyes elemei keleti, mások nyugati előzményekre utalnak: a kihajtó száraz fa motívuma német eredetű, de szlovén felfogásban fejlődött tovább; a barlangban alvó császár képzetkőre viszont keletre mutat s a 14. századi Patarai Method jóvendőléseiben találja meg párhuzamát. Mátyáshoz való tapadásukat megmagyarázza, hogy a szlovén parasztság az ő korában jobbágyi viszonyai közt mintegy aranykorához ér, amelybe utóbb jogfosztottságában visszavágyik.

21.085

M e s e .

74. UFFER, Leza

Ritteromanische Märchen und ihre Erzähler. Basel 1945. Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde. XIX, 313 p. 1 térk. Schriften der Schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Band 29.

A rátoromán nyelvterület első tudományos körültekintéssel készített mesegyűjteménye a gyűjtő szűkebb hazájából, Surmeir körzetéből. Uffer gyűjtőútja során bejárt több mint 50 községet, ezek közül 16-ban akadt mesemondóra. Gyűjteménye 112 mesét, novellát, legendát, mondát, anekdotát tartalmaz, ebből 24 szó szerint bilingvis formában /rátoromán-német/ megtalálható a kötetben, a többi kivonatos formában mesemondók szerint csoportosítva időrendi sorrendben ismerteti a gyűjtő. A bevezetőben ismerteti a rátoromán nyelvterület meseanyagának műfaji megoszlását etnikai egységek szerint, tipizálja a mesemondókat és a mesemondás alkalmait és emberi együttérzéssel leírja mesemondói életét. A jegyzetekben a meseszövegre és a mesemondónak az elemzett szövegben megmutatkozó elbeszélői sajátosságaira vonatkozó megfigyeléseit közli a gyűjtő, az illető szövegben előforduló tájszavak magyarázatát valamint a mese típusszámát Aarne szerint. Összehasonlító anyagot nem tart szükségesnek közölni.

21.573

75. EBERHARDT, Wolfram - BORATAV, Petrev Naili

Typen türkischer Volksmärchen. Wiesbaden 1953. Franz Steiner Verlag. XI, 506 p.

A török népmesekatalógus lényegében az ankarai török néprajzi tanszék hallgatói által gyűjtött mintegy 2200 meseszöveget tipizálja, kiegészítve az anyagot a korábbi török népmesegyűjteményekből. /Kunos stb./ Ilymódon a katalógus több mint 2500 meseszövegre támaszkodik. Szerkesztői nem az u.n. archetypust tekintik a típus alapjának, hanem a típusnak azt az általánosan elterjedt formáját, amely ma a mesemondó közösségekben él. A bevezető áttekintő táblázatokban közli a feldolgozott meseanyag származási helyét, a török népmeseanyag műfajok és témák szerint való megoszlását és elemzi a népmesék formai, nyelvi és stílusbeli sajátosságait, tárgyalja továbbá a népmese és az irodalmi mese összefüggéseit. - A mesetípusok elrendezése nem az Aarne - Thompson féle típusrend szerint történik, sajátos török típusrendszert dolgoznak ki. 378 török népmesetípust állapítanak meg és hivatkozási táblázatot állítanak össze az Antti Aarne-féle mesekatalógusra. Az egyes típusok felépítése a következő: 1./ A mese szerkezeti tagolása /motívumok sorrendje/. 2./ A típus változatai a különféle gyűjteményekben. 3./ Annak felsorolása, hogy az egyes vázlatok miben térnek el a típusvázlattól. 4./ Az esetleges bővítések felsorolása. 5./ Megjegyzések. A szerkesztők ebben a pontban mondják el megfigyeléseiket az egyes mese-

tipusokkal kapcsolatban. Kiegészíti a tipológiai rendszert a török mesegyűjtemények felsorolása, továbbá egy motivumindex. 20.731

76. Előbb a tánc, azután a lakoma. Mezősegi népmesék. Gyűjtötte Nagy Olga. Szerkesztette és bevezette Fragó József. Bukarest 1953. Állami Irodalmi és Művészeti K. 157 p.

24 mesét tartalmaz a kötet a mesemondók nevének, életkorának, a gyűjtés színhelyének és időpontjának feltüntetésével a nagyközönség számára átstilizált formában. A bevezetőben Faragó József általános tájékoztató jellegű ismereteket közöl a népmeséről és politikailag értékezi ezt a népköltészeti műformát. A kötet jegyzeteket nem tartalmaz.

19.791

77. DÉGH Linda
Kakasdi népmesék. I. Palkó Józsefné meséi. Bp. 1955. Akadémiai K. 509 p.

A kakasdi népmesék kötete egy kiváló Kakasdra települt bukovinai /andrásfalvi/ székely mesemondóasszony, Palkó Józsefné, Zaicz Zsuzsanna 49 meséjét tartalmazza, a sorozat szerkesztőjének Ortutay Gyulának előszavával és a kötet gyűjtőjének és szerkesztőjének, Dégh Lindának a Bevezetésével és összehasonlító jegyzeteivel. A tipológiai sorrendben közölt 49 mese közül 13 K. Kovács László magnetofon felvétele, 36 Dégh Linda sajátkező gyorsírással feljegyzése. A magnetofon szallagról való lejegyzést Bárán Dezsőné, a szövegek nyelvészeti gondozását Pál Máté végezte. A bevezetés röviden tárgyalja a bukovinai székelyek áttelepülését valamint a gyűjtés körülményeit. A jegyzetek minden meséhez megadják a magyar és külföldi párhuzamokat valamint a mese eredetére, elterjedésére vonatkozó feltevéseket s végül elemzik magát az előtűnik fekvő változatot. A tájszavak magyarázatát lábjegyzetek formájában adja a gyűjtő. A gyűjteménynek 1 melléklete van: Palkó Józsefné fényképe.

21.617

78. A szegény ember vására. Székely népmesék. Szerkesztette és az utószót írta Faragó József. Bukarest 1955. Állami Irodalmi és Művészeti K. 129 p.

A Kemény Zsigmond Társaság 1897. évi pályázatára beküldött négy gyűjtemény egyikének anyagából, ismeretlen gyűjtőtől 16, nagyrésztben eddig nyomtatásban meg nem jelent mesét tartalmaz a kötet: 6 tündérmesét és

lo tréfás mesát. Az utószóban a szerkesztő a pályázat körülményeit és magát a pályamunkát ismerteti, a jegyzetben pedig cím szerint felsorolja a kézirat meséit azzal a megjegyzéssel, hogy a jelen munka megjelenéséig, illetőleg magában a kiadványban mely szövegek jelentek meg nyomtatásban. A fentiekben kívül tartalmazza még a kötet a 115-117 lapon az egyes mesékben előforduló tájszavak magyarázatát. A szövegeket a szerkesztő egységes stílusban átírta. 21.336

79. LIUNGMAN, Waldemar

Varifran kommer vara sagor? Djursholm 1952. Förlagsaktienbolaget Vald Litteratur. XV, 537 p.

A munka első két kötete svéd mesegyűjtemény az 1. kötet Liungman saját gyűjtése, a 2. kötet más kéziratokból és nyomtatásban megjelent gyűjteményekből régi svéd mesegyűjteményekből kiemelt illusztrációkkal a 3. kötet mesetipuskatalógus. Ennek rendszere a következő: Liungman az Aarne-Thompson féle katalógusban megadott számanyagot kiegészíti és speciálisan svéd mesék számára fenntartott számokkal /GS jelzéssel, vagy csillaggal/ s az így nyert számrendszerben csoportosítja anyagát. Minden típusnak megadja nevét, rövid tartalmi kivonatát /szerkezeti tagolás nélkül/. Amennyiben eltérő változatok vannak, azok rövid tartalmi kivonatát is közli X, xx, xxx jelzéssel. A tipuskivonat /kivonatok/ után közli gazdag szakirodalom alapján az illető típus eredetére vonatkozó feltevéseit és a földrajzi elterjedésre vonatkozó adatokat. /Abban az esetben, ha nincs világos képe valamely mesetipus eredetéről, csupán a földrajzi elterjedés adatait sorolja fel/. Egy-egy mesetipusnál sokszor levezeti az illető típus keletkezését és vándorutját. Igen sok mesénél megállapítja az irodalmi eredetet, illetőleg közli a legrégebbi írásos feljegyzés bibliográfiai adatait. Magyar anyagra gyakran hivatkozik. - A szövegrészt táblázatok egészítik ki, melyek áttekintést adnak az egyes típusokra vonatkozó legfontosabb adatokról. 20.378

80. KRIZA János

Székely népköltési gyűjtemény. A verses részt Gergely Pál, a meséket Kovács Ágnes gondozta. Bp. 1956. Magvető. 1-2. köt.

"Összesítő válogatás" a kiadott és kéziratok hagyatékból. Az első kötetben 55 ballada /7-100. l./, 163 dal /103-216. l./, 1 regős-ének /219-220. l./, 15 gyermekdal és monda /221-230 l./, 100 táncszó /231-241. l./, 66 hangutánzó /242-244. l./, 36 találós kérdés /245-249. l./ továbbá szólásmódok /250-265. l./, "álmak" /266-274. l./. A 2. kötet-

ben 50 mese /7-394. l./ és függelékként Kriza gyűjtésének dokumentumai, nagyrészt kéziratos anyag. Kovács Ágnes utószava szerint Krizának Gergely Pál feltárta 1800 lapnyi kéziratos hagyatékából több száz lapnyit penész tett olvashatatlanná; a fennmaradt kiadatlan anyagból a válogatás Kriza elveihez igazodva történik: a székely népköltészet eredeti zamatát éreztető darabokat részesíti előnyben. A fennmaradt kéziratos anyagról csak általános átnézetet kapunk; pontos kép körvonalozódik viszont Kriza gyűjtésszervező munkájáról, művészi hitelre törekvő módszeréről. A kiadói igénynek megfelelően a fonetikai jelzések elmaradtak, apró szövegmódosítások történtek. A jegyzetek a szövegek forrását, gyűjtőit, gyűjtési helyeit említik. Tájszótár és betűrendes szövegmutató egészíti ki a művet. 21.925

B a l l a d a , h i s t ó r i a .

81. British Popular Ballads. Ed. by John Housman. London-Toronto etc. 1952. Harrap. 248 p.

A kötet a "Life, Literature, and Thought Library" sorozat egyik kiadványaként megjelent népszerű balladagyűjtemény. Az anyagközlést tartalmaz /12-60. l./ bevezető előzi meg, ahol tájékozódhatunk a mai angol balladakutatás helyzetéről, a műfaji kérdésekről, a balladai háttérrel és világról. Mindezeket a kérdéseket bő példákkal illusztrálva taglalja a kötet. A balladaanyag szemelvényes, csak azokat az ismertebb példányokat olvashatjuk, amelyeket egy átlagos angolnak illik ismerni. Az anyag hat nagy csoportra oszlik: vallásos, természetfeletti, tragikus, szerelmi, történelmi és humoros. Mindegyik balladát rövid, párszavas magyarázójegyzet vezet be. Index és válogatott bibliográfia zárja a hasznos könyvet. 20.310

82. Röpülj páva röpj. Magyar népballadák és balladás dalok. Bevezette és válogatta: Csanádi Imre-Vargyas Lajos. Bp. 1954. Szépirodalmi K. 587 p.

A kötet első komolyabb igényű, magyarnyelvű balladagyűjteményünk, amely az egész magyar nyelvterület anyagát veszi figyelembe. A nagyközönség érdeklődésére számít ugyan, de tudományos értékű, sőt a bevezető tanulmányban sok ponton viszi előbbre hazai balladakutatásunkat. A bevezető leszögezi, hogy a ballada paraszti alkotás, tartalmilag a paraszti társadalom problémáit tükrözi, formai szempontból pedig ugyan-

csak a paraszti énekes hagyományt viszi tovább. Az anyag hat fejezetben kerül közlésre: klasszikus balladák; történeti balladák; vitézi-, bujdosó- és rabénekek; lírai balladák; strófaismétlő balladák; betyárballadák; rabnóták; új balladák. Az anyagválogatásban, mint új elv mutatkozik a variációk bőséges közlése. A könyv jegyzetei - a mű jellegének megfelelően csak a legszükségesebb közlésre szorítkoznak, de így is mutatják a gondos és elmélyült kutatást. Sok változat is a jegyzetbe kerül. A könnyebb tájékoztatást hasznos mutatók segítik elő. 20.715

83. BROCHON, Pierre

Le livre de colportage en France depuis le XVIe siècle. Paris 1954. Librairie Gründ. 152 p. 8 t.

Az ami nálunk még a paraszti emlékezet alapján is elérhető, az nyugaton már csak az archivális anyag alapján közelíthető meg. Brochon két katalógusra támaszkodva próbálja a házalóktól terjesztett népies irodalmat bemutatni a XVI. századtól kezdve. Bevezetőben általános tájékoztatást kapunk a könyvterjesztés primitív formájáról és a terjesztők életéről, s egymással való kapcsolatáról. A könyv első része tárgyi csoportosítás szerint Oudot de Troyes katalógusa alapján ad tájékoztatást a XVIII. század közepe körüli állapotokról. Az ezután következő időszak hasonló kiadványairól ugyancsak katalógusok alapján /Garnier, Oudot de Troyes/ kapunk betekintést, egészen a mult század közepéig, szintén tárgyi csoportosítás szerint. A könyv függelékeként szemelvényt kapunk a colporteur irodalomból. A könyveket egyébként elejétől végig eredeti népies metszetek díszítik, amelyeket régi füzetekről vettek. 20.661

T ö r t é n e t i n é p k ö l t é s z e t .

84. Ötödfélszáz énekek. Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évről. Kritikai kiadás jegyzetekkel. Sajtó alá rendezte: Bartha Dénes-Kiss József. Bp. 1953. Akadémiai K. 925 p. 8 t.

Hosszu tervezés és több apró részlet-publikáció után végre egész terjedelmében került közlésre Pálóczinak a mult század eleji híres dalgyűjteménye. A bevezetőben, mely Bartha Dénes munkája, a gyűjtemény jelentőségének és történeti helyzetének méltatása mellett képet kapunk Horváth Ádám életéről, irodalmi tevékenységéről és ezen belül a fenti énekgyűjtemény keletkezéséről, sorsáról is. A bevezető bőven foglalko-

zik a gyűjtemény zenei jelentőségével, összehasonlítva Pálóczi saját szerzeményeit az egyéb dalanyaggal. A bevezetőhöz kapcsolódik még egy részletes dallammutató is. A szövegrész, amely egymagában majd 400 oldalt tesz ki - talán szükségtelenül - mai átirásban közli az egyes dalokat. A mű hatalmas jegyzetanyaga, amely egyaránt kiterjeszkedik a dallamokra és a szövegekre, tömören foglalja össze a legszükségesebb mondanivalókat. A különböző mutatók és jegyzékek hasznosan segítik elő a könyv használatát.

18.868

85. Magyar költészet Bocskaytól Rákócziig. Sajtó alá rendezte: Esze Tamás - Kiss József - Klaniczay Tibor. Bp. 1953. Szépirodalmi K. 512 p.

A kötet a fenti korból a kéziratos és a nyomtatott anyag jelentősebb részéből ad áttekintést. A bevezetőben tájékoztatást kapunk a versek háttéréről, írókról, akik legtöbbszörre litterátus személyekből, katonákból és diákokból tevődtek össze, azonkívül a versek hagyományozódásáról. Az anyag első része, melynek összeállítója Esze Tamás és Klaniczay Tibor, történeti énekekből áll, köztük igen sok olyan dal akad, amely a nép énekei között a mai napig is fentmaradt, így pl. Kádár István éneke vagy "A rab ének"-ből lett "Amott kerekedik..." kezdetű dal. A kötet második része, amelyet Kiss József összeállításában kapunk kézhez, szerelmi énekeket és lakodalmas verseket tartalmaz. Ezek közül ugyancsak többel számtalanszor találkozhatunk ma is az élő néphagyományban. A kötet, noha népszerű kiadványként jelent meg, elmélyült kutatómunkára támaszkodik és anyagának nagyrésze eddig nem volt közrebocsátva. Éppen ezért szövegfolkloristáknak kitűnő segítség.

19.091

N é p z e n e .

86. Die Lieder der Consolazion dell'olma devoziusa. 1-2. Teil. Hgg. v. Alfons Maissen - Andrea Schorta - Werner Wehrli. Basel 1945. Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde.

A fenti című, 1690-ben kiadott graubündeni katolikus énekeskönyv csak szöveggel jelent meg, mint a mi Kájoni-kancionálénk. A Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde érdeme, hogy a nép száján élő dallamokat kétszáz év múltán egy gyűjtőcsoport /köztük a jólismert Hanns in der

Gand/ megmenthette a feledéstől. 15 évi gyűjtőmunka eredménye a mű /az I. kötetben az egyházi év rednjében közölt dallamok variánsaikkal és szisztematikus jegyzékkel, a II. kötetben a kritikai szövegkiadás/; a gyűjtők beszámolója, az énekesek ismertetése alapján ítélve egészséges szellemű kollektív munka bizonyossága. Dallamanyagából különösen a gazdag, középkori és archaikus népi dallamokat is felmutató karácsonyi csoport figyelemreéltó, valamint a többi csoportok érdekes variálódásai /rendezésük Wehrli munkája/. A kiadvány állandó figyelmeztetés számunkra a Kájoni-énekeskönyv hasonló szellemű feldolgozására. 21.375

87. Serbocroatian Heroic Songs. Collected by Milman Parry. Ed. and Transl. by Albert Bates Lord. Musical transcr. by Béla Bartók. Cambridge-Belgrade 1954. The Harvard University Press - The Serbian Academy of Sciences. XVI, 479 p. 6 t. 1 térk.

A kötet a Parry-gyűjtemény 75 u.n "asszonyi ének"ét adja közre; a dallamokat Bartók lejegyzésében, a szövegeket A. B. Lord átírásában, angol fordítással együtt. Ezek a lírai dallamok a legrégiesebb délszláv területekről valók, Bosznia-Hercegovina és Dalmácia elzárt hegyvidékeiről. Igen régies zenei anyag, különösen formai tekintetben sokszor őszállapotnak tekinthető fokot képvisel. Rendkívül érdekesek az 5 kromatikus félhangból álló, kis v. nagyterc-terjedelmű dallamai, melyeknek arab párhuzamaira Bartók a szövegben utal. Bartók tanulmánya a közölt anyagon túl az egész ismert délszláv népzeneanyagot leírja és összehasonlítja arab-román-szlovák stb. gyűjtéseivel. Ebből kezdenek kirajzolódni bizonyos ószláv v. európai dallamtípusok, sőt ómediterrán dallam-anyag körvonalai. Bartók itteni tanulmánya eddig a legátfogoobb keleteurópai összehasonlító munka a népzene területén. 21.400

88. KODÁLY Zoltán

A magyar népzene. A példatárt szerkesztette Vargyas Lajos. Bp. 1952. Zeneműkiadó. VIII, 307 p.

Bartók: A magyar népdal c. könyvén kívül az egyetlen tudományos igényű népzenei összefoglaló mű. Jellemzője a magyar anyag történelmi szemlélete. Zenei néphagyomány címen a magyar népdal fogalmát világítja meg a néprajz és a zenetörténet szempontjából. Két nagy fejezete a népzene stílusarétegeivel foglalkozik. Külön tárgyalja a gyermekdalokat, regős-énekeket, és siratókat, mint népzeneánk különleges típusait. Rövid összefoglalót találunk szomszéd népeink népzenejének és az európai műzenének a magyar anyagra tett hatásáról. Befejezésül népi hangszereinkről és hangszeres muzsikánkról olvashatunk. Vargyas példatára közel

500 népdalt tartalmaz, típusok és eredet szerint csoportosítva. A zenei kutatómunkát sorvégző-, szótagszám mutató és ritmust jelző táblázatokkal segíti elő. 17.966

89. Moldvai csángó népdalok és népballadák. Szerkesztette Faragó József. - Jagamas János. Bukarest 1954. Szépirodalmi K. 342 p. 1 térk.

A csángó nyelvjárás-terület egészéről végzett népdalgyűjtésből úgy válogatták ki a kötet anyagát, hogy az minden jellegzetes csángó vidékről hozzon dalokat. A gondos lejegyzésben közölt dallamok a ma élő magyar népzene legrégiesebb anyagát teszik ki, s nem egyszer pedig ismeretlen, vagy igen ritka típust képviselnek. Ugyanez áll a szövegekre is: általában régies népköltési anyag, köztük néhány ismeretlen ballada-típus, vagy ballada-részlet. Ezek részben feltehetőleg archaikus elemek, részben sajátos fejlődés eredményei. A szövegek és dallamok problémáiról a bevezető ad összefoglalást. Népzene- és balladakutatóknak nélkülözhetetlen gyűjtemény. 20.716

90. KODÁLY Zoltán

A zene mindenkié. Bp. 1954. Zeneműkiadó. 128 p.

gyvenhat kisebb, nagyobb tanulmányt és Kodály műveinek bibliográfiáját kapjuk ebben a nagyszerűen összeállított könyvben. Az előszóban veti fel a kérdést Kodály: hogyan lehet a zene mindenkié. Erre igyekszik felelni, többféle szempontból megvilágítani az egyetlen megoldást tanulmányok sokasága. Az első adat a dátum: 1906. Néhány mondata: "Találnának bár népünk lelkének ezek a sokszor őseredetű megnyilatkozásai fele annyi szeretetre, mint amennyit érdemelnek. Eltart még soká, míg elfoglalják az őket megillető helyet." Kitarul előttünk Kodály egész zenepolitikai munkássága, amint következetesen újra és újra hitet tesz, hogy minél magyarabbak vagyunk, annál inkább vagyunk európaiak. Tanítja egész életén keresztül /és szomorú, hogy még 1952-ben is kénytelen a "hivatalosak" álláspontjával szemben leszögezni/, hogy népzeneinkből nőhet csak ki zenekulturánk, ezt kell mindannyiunknak, szakembernek, zenebarátunk egyaránt magunkévá tennünk. Nagy jelentősége a kötetnek, hogy ezeket a nehezen hozzáférhető, de aktualitásukból semmit sem veszített tanulmányokat újra mindenki számára elérhetővé teszi. 21.672

91. SCHRAM Ferenc

Magyar népballadák. A bevezetést írta Katona Imre. Bp. 1955. Zeneműkiadó. 166 p.

A magyar balladakutatás Kriza János Vadrózsák c. kötetének kiadásával /1863/ kezdődik. Az elmúlt évtizedekben főleg balladaszövegek jelentek meg, márpedig a balladák előadásában a dallam és szöveg elválaszthatatlan. Nagyobb népdalgyűjteményekben jelentek ugyan már meg ballada dallam közlések, de első önálló ballada-dallam kiadványnak Schram könyve tekinthető. A bevezető utalásai: népköltészet, népballada, a népballada meghatározása, a szó eredete, tartalmi csoportosítás, a műfaj története, társadalmi vonatkozásai stb. rövid izelítőt nyújtanak az egész műfaj-elméletből. A kötet 31 népballadát tartalmaz magyarázó jegyzetekkel. 21.029

92. Studia Memoriae Belae Bartók Sacra. Adiuvantibus Z. Kodály - L. Lajtha. Curant B. Rajeczky - L. Vargyas. Bp. 1956. Academiae Scientiarum Hungaricae. 544 p. 1 t. 7 mell.

A Néprajzi Társaság Bartók-émlékkönyve 7 magyar szerző mellett 19 külföldit szólaltat meg a keleti és nyugati országokból egyaránt. Kodály bevezetője a zeneileg rendezett kiadványok követelményét veti fel. A szomszédnépek zenéjéről több összefoglaló illetve részlettanulmány ad képet /Dragoi: Román gyűjtés Bartók nyomában, E Comisel a román balladáról, Alexandru a tilinca nevű primitív hangszerről, Sirola a horvát népszenéről, Kresánek Bartók szlovák gyűjteményéről és Kacarov a bolgár néptánc és dallam elterjedéséről/. Az európai Európán kívüli zenékről tanulmányokat és kiadatlan anyag közlését nyújtja a kötet: brazil hangszer /Azevedo/, karaib és maya zene /Collaer/, kínai rituális dallamok /Picken/, finnugor-népek dallamstílusa /Danckert/, angol dallamok /Karpeles/, skót-gael-nyelvű pentatonikus dallamok /M. Fay Shaw/. Hangrendszer-problémákat, fejlődési és elméleti kérdéseket, valamint dallamok hangnemi kérdéseit Wiora, Bárdos, Avasi, Járdányi cikke tárgyalja. Népzene és műzene határkérdéseivel több tanulmány foglalkozik: Beljaev: Régi orosz többszólamúság /a népi többszólamúságból fejlődött egyházi polifóniáról/, Rajeczky: A magyar népi és gregorián dallamdiszítés közös problémáiról, Zganec: a délszláv liturgi - kus ének és a népzene hangnemi kapcsolatairól, Baud-Bovy középkori francia ritus-dalok hatásáról a Dodekanészoson, Brailoiu Debussy pentatóniájáról. A magyar népzene 3 tanulmány képviseli: Kerényi: A Magyar Népzene Tára publikációs rendszere; Jagamas: A romániai magyar népzene dialektusai és Vargyas: A duda hatása népi tánczenénkire. 21.830

93. DOMOKOS Pál Péter - RAJECZKY Benjamin
Csángó népzene. Csángó Folk Music. La musique populaire csángó.
Die Volksmusik der Csángó-Ungarn. 1. köt. Bp. 1956. Zeneműkiadó.
260 p.

A gyűjtemény első kötete összefoglalja a csángók körében végzett népzenei gyűjtések történetét és teljes anyagát. Petrás Ince Jánostól, az 1830-as évek gyűjtőjétől kiindulva Viola, László, majd Rubinyi gyűjtésén át a tudományos népzene gyűjtő munkáig. Bartók Béla, Domokos Pál Péter, Veres Sándor és Balla Péter moldvai gyűjtéséig. A puszta szövegfeljegyzésektől így vezet el az összefonódva élő szöveg-dallam együttesének vizsgálatáig, amely ezen az archaikus jellegű anyagon valóban sok tanulsággal jár. Ezután a gyűjtött anyag rendszeres előadása következik: a siratók, gyermekjátékok és lakodalmasok 30 dallama, tulajdonképpen a Beranyába telepített székelyek ajkáról. Az énekekkel külföldi fejezet foglalkozik.

A társ tudományok köréből.

94. GÖRÖG László
Magyarország mezőgazdasági földrajza. Bp. 1954. Tervgazdasági K.
179 p. 1 t. 72 térk. mell.

A mű világos képet ad mezőgazdaságunk jelenlegi helyzetéről, valamint az 1935, mint az utolsó teljes mezőgazdasági üzemi adatfelvétel éve óta elért fejlődéséről. Lehetővé teszi a tudományos és a gyakorlati dolgozók számára az országos, valamint a területenkénti helyzet áttekintését és összehasonlítását. Az egységes szempontok szerint való feldolgozás és bő térképanyag elősegíti a magyar mezőgazdasági termelés területi elhelyezkedéséről, eredményeiről, hibáiról alkotható helyzetkép tárgyilagos kialakítását. - A mű adatainak időbeli egysége érdekében mindenütt az 1952/53 gazdasági év eredményeit dolgozta fel és mutatja be a szerző. A feldolgozás egységei: a./ járáások, b./ megyei központok, c./ megyei tanácsnak alárendelt városok, d./ a kiemelt városok közül Szeged, Budapest területét, tekintettel arra, hogy e területen a mezőgazdasági termelés nem jelentős, számításaiiban figyelmen kívül hagyta. Az így nyert 162 területi egység az ország területét aránylag homogén részekre különítette el és az e szerint csoportosított anyag pedig lehetővé tette hazánk mezőgazdasági termelésének tájékozódási ismertetését, elemzését és ezek alapján a fejlődési lehetőségek körvonalazását.

B. 20.891

U J F O L Y Ó I R A T O K
A N É P R A J Z I M U Z E U M K Ö N Y V T Á R Á B A N .

- Acta Academiae Aboensis Humaniora. Abo. XXII.
Acta Musicologica. København. XXVII.
Acta Tropica. Basel. XII. + Suppl. Bd. 6.
Africa. London. XXV.
African Studies. Johannesburg. XIV.
Afrika und Übersee. Berlin. XXXIX. 1954/55.
America Indigena. Mexico. XV.
American Anthropologist. New York. LVII.
American Antiquity. New Haven XX. 1954/55.
Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin. V. 1950./megjelent 1955./
Annali Lateranensi. Roma. XIX.
Anthropologia e Historia de Guatemala. Guatemala. VII.
Anthropological Quarterly. Washington XXVIII.
Anthropological Records. Berkeley-Los Angeles. XIV-XVI.
L'Anthropologie. Paris. LIX.
Anthropos. Freiburg. L.
Archives Suisses d'Anthropologie Générale. Geneve. XX.
Arheologični Pam'jatki URSzR. Kiiv. V.
Asian Review. London. LI.
Baessler-Archiv. Berlin. XVIII.
Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde. S. Gravenhage. CXI.
Blätter für Heimatkunde. Graz. XXIX. 1, 2.
Boletín Indigenista. Mexico. XV.
Buletin për Shkencat Shoqerore. Tiranë. 1955.
Bulletin. American Anthropological Association. Wisconsin. III.
Bulletin de l'École Française d'Extrême-Orient. Paris-Hanoi. XLVII.
Bulletin de l'Unesco à l'Intention des Bibliothèques. Paris. IX.
Bulletin de la Société Neuchateloise de Géographie. Neuchâtel. LI.
1954/55. 5.
Bulletin der Schweizerischen Gesellschaft für Anthropologie und Ethnologie. Bern. XXXI. 1954/55.
Bulletin University Museum. Philadelphia. XIX.

Burgenländische Heimatblätter. Eisenstadt. XVII.
 Časopis Moravského Musea v Brně. Brno. XL.
 Československá Etnografie. Praha. III.
 Český Lid. Praha. XLII.
 Deutsches Jahrbuch für Volkskunde. Berlin. I.
 Doklady i Szoobscsenija Insztituta Isztorii. Moszkva-Leningrad. 1955.
 The Eastern Anthropologist. Lucknow. VIII. 3-4; IX. 1.
 Eesti NSV Teaduste Akademiya Toimetised. Tallinn. IV. 1, 2, 3.
 Epigrafika Vostoka. Moszkva-Leningrad. X.
 Ethnographisch-Archaeologische Forschungen. Berlin. III.
 Ethnos. Stockholm. XX.
 Finnisch-Ugrische Forschungen. Helsinki. XXXII. 1-2.
 Finskt Museum. Helsinki. LXII.
 Folkekunst. Oslo. IX.
 Folk-Lore. London. LXVI.
 Folklore. Carcassonne. XIII.
 Folklore Fellows Communications. Helsinki. LXIV.
 Folklore Suisse. Basel. XLV. 1, 2.
 Fra Nationalmuseets. Koebenhavn. 1955.
 Glasznik Zemal'szkog Muzeja. Szarajevo. X.
 Harvard Journal of Asiatic Studies. Cambridge. XVIII. 1, 2.
 Hessische Blätter für Volkskunde. Leipzig. XLVI.
 Insztitut Jazükoznaniya. Moszkva. VII-VIII.
 Insztitut Szlevjanovedeniya. Moszkva. XIV-XVII.
 Internationales Archiv für Ethnographie. Leiden. XLVII. 1954/55.
 Iszkussztvo. Moszkva. 1955.
 Jahrbuch des österreichischen Volksliedwerkes. IV.
 Journal of American Folklore. Philadelphia. LXVIII.
 Journal of the International Folk Music Council. London. VII.
 The Journal of the Polynesian Society. Wellington. LXIV.
 The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland. London. LXXXIV. 1954.
 Kansatieteellinen Arkisto. Vammala. X.
 Kongo-Overzee. Antwerpen. XXI.
 Kotiseutu. Helsinki. 1955. 2, 3.
 Kratkie Szoobscsenija Insztituta Etnografii. Moszkva. XXII-XXIV.
 Kratkie Szoobscsenija Insztituta Arheologii. Kiev. 1955. 4, 5.
 Kratkie Szoobscsenija Insztituta Vostokovedeniya. Moszkva. XII-XVII.

Kratkie Szoobscsenija o dokladah i Polevuh Isszledovanijah Insztituta
 Isztorii Materialnoj Kulturnoj. Moskva-Leningrad. LVII-LX.
 Kwartalnik Historii Kultury Materialnej. Warszawa. III.
 Laos. Stockholm. III.
 Lidová Tvorivost. Praha. VI. 5-12.
 Liste Mensuelle d'Articles Selectionnes. Geneve. XXVII.
 Man. London. IV.
 Materialü i Isszledovaniya po Arheologii SzSzSzR. XLIII-XLVI, LXIX.
 Materiały do Studiów i Dyskusji. Warszawa. VI.
 Mitteilungen aus dem Museum für Völkerkunde in Hamburg. Hamburg. XXIV.
 1953/55.
 Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs. Graz. V.
 Museo Arqueologico de la Serena. La Serena. 1955.
 Museum. Paris. VIII.
 Muzeum. Studijny a informacny materiál. Trenčin. II.
 Oceania. Sydney. XXV. 1954/55.
 Ochrona Zabytków. Warszawa. VIII. 1.
 Ogam. Rennes. VII.
 Österreichische Zeitschrift für Volkskunde. Wien. IX.
 Pamiatky a Muzeá. Bratislava. IV.
 Petermanns Geographische Mitteilungen. Gotha. XCIX.
 Polska Sztuka Ludowa. Warszawa. IX. 2, 3, 4, 5.
 The Proceedings of the Scottish Anthropological and Folklore Society.
 Edingburgh. V. 1954/55.
 Przegląd Antropologiczny. Poznań. XXI.
 Publicações Avulsas do Museu Nacional. Rio de Janeiro. XIII, XIV.
 Radostná Zemé. Opave. V.
 Revista Colombiana de Antropologia. Bogota. IV.
 Revista Mexicana de Estudios Antropologicos. Mexico. XIV. 1954/55.
 Revue Anthropologique. Paris. I.
 Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde. Bonn. VI.
 Rivista di Etnografia. Napoli. VIII-IX. 1954/55.
 Sanastaja. Helsinki. 69.
 Schweizer Volkskunde. Basel. XLV.
 Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Zürich-Basel. LI.
 The Slavonic and East European Review. London. 81, 82. No.
 Slovenski Etnograf. Ljubljana. VIII.
 Slovensky Národopis. Bratislava. III.
 Sociologus. Berlin. V.
 South African Journal of Science. Johannesburg. LI. 6-12.

Studii si Cercetari de Istoria Artei. Bucuresti. II. 1-2.
 Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia. Helsinki. CVIII, CX.
 Suomen Museo. Helsinki. LXII.
 Svenska Landsmal och Svenskt Folkliv. Stockholm. 1955.
 Sbornik Muzeja Antropologii i Etnografii. Moszkva-Leningrad. XVI.
 Szovjetszkaja Arheologija. Moszkva-Leningrad. XXII-XXIV.
 Szovjetszkaja Etnografija. Moszkva. 1955.
 Szovjetszkaja Muzika. Moszkva. 1955.
 Tanganyika Notes and Records. Tanganyika. No. 38-40.
 Tvar. Praha. VII.
 Universitetet i Bergen Årsmelding. Bergen. 1954/55.
 University of California Publications in Culture and Society. Berkeley
 Los Angeles. V.
 Unsere Heimat. Wien. XXVI.
 Utunk. Kolozsvár. X.
 Valassko. Brno. IV.
 Veci a Lidé. Praha. VI.
 Vesztnik Akademii Nauk SzSzsZR. Moszkva. XXV.
 Vesztnik Drevnej Isztori. Moszkva-Leningrad. 1955.
 Virittäjä. Helsinki. 1955.
 Vokrug Szveta. Moszkva. 1955.
 Volkskunde. Amsterdam. XIV.
 Volkskunst. Leipzig. IV.
 Voproszú Isztorii. Moszkva. 1955.
 Western Folklore. Berkeley-Los Angeles. XIV.
 Wissenschaftliche Veröffentlichungen des deutschen Instituts für Län-
 derkunde. Leipzig. XIII/XIV.
 Yearbook of Anthropology. New York. I.
 Zbornik filozofske Fakultete. Ljubljana. II.
 Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark. Graz. XLVI.

Az adatok általában az 1955. évre vonatkoznak. Összeállításuk csak az
 ettől eltérő adatokat regisztrálja; az 1955. évszámot csak abban az
 esetben adja meg, ha az évfolyam sorszámát a folyóiraton nem közlik.

SZINNYEI József

Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertoriuma. Bp. 1874, 1876, 1885. Athenaeum. 3 köt.

/V.ö. különösen az alábbi fejezeteket. A z 1 . k ö t e t b e n : Népek 78-87, 112-119. Népisme 645-647. Utazások 674-710. Múzeumok, egyesületek 710-722. Életmód és szokások 945-956, 984-997. Ósvallás, babona 981-984, 1003-1005. - A 2. k ö t e t b e n : Népek 80-85, 100-105. Népisme 743-746. Utazások 821-871. Múzeumok, egyesületek 871-879. Életmód és szokások 1060-1076, 1151-1162. Ósvallás, babona 1147-1150, 1187-1193./

HELLEBRANT Árpád

A magyar philológiai irodalom 1889-ben. Pótkötetek az Egyetemes Philológiai Közlönyhöz. 2. köt. 1890. 53. p.

- 1890-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XV.	1891. 602-603 p.
- 1891-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XVI.	1892. 545-547 p.
- 1892-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XVII.	1893. 479-480 p.
- 1893-ban. Egyetemes Philológiai Közlöny. XVIII.	1894. 549-551 p.
- 1894-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XIX.	1895. 517-518 p.
- 1895-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XX.	1896. 567-571 p.
- 1896-ban. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXI.	1897. 582-586 p.
- 1897-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXII.	1898. 610-614 p.
- 1898-ban. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXIII.	1899. 577-585 p.
- 1899-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXIV.	1900. 590-598 p.
- 1900-ban. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXV.	1901. 492-502 p.
- 1901-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXVI.	1902. 558-569 p.
- 1902-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXVII.	1903. 532-542 p.
- 1903-ban. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXVIII.	1904. 532-540 p.
- 1904-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXIX.	1905. 531-540 p.
- 1905-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXX.	1906. 475-485 p.
- 1906-ban. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXXI.	1907. 627-634 p.
- 1907-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXXII.	1908. 484-492 p.
- 1908-ban. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXXIII.	1909. 464-470 p.
- 1909-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXXIV.	1910. 437-443 p.
- 1910-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXXV.	1911. 519-524 p.
- 1911-ben. Egyetemes Philológiai Közlöny. XXXVI.	1912. 563-569 p.

- 1912-ben. Egyetemes Philologiai Közlöny. XXXVII. 1913. 455-460 p.
- 1913-ban. Egyetemes Philologiai Közlöny. XXXVIII. 1914. 509-516 p.
- 1914-ben. Egyetemes Philologiai Közlöny. XXXIX. 1915. 500-508 p.
- 1915-ben. Egyetemes Philologiai Közlöny. XL. 1916. 426-430 p.
- 1916-ban. Egyetemes Philologiai Közlöny. XLI. 1917. 397-401 p.
- 1917-ben. Egyetemes Philologiai Közlöny. XLII. 1918. 276-278 p.
- 1918-ban. Egyetemes Philologiai Közlöny. XLIII. 1919. 286-288 p.

/A lapszámok az "Ethnographia" jelzésű alfejezet helyére vonatkoznak./

HELLEBRANT Árpád

- Néprajzi könyvészet 1897-ből. Ethnographia IX. 1898. 440-452 p.
- 1898-ből. Ethnographia X. 1899. 67-70, 132-135, 243-249, 326-330, 404-410 p.
 - 1899-ből. Ethnographia XI. 1900. 236-239, 283-288, 380-382, 430-431 p.
 - 1900-ből. Ethnographia XII. 1901. 139-140, 235-237, 286-288, 329-333, 425-440 p.
 - 1901-ből. Ethnographia XIII. 1902. 141-142, 234-237, 283-285, 326-331, 375-376 p.
 - 1902-ből. Ethnographia XIV. 1903. 310-311, 358-360, 404-406, 451-453, 485-493 p.
 - 1903-ből. Ethnographia XV. 1904. 324-326, 438-440, 476-482 p.
 - 1904-ből. Ethnographia XVI. 1905. 250-254, 313-316, 379-384 p.
 - 1905-ből. Ethnographia XVII. 1906. 261-264, 324-325, 363-370 p.
 - 1906-ből. Ethnographia XVIII. 1907. 255-256, 311-315, 367-371 p.
 - 1907-ből. Ethnographia XX. 1909. 53-62, 312-314, 370-373 p.
 - 1908-ből. Ethnographia XXI. 1910. 62-63, 253, 312-315, 368-375 p.
 - 1909-ből. Ethnographia XXII. 1911. 123-124, 249-250, 314-317, 373-377 p.
 - 1910-ből. Ethnographia XXIII. 1912. 122-125, 245-250, 310-314 p.
 - 1911-ből. Ethnographia XXIV. 1913. 123-124, 176-177, 245-247, 312-313, 369-372 p.
 - 1912-ből. Ethnographia XXV. 1914. 51-54, 174-177, 335-339 p.
 - 1913-ből. Ethnographia XXVI. 1915. 155-159, 318-325 p.
 - 1914-ből. Ethnographia XXVII. 1916. 119-130 p.
 - 1915-ből. Ethnographia XXIX. 1918. 164-166, 309-312 p.
 - 1916-ből. Korrektura nyomtatvány a Néprajzi Múzeum Könyvtárában. Nem jelent meg.
 - 1919-ből. Ethnographia XXXI. 1920. 126. p.
 - 1920-ből. Ethnographia XXXI. 1920. 126-127 p.

HELLEBRANT Árpád

Néprajzi /folklore/ könyvészet 1921-ből. Ethnographia XXXIII. 1922.
111-113 p.

- 1922-1923-ből. Ethnographia XXXIV/XXXV. 1923/24. 46-48 p.

- 1923-24-ből. Ethnographia XXXVI. 1925. 76-79 p.

GORIUPP Alisz

Néprajzi /folklore/ könyvészet 1925-ből. Ethnographia XXXVII. 1926.
201-204 p.

GULYÁS Pál

Népköltésünk idegen nyelvű fordításai. Ethnographia XXVIII. 1917.
112-127, 278-303 p.

Nyelvőrkalauz a Magyar Nyelvőr I.-XXV. kötetéhez. Bp. 1898. A Magyar
Nyelvőr kiadóhivatala. 133 p.

/Egyes szerzők, továbbá a szó-, tárgy- és nyelvjárás-mutató adalékai
mellett az "Állandó rovatok" tulnyomórészt néprajzi címszavakkal cso-
portosítja anyagát a 27-36 p./

Nyelvőrkalauz II. Tartalomjegyzék, szó- és tárgymutató a Magyar Nyelv-
őr 26-50. kötetéhez. Összeállította Prohászka János. Bp. 1927. A Ma-
gyar Nyelvőr kiadása. 160 p.

/A népnyelvi hagyományok önálló csoportosításban nem szerepelnek./

SZENDREY Zsigmond

Mutató az Ethnographia-Népelet I.-L. évfolyamához. Bp. 1942. Kertész ny.
Karczag. I, 74 p.

SEBESTYÉN Károly, Cs.

Mutató a Néprajzi Múzeum-Országos Történeti Múzeum Néprajzi Tára Érte-
sitője I-XXXII. évfolyamához. Bp. 1942. Kertész ny. Karczag. IV, 128 p.

BODOR Antal

Magyarország helyismereti könyvészete 1527-1940. Bp. 1944. Dunántul ny.
XII, 423 p.

BAKOS József

Bodrogköz, Hegyalja és Hegyköz táj- és néprajzi irodalma. Sárospatak
1947. Ref. Főiskola ny. 131 p. 1 térk.

Magyar Történeti bibliográfia 1825-1867. Szerk.: a Történettudományi Intézet munkaközössége I. Tóth Zoltán vezetésével. Bp. 1950. Akadémiai Kiadó. 1-3 köt.

/V.ö. különösen az alábbi fejezeteket. A 1. kötetben: Ut-leírások 42-47. Helytörténet 48-49. Magyarok külföldön 91-94. A 2. kötetben: Földművelés 35-86. Állattenyésztés 86-113. Vadászat-halászat 110-114. A parasztság 213-217. A 3. kötetben: A jobbányviszonyok 30-32. Diákélet 277-278. Múzeumok 302. Népköltészet 320. Ruházat 341.

PÉTER László

Csongrád megye népe és földje. 2. kiad. Szeged 1954. Csongrádmegyei ny. 30 p. 1 térk. A Szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványai 22. sz.

KATONA Imre

Csongrád város bibliográfiája. Szeged 1954. Csongrád megyei ny. 42 p. A Szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványai 32. sz.

Mutató a Nyelvtudományi Közlemények 1-50. kötetéhez. Összeállította Juhász Jenő. Bp. 1955. Akadémiai Kiadó. 672 p.

/Szerzők szerint csoportosított tartalommutató, abécé rendes, valamint népek szerint csoportosított tárgyszó-mutató./

A Magyar Tudományos Akadémia működése. Bibliográfia 1955. Bp. 1956. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. 308 p. /Néprajz 75. p./

Magyar Nemzeti Bibliográfia. Bibliographia Hungarica. Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár 1946.-

/Havi folyóirat. A néprajzi anyag nagyrészt 39. decimális szám alatt, de részben elszórva./

Magyar Folyóiratok Repertóriuma. Repertorium Bibliographicum. Piodicorum Hungaricorum. A Magyar Nemzeti Bibliográfia melléklete. Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár 1946 -

/A Magyar Nemzeti Bibliográfia beosztásának megfelelően. Kizárólag a tudományos folyóiratok anyagát öleli fel./

V.ö. még a könyvismertetések közt a 3 és 35 sz.

A MESETIPUSOK ÉS MESEMOTIVUMOK
KATALÓGUSAINAK BIBLIOGRÁFIÁJA.

a./ Aarne előtt.

HAHN, I. G.

Griechische und albanesische Märchen. In: Märchen und Sagenformeln.
Bd. 1. Leipzig 1864. W. Engelmann. 45-64 p.

GOMME, G. L.

Folktales, Hero Tales, Dolls. In: The Handbook of Folklore. London
1890. The Folklore Society. 110-135 p.

SĂINĂNU, Lazăr

Basmele române. Bucuresci 1895. C. Găbl. XIV, 1114 p.

KATONA Lajos

Magyar népmese-typusok. Ethn. 1903. 30-39, 125-138, 189-196, 236-239,
418-425, 463-468; 1904. 22-28; 1914. 228-291.

/Uj kiadása: Katona Lajos irodalmi tanulmányai. Bp. 1912. Franklin. 1.
köt. 216-295 és a hozzá tartozó jegyzetek./

LUNDING, Astrid

The System of Tales in the Folklore Collection of Copenhagen. Helsinki
1910. Suomalainen Tiedekatemia. 24 p. FFC. 2.

b./ Általános és összehasonlító munkák
Aarne nyomában.

AARNE, Antti

Verzeichnis der Märchentypen. Helsinki 1910. Suomalainen Tiedekatemia.
66 p. FFC. 3.

AARNE, Antti

Übersicht der mit dem Verzeichnis der Märchentypen in dem Sammlungen
Grimms, Grundtvigs, Afanasjews, Gonzenbachs und Hahns übereinstimmen-
den Märchen. Helsinki 1912. Suomalainen Tiedekatemia. 6 p. FFC. 10.

CHRISTENSEN, Arthur

Motif et theme. Plan d'un dictionnaire des motifs de contes populaires
de légendes et de fables. Helsinki 1925. Suomalainen Tiedekatemia. 52
p. FFC. 59.

AARNE, Antti - THOMPSON, Stith

The Types of the Folk-Tale. A Classification and Bibliography. Helsinki. 1928. Suomalainen Tiedeakatemia. 279 p. FFC. 74.

THOMPSON, Stith

Motif Index of Folk-Literature: a Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Medieval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-books and Local Legends. Helsinki 1932-1936. Suomalainen Tiedeakatemia. Vol. 1-6. FFC. 106-109, 116, 117.

/2. kiadás Copenhagen, 1955-./

THOMPSON, Stith

Egy típus és motívumjegyzék célja és jelentősége. Ethn. 1944. 53-58 p.

TYLOR, Archer

A Classification of Formula Tales. Journal of American Folk-Lore XLVI. 1953. 77 s köv. 1.

c./ Magyar katalógus - munkálatok
Aarne után.

HONTI, Hans

Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen. Helsinki 1928. Suomalainen Tiedeakatemia. 43 p. FFC. 81.

BERZE NAGY János

Magyar népmesetipusok. I-IV. köt. 3763 p. Kézirat.

KOVÁCS Ágnes

The Hungarian Folktale-Catalogue in Preparation. Acta Ethn. 1955. 443-477 p.

/Az új magyar mesekatalógus terve./

d./ Finnugor népek.

AARNE, Antti

Finnische Märchenvarianten. Hamina 1911. Suomalainen Tiedeakatemia. 167 p. 1 térk. FFC. 5.

AARNE, Antti

Finnische Märchenvarianten. Ergänzungsheft I. Hamina 1920. Suomalainen Tiedeakatemia. 64 p. FFC. 33.

AARNE, Antti

Etnische Märchen- und Sagenvarianten. Hamina 1918. Suomalainen Tiedekatemia. 160 p. FFC. 25.

QVIGSTAD, J.

Lappische Märchen- und Sagenvarianten. Helsinki 1925. Suomalainen Tiedekatemia. 64 p. FFC. 60.

LOORITS, Oskar

Livische Märchen- und Sagenvarianten. Helsinki 1926. Suomalainen Tiedekatemia. 101 p. FFC. 66.

BALYS, J.

Motif-Index of Lithuanian Folktales. Kaunas 1936.

e./ S z l á v o k .

TILLE, Václav

Verzeichnis der böhmischen Märchen I. No. 1-8. Porvoo 1921. Suomalainen Tiedekatemia. 371 p. FFC. 34.

TILLE, Václav

Soupis Českých Pohádek. Praha 1929-1937. České Akademie Věd a Umění I, II. 1, 2.

ANDREJEV, N.P.

Ukazatel' szkazocsnŭh szjuzsetov po sziszteme Aarne. Leningrad 1929. Goszudarsztvennoe russkoe geograficeszkoe obscesztvo otdelenie etnografii-szkazocsnaja komisszija. 120 p.

KRZYŻANOWSKI, Julian

Polska bajka ludowa w układzie systematycznym. Warszawa 1947. Instytut Literatury Ludowej. 1-2 vol.

/Aath 1-748./

f./ G e r m á n o k .

HACKMAN, Oskar

Katalog der Märchen der finnländischen Schweden. Leipzig 1911. Breitkopf und Härtel. 38 p. FFC. 6.

BOLTE, Joannes - POLIVKA, Georg

Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm. Leipzig 1913-1932. Dieterich. Bd. 1-5.

CHRISTIANSEN, Reidar Th.

The Norwegian Fairy-tales. Helsinki 1922. Suomalainen Tiedekatemia.
40 p. FFC. 46.

PLENZAT, Kare

Die ost- und westpreussischen Märchen und Schwänke nach Typen geordnet. Königsberg 1927. Elbing, Volksk.-Archiv 82 p.

SVEINSSON, Einar Ól.

Verzeichnis isländischer Märchenvarianten. Helsinki 1929. Suomalainen Tiedekatemia. 176 p. FFC. 83.

HÜTTGES, Valerie

Typenverzeichnis der deutschen Riesen- und riesischen Teufelssagen. Helsinki 1937. Suomalainen Tiedekatemia. 288 p. FFC. 122.

SINNINGHE, J.R.W.

Katalog der niederländischen Märchen-, Ursprungssagen-, Sagen- und Legendenvarianten. Helsinki 1943. Suomalainen Tiedekatemia. 148 p. FFC. 132.

LIUNGMAN, Waldemar

Varifrån kommer våra sagor? Djursholm 1952. Almquist - Wiksells. XV, 539 p. Sveriges Samtliga Folksagor i ord och bild. III. vol.

g./ Román népek .

MEYER, Maurits de

Les contes populaires de la Flandrie. Helsinki 1921. Suomalainen Tiedekatemia 100 p. FFC. 37.

SCHULLERUS, Adolf

Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten. Helsinki 1928. Suomalainen Tiedekatemia. 99 p. FFC. 78.

BOGGS, S. Ralph

Index of Spanish Folktales. Helsinki 1930. Suomalainen Tiedekatemia. 216 p. FFC. 90.

LAPORT, George

Les contes populaires wallons. Helsinki 1932. Suomalainen Tiedekatemia. 144 p. FFC. 101.

DELARUE, Paul

Les contes populaires de France. Nouvelle Revue des Traditions Populaires. 1949. 312 et suiv.

/A francia mesekatalógus terve./

D'ARONCO, Gianfranco

Indice delle fiabe toscane. Firenze 1953. L.S. Olschi. 236 p. Biblioteca dell "Archivum Romanicum."

/Kiegészítések Walter Anderson ismertetésében Hessische Blätter für Volkskunde 1954. 117-120./

h./ K e l e t .

EBERHARD, Wolfram - BORATOV, Pertev Naili

Typen türkischer Volksmärchen. Wiesbaden 1953. F. Steiner. XI, 506 p.

/Kiegészítések Walter Anderson: Der türkische Märchenschatz. Hessische Blätter für Volkskunde 1953. 111-132 p./

EBERHARD, Wolfram

Typen chinesischer Volksmärchen. Helsinki 1937. Suomalainen Tiedekatemia. 437 p. FFC. 120.

j./ I r o d a l m i t í p u s j e g y z é k e k .

Die Typen der griechisch-römischen Fabel. Helsinki 1925. Suomalainen Tiedekatemia. 186 p. FFC. 56.

ROTUNDA, D.P.

Motif-Index of the Italian Novella in Prose. Bloomington 1942. Indiana University Publications, Folklore Series No. 2.

CROSS, Rom Peete

Motif-Index of Early Irish Literature. Bloomington, Indiana. 1952. Indiana University XX, 537 p. Indiana University Publications, Folklore Series 7.

A SZOVJET TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA
MIKLUHO-MAKLÁJ NÉPRAJZI INTÉZETÉNEK
KIADVÁNYAI.

- Trudü Insztituta Etnografii im. N.N. Mikluho-Maklaja. Novaja Szerija.
1. Pamjati D.N. Anucsina 1843-1923. Moszkva-Leningrad 1947. Akademijsz Nauk. 282 p. 3 t. /Tanulmányok D.N. Anucsin emlékére./
 2. Trudü Insztituta Etnografii im. N.N. Mikluho-Maklaja. Moszkva-Leningrad 1947. Akademijsz Nauk. 314 p. 2 t. /Vegyes tartalmu tanulmánykötet./
 3. POPOV, A.A.
Ngenaszanü. Moszkva-Leningrad 1948. Akademijsz Nauk. 116 p. 32 t. /A ngenaszánok./
 4. DEBEC, G.F.
Paleoantropologija SzSzsZR. Moszkva-Leningrad 1948. Akademijsz Nauk. 389 p. 4 t. /Szibéria paleoanthropológiája./
 5. ZUEV, V.F.
Materialü po etnografii Szibiri XIII veka./1771-1772/. Moszkva /Adalékok Szibéria 18. századi etnográfiájához./
 6. SZMIRNOV, Sz.R.
Vossztanie Mahdisztov v Szudane. Moszkva-Leningrad 1950. Akademijsz Nauk. 100 p. /A szudáni mahdisták felkelése./
 7. TROFIMOVA, T.A.
Etnogenez Tatar povolzszja v szvete dannüh antropologii. Moszkva - Leningrad 1949. Akademijsz Nauk. 262 p. /A Volga menti tatárok etnogenezise embertani megvilágításban./
 8. SILLING, E.M.
Kubacsincü i ih Kultura. Moszkva-Leningrad 1949. Akademijsz Nauk. 222 p. 3 t. /A kubacsincok és kulturájuk./
 9. ZSDANKO, T.A.
Ocserki isztoriczeszköj etnografii Karakalpakov. Moszkva-Leningrad 1950. Akademijsz Nauk. 167 p. 5 t. /Tanulmányok a karakalpakok történelmi néprajzáról./
 10. BELICER, V.N.
Narodnaja odezsza udmurtov. Moszkva 1951. Akademijsz Nauk. 140 p. 10 t. /Az udmurtok népviselete./
 11. MASZLOVA, G.Sz.
Narodnij ornament verhnevolzsszkih karel. Moszkva 1951. Akademijsz Nauk. 136 p. 8 t. /A felsővolgai karélok népi díszítőművészete./

12. Anglo-amerikanszkaja etnografija na szluzse imperIALIZMA. Moszkva 1951. Akademiya Nauk. 111 p. /Az angol-amerikai etnográfia az imperializmus szolgálatában./
13. Szlavjanszkij folklor. Moszkva 1951. Akademiya Nauk. 362 p. /Szláv folklor./
14. Rodovoe obszcsesztvo. Moszkva 1951. Akademiya Nauk. 254 p. A nem - zetségi társadalom./
15. KUSNYER, P.I.
Etnicseszkiye territorij i etnicseszkiye granici. Moszkva 1951. Akademiya Nauk. 277 p. /Etnikus területek és az emberiség ősi elterjedése./
16. Proiszhoszenije cselovjeka i drevnee rasszelenie cselovecsesztva. Moszkva 1951. Akademiya Nauk. 358 p. 1 t. /Az ember származása és az emberiség ősi elterjedése./
17. DEBEC, G.F.
Antropologicseszkiye isszledovaniya v kamcsatszkoj Oblaszti. Moszkva 1951. Akademiya Nauk. 261 p. /Embertani kutatások a kamcsatkai területben./
18. Szibirszkij Etnograficseszkiy Szbornik. Moszkva 1952. Akademiya Nauk. 334 p. 2 t. /Szibériai etnográfiai gyűjtemény./
20. Russzkoje narodno-poeticseszkoje tvorcsesztvo. Moszkva 1953. Akademiya Nauk. 223 p. /Az orosz népköltészet alkotásai./
21. Szredneazjatszkij etnograficseszkiy szbornik 1. Moszkva 1954. Akademiya Nauk. 412 p. 4 t. 1 ték. /Középázsiai etnográfiai gyűjtemény 1./
22. IVANOV, Sz.V.
Materialü po narodov Szibiri XIX. nacsala XX. v. Moszkva-Leningrad 1954. Akademiya Nauk. 838 p. 13 t. /Adalékok Szibéria népeiről a 19. sz.-ból és a 20. sz. elejéről.
23. CSEBOKSZAROV, N.N. - TEREŇT'EVA, L.N.
Materialü baltijszkoy entografo-antropologicseszkoj expedicii /1952 god/. Moszkva 1954. Akademiya Nauk. 215 p. 1 ték. /A balti néprajzi-embertani expedíció anyaga./
24. Kul'tura i büť tadzsikszkogo kolhoznogo kreszt'jansztva. Moszkva-Leningrad 1954. Akademiya Nauk. 230 p. /A tadzsik kolhozparasztok kulturája és élete./

25. Indejcű Ameriki. Moszkva 1955. Akademia Nauk. 263 p. 2 t. 2 térk.
/Amerika indiánjai./
26. Kavkaszskij etnograficeszkij Szbornik. 1. Moszkva 1955. Akademia Nauk. 374 p. /Kaukázusi etnográfiai gyűjtemény./
28. GERASZIMOV, M.M.
Vossztanovlenie lica po cserepu. Moszkva 1955. Akademia Nauk. 585 p. /Az arc rekonstrukciója a koponya alapján./
29. POTEHIN, I.I.
Formirovanie nacional'noj obscsnoszti juzsnoafrikaniszkij Bantu.
Moszkva 1955. Akademia Nauk. 261 p. 5 térk. /A délamerikai bantuk népi közösségének kialakulása./

A 19. és a 27. kötet nem állt rendelkezésünkre.

Mai műveltségi viszonyaink közt a gondolatközlés és rögzítés eszközeként magától értetődő természetességgel vesszük igénybe a betű vagy számjeleket, a gesztusokat vagy a kifejező szimbolumok egyéb fajtaíát. Az a folyamat, amely az embert hozzásegítette, hogy mondanivalójának kifejezésére törekedve a beszédhangokból alakított akusztikai képletek helyett az optika nyelvéhez folyamodjon, a primitív kultúrákban gyökerezik. Megszoktuk ugyan, hogy e kultúrákat éppen az írástudatlanság mozzanatával jellemezzük. Ennek ellenére a természeti és ősnépek hozzák létre, küzdik ki az írás primitív formáit, a közlés közvetlen módjának helyébe lépő közvetítő kifejezésmódokat, a beszéd pillanatnyiségével szemben a gondolat tartós rögzítését biztosító sokféle eljárását.

Egymásba kapcsolódó, de sokszor egymástól független és különféle lélektani indítékokból sarjadt optikus jellegű kifejezőkísérletek vezetnek el a mai állapotig. Az írást létrehozó hosszú folyamat különböző állomáseinak értelmezése viszont kizárólag néprajzi eszközökkel kísérelhető meg, minthogy a régészet e jelenségek magyarázatául nem folyamodhatik a kultúrát létrehozó emberhez. Az ősnépekre vonatkozó ismereteinket ezen a területen is a természeti népek életkörülményeire támaszkodó analogikus következtetéssel kell biztosítanunk.

Az utak, amelyek így ősidőktől napjainkig vezetnek, különbözők. Írásjeleink ősforrása minden bizonnyal a rajz, a kép; őssindítéka viszont nem az egyszerű racionális kifejező-törekvés, hanem a varázslás: a rajzok és képek nemcsak az emberekkel, a társadalommal, hanem egyúttal a természetfeletti erőkkel, hatalmakkal, mithikus lényekkel is kapcsolatot kerestek. Szimbolumok, főleg gesztusok, mozdulatok közlő célú alkalmazásaiban a hasonló szakrális mozzanatok szintén nem hiányoznak a primitív kultúrák területén. Nyomon kísérhetnők azonban a geometrikus ábrák, primitív népművészeti motívumok vagy rangjelek alkalmazásában éppen úgy, mint a vonások, rovások vagy csomók használatában, amelyek a képirással párhuzamosan tűnnek fel mint optikai kifejező szimbolumok.

Ezek alapján szeretnénk, ha szerény keretek közt is, állandó teret biztosítani a betű, szám, írás, könyv, tulajdonjegy, méltóság-jelvény, a gesztusok, népművészeti motívumok jelentésére vonatkozó néprajzi vizsgálatoknak. Eredeti közleményeink és dokumentációnk a kevéssé gondozott kutatási terület, a könyv, a kifejezés néprajzában szolgálatában szerény lehetőségeink ellenére is állandó figyelmeztető kíván lenni: e téren is vannak feladataink.

ADALÉK AZ ÉLETFÁ
MAGYARORSZÁGI ÁBRÁZOLÁSÁHOZ.

Egy-egy nemzet néprajzi munkálkodásának arculata nemcsak az elvégzett feladatok együtteséből vázolódik fel, hanem az el nem végzetekéből is. Hogy a magyar néprajz szép és sokoldalú tevékenységéből a messzebb és közelebbi múltban is kimeradt az oly gazdag motívumkincs vizsgálata, éppúgy jellemző rá, mint például az osztrák néprajzra a nálunk nem is oly bőséggel termett ornamentika sokoldalú kutatása. Az osztrák kutatók e téren nemcsak saját népük motívumkincsét tárták fel és elemezték, de ezt tették a balkáni népek anyagának egy részével is. Itt csak Karl Spiess és a köré csoportosuló kutatók tevékenységét idézzük s ennek legfrissebb eredményét: a Neue Marksteine /Wien 1955/ című munkát.

A magyar szakirodalom eddig legfeljebb egyes motívumok eredetkérdésével foglalkozott /a Viski-Huszká vitára utalunk itt "pávaszem" kérdésében, majd Palotay Gertrud és Lükő Gábor vitájára számos textilis diszitmény eredetkérdését illetően/ - megnyugtató megoldást azonban nem igen hozott. Róheim Géza eredményeit a magyar kutatók egészükben vetették el akkor, amikor tulajdonképpen szemléletmódja ellen szegültek csupán.

Mind ezek a kezdetnek is túl szerény kísérletek nem lehettek kiinduló pontjai a népi ornamentika olyan vizsgálatának, mely azok megismeréséhez valóban közelebb vitt volna. Elhangzott ugyan irodalmunkban többször is olyan megállapítás, felszólítás, hogy ne csak tárgyi megjelenésükben szemléljük a dologi világ javait, hanem keressük azoknak jelszerű mivoltát; keressük a kifejezésre, valaminek közlésére irányuló törekvést, ami azoknak pusztán formai vagy színbeli megjelenéséből már leolvasható - sajnálatosan mindmáig nem sok eredménnyel.

Pedig jól tudott, hogy a paraszti használatu tárgyakon más az ornamentika és a tárgy vonatkozása egymáshoz, mint a városi élet darabjain. A paraszti tárgyakon az ornamentika nem rátett dísz, utólagos hozzáadás a tetszetősség vagy más igény kielégítésére. Itt egyrészt technikai készségek belső szerves továbbfejlődéséről van szó, másrészt bizonyos hagyományos jelenségek újraéléséről. Ez a hagyományos újraélés másszóval kifejezést jelent. Egy szűkebb közösség, csoport által ismert és elismert jelnek alkalmazását bizonyos körülmények között, bizonyos érzelmek, gondolatok kifejezésére. Nem kívánjuk itt a szimbólum magyarázását megkísérteni, sem a szimbolumkutatás eredményeit vagy veszélyeit felsorakoztatni. Ugy véljük azonban, hogy a veszélyektől való félelem nem lehet ok arra, hogy egyáltalán távol tartson a kutatástól. De nem is feladatunk ezidőszereint még a motívumok értelmezése, mert úgy véljük, hogy ezt csak külső, irodalmi ismeretek fényében nem végezhetjük el. Meg kell előbb ismerkednünk a szimbolummal élő személyek, csoportok belülről fakadó értelmezésével. Ugy véljük, hogy fel kell kutatnunk azokat a belső értelmezéseket, melyeket egy-egy csoport tulajdonít hagyományosan egy-egy motívumnak, a motívum sajátos alkalmazásának vagy kompozíciójának - ott, ahol ez még az életben fellelhető.

000

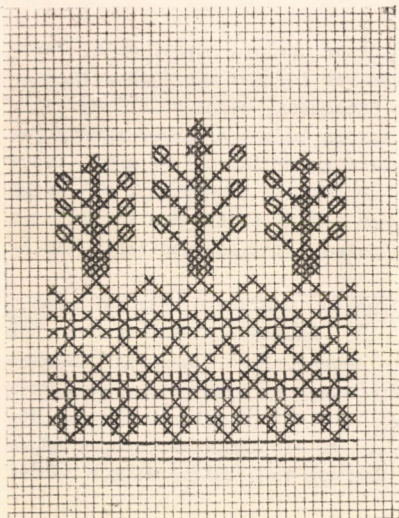
000

000

Mint kezdeményező példát, bemutatunk egy kendőt. Ennek nevezetessége abban is áll, hogy a Néprajzi Múzeum igen gazdag textilgyűjteményében ez az egyetlen olyan tárgy, melynek himzésmintájáról fellejzódott annak jelentése.

A kiskendő "ruhácska" 143.302 leltári számú tárgy. A Baranya megyei Szárász községből származik, ahova a moldvai Pusztinából hozta magával készítője Bálint Péterné sz. Kondor Anna. A Múzeum tulajdonába 1950-ben került, mint ünnepelő férfi ruha tartozéka. A derékra körültekert széles gyalpuőve tűzve hordták, lapjával kisimítva, úgy, hogy az öv alatt áthuzott kendő felső vége az övre hajlott.

A kendő kissé megsárgult színű fodorvászonból való; 35 x 33 cm nagysága. Fehér varrt csipke szegi körül, apró piros üveggyöngyökkel. Két, szemben levő oldalán van kivarrva /azon, amelyik az öv alól

kilóg és amelyik az övre borul./ piros-sárga és kék pamutfonalal, keresztöltéses technikával. A diszitmény mértanias elemekből: keresztből, rombuszokból, egymáshoz fűzött háromszögekből formálódott egy 3,5 cm széles csikalakba, mely a kendő két kivarrott szélét borítja, a sarkokban felhajlóan. A kendő, viselésében alólra kerülő szélén, a varrott csikdiszitmény felett, tizenegy - hat nagyobb és öt kisebb - egymást váltó motívum következik sorjában. Ezek a motívumok egy-egy szárból állanak, melynek mindkét oldalán három három ág nyúlik felfelé. A nagyobb motívumok tetején kettős kereszt, a kisebbeken egyes kereszt van /három egymás mellé

helyezett diszítőelem rajzát mutatjuk be ábránkon, melyet Dajaszá-szyné Dietz Vilma volt szíves elkészíteni/. Ezeket a diszítőelemeket, valamint a himzés többi részét is, islógokkal tűzdelték meg, miket fehér gyönggyel varrtak le. A kendő alsó felén, a himzés felett, kezdetleges írással, kék és sárga színnel, gépöltéssel Cretu I Anita van kivarrva. A készítő úgy mondja, hogy a hatóságok kedvéért fordította románra venét, Kondor Annát "Krecu Anicára".

Magáról a mintáról készítője úgy szólott, hogy az fenyőágas "fa van varrva" sorjában egymás mellé, életfa. A kendőt akkor kezdte varrni udvarlójának, amikor már biztos volt abban, hogy az elveszi őt. Felszólítás nélkül, spontán fogott a kendő varrásához - más, hasonló alkalomra készült kendőt véve mintául. Amikor a legény meglátta, hogy "dolgozik ruhocskával", "vett gyűrűt". Amint a lány elkészült a kendő varrásával, odaadta a legénynek, aki azt vasárnapokon

és lakodalomban viselte az övébe tűzve. Rajta volt a maga esküvője napján is. Következő nap azonban letette s azontul nem viselte többé. -

ooo

ooo

ooo

Az életfa értelmezése tekintélyes helyet foglal el az európai szakirodalomban. Legutóbb K. Spiess már idézett munkájában foglalkozik vele. Noha nem értünk egyet K. Spiessnek azzal a felfogásával, mely minden ilyenfajta ábrázolásnak, minden időkre érvényes azonos jelentést tulajdonít, mégis idézzük azokat a sorsit, melyek a mi jegy-kendőnknek, a mértanias ábrázolásban megrekedt, az európai, sőt hazai életfa ábrázolások közt igen szerénynek tetsző életfájára vonatkoznak s azt látszólag egyedi helyéből az európai életfaábrázolások közé emelik.

... Az életfaábrázolások a fonalas munkákon, csakugy, mint a fémmunkákon a 15. század végétől s a 16. század elejétől tűnnek fel nagy számmal... Sokan azon a nézeten vannak, hogy a paraszt himzések életfaábrázolása a 16. századi mintakönyvekre vezethető vissza. Ez a felfogás téves, mert a régi, értelemmel telített minták nem könyvek útján, hanem kéztől kézíg terjedtek el... Az életfának az európai népek lakodalmi szertartásaiban igen nagy szerepe van, melyre számos példát hoz fel K. Spiess.

Az életfaábrázolás történetéről ugy vélekedik, hogy az K.u. 500 körül tűnik fel először a különböző kulturákban. Középeuropában a 9.ik és 10. században jutott el. Itt női kolostorokban varrták előbb az életfát, onnét jutott a parasztok kezére. A szerző ugy véli, hogy az életfa ábrázolások a személytelen parasztművészetben érték el kiteljesedésüket. Ez azért van, mert ott valóban szükség van rájuk. A lakodalom ünnepe - hogy csak egy példa hozódjék fel rá - legszemléletesebben mutatja ezt.

FÉL EDIT

OSZTJÁK • KÉZJELEK •
JANKÓ JÁNOS NAPLÓJÁBAN.

Jankó János 1898 nyarán közel négy hónapot töltött az osztjások földjén s csónakon járta be az Irtis, Demjanka, Középső Ob, Szalym, Nagy-Jugán valamennyi telepét. Naplóját a Néprajzi Múzeum Adattára a 4141. illetőleg 4142. sz. alatt őrzi. E naplók tanulása szerint Jankó figyelme, adatgyűjtése kiterjedt szokra a sajátos képjelekre is, amelyeket az írni nem tudó osztjások hivatalos iratokon nevük helyett alkalmaznak. E képjelekkel kapcsolatban Jankó is megfigyeli, hogy a jelek nem értelmetlen vonalak csupán s bár ma már értelmezésük olykor elmosódott, valamikor határozott jelentésük volt /pl. hold, félhold, medve/. Jankó gyűjtési naplója így az osztják nép kezdetleges írástörvényeinek néhány érdekes emlékét származtatja át korunknak.

Közeljük Jankó naplójának megfelelő részleteit. A ciril betűs szövegek fonetikus átírása a könyvtári gyakorlatnak megfelelően történt.

/4141, 140/ 17. VII. 898. keltezéssel: "Minthogy az osztjások írni nem tudnak, nevük helyett tamgát - amit ők tambának mondanak - használnak ilyenek a Demjankában $\uparrow \backslash \backslash \wedge + \times$

/4141. 151/ 24. VIII. 898. keltezéssel; Czingala-ban: "A községi előljáró kívánságomra előhozta a régi iratokat is /a legrégibb a mult század végéről való/ s ezekből a következő családok következő tamgáit szedtem össze.

1801. ∇ család neve olvashatatlan.

1806-7196. \odot Kulsatin', \cup Kulsatin', $\&$ Szeltanov', ∇ Romanov', $\&$ Cingalin', \cup Kücsigov', $\&$ Luk'janov', $\&$ Kuncsitisev'.

1786-7176. 1./ $\&$ Bulatov', 2./ $\&$ Danilov', 3./ \cup olvashatatlan.

1841. $\&$ Pagilov' $\&$

E tamgákhoz meg kell jegyezmem, hogy most már a használatból kimentek s helyettük az osztják egyszerűen + ír a neve alá; a kipusztulás azonban különböző időbe esik; az 1801. és 1841-diki okmányban csak egy tamga volt, a többi mind keresztes vala, az 1906. és 1786-iki mind tamgás. Az 1786-iki azért is érdekes, mert maga az okmány megmondja, hogy a jegy mit jelent: így a Bulatov' jegye mellé

magyarázól ez van irvashold: a Danilov jegye medvét jelent, a 3. jegy félholdat. Ez csak azt bizonyítja, hogy a tamgának régebben tényleg tudták nevét és értelmét."

/4142. 64./21. Vasárnap. Augusztus 898. keltezéssel: Jugánszkoe Szelo papjáról: "Megigérte, mire visszatérek, összeírja a tamgákat."

/4142. 74./ Ugyanezen dátummal a környéken tett útjával kapcsolatban: "Pobvobnik-jaimmal felírtam ezután tamgákat, de nagyon csalódtam! 8 embertől mindössze három jegyet kaptam; kettő a cso-boly volt, az egyik a Kurlakinü ju.-ból való u.a. nevű emberé , a másik az Ugotszkija-ból való Kal'min'-é ; öté a rosszomaha volt, osztjákul ma~~x~~ és pedig három a Kajmüszövü ju.-ból való u.a. nevű egyéntől (egy rajz hiányzik)

kettő a Rakszakinü ju.-ból való két Tjumkin'-től

végül a harmadik a mlin' nevű /osztjákul kol/ fát

használta tamgaként s ez a Rakszakinü ju.-ból való egyén Pacstin'/ide-iglenesen dolgozik ott/ volt." Jegyzetben: "A tamgákat eredetileg ceruzával rajzolták fel, de hogy el ne mosódjanak kénytelen voltam át-rajzolni, ami által a vonások primitív durvaságokból legjobb igyeke-tem mellett is vesztek."

A tamga kérdésének társadalmi és etnológiai hátterével főként orosz kutatók foglalkoztak. Dmitriev-Mamonov a múlt század nyolcvanas éveiben mutat rá, hogy az obi-ugoroknál az aláírásként alkalmazott tamga nem személynév, hanem a "nemzetség által elfogadott" jel. Sz. Rudenko és G. Charuzin úgy vélik a tamga mint "nemzetségi totem-ös ábrázolás" jelentős: a nemzetségek azonban e területen egyben adókerületeket képeznek s így a 17. századtól tamgáikkal szerencsének az orosz oklevelekben. Ujabbán V. N. Csernyecov utal rá a 17. század okleveles anyagának vizsgálata alapján, hogy a tamgák mint csoportjelek használata a személyes tamgákkal legalábbis párhuzamosan mutatható ki. Csernyecov úgy véli, e jeleket mint totemjeleket alkalmazták a jurták bejárata fölött, a ruha ornamentikáján, valamint az emberi testen /rendszerint a kézen/ is, minthogy "a tamgát, mint az illető személy egy meghatározott közösséghez való tartozásának szimbolizmusát" testére is ráte-toválták. Innen a tamga vogul 'katpos' azaz 'kézjegy' elnevezése is.

/V.ö. V.N. Csernyecov: Adalékok az obi-ugorok nemzeti szervezésének történetéhez. Fordította L. Vehovszky Erzsébet. Bp. 1949. Eredeti je: Szovjetarszkaja Etnografija VI-VII. 1947. Ugyanitt a tárgykör irodalmának áttekintése./

A "kézjel" ilyen alkalmazása megerősíti R.Thurnwald gondolatmenetét a szimbolumoknak a természeti népek írástörékvéseiben elfoglalt szerepéről s méginkább azoknak a természeti kultúrákkal való oldalu és szerves összefüggéseiről /V.ö. a „Schrift” címszó Reallexikon der Vorgeschichte. Hgg. v. M. Ebert. Bd. 11. Berlin 1927-1928. 215-327./

Jankó ábrázolásai közt több elemhez Csernyecov összeállítása is párhuzamokat szolgáltat; más jelek rögzítésével viszont Jankó egyedül áll. A „hold”, „félhold” -féle ábrák értelmezése külön archaikus vonatkozásokat rejthet; az sem lehetetlen azonban, hogy a régi állatábrázolások geometrikussá egyszerűsödése után jöttek létre, amelynek folyamatát is Csernyecov megfigyeli: ehhez nevük Jankó korában utólagosan igazodhatott.

Jegyezzük meg: egyes rajzok, amelyeket Jankó osztják ismerőseivel készítettett, szemelláthatólag a „kézjel” - ábrák hatását mutatják stilizált szükségességükkel és hagyománykötött szokványosságukkal. /412. 77-78. l. között/ Jankó figyelme a jelek tulajdonjegyekként való használatára is kiterjedt, amelyeket Csernyecov ebben a funkciójukban nem vizsgál, csupán díszítő elemként értékel. Általában figyelmet érdemlő probléma, vajon a „kézjel” funkciója, lényege szerint nem tekintendő-e inkább tulajdonjelnek, mint totemisztikus ábrázolásnak.

Az osztják írásjelek mindenképpen az írás néprajzának egyik tanulságos problémakörére irányítják figyelmünket. Jankó jegyzetfüzetei a kérdés vizsgálatához kétségkívül hasznos adalékokkal szolgálnak.

/A kérdés újabb irodalmából v.ö. még C. V. Ivanov: Materialno izobrazitel'nyy iskuszsztvy narodov Szibiri XIX-nacsala XX. v. Moszkva-Leningrad. 1954. 18-33 p. adatközléseit./

SÁNDOR ISTVÁN

INDEX ETHNOGRAPHICUS

Anzeiger der Bibliothek des Ungarischen Ethnographischen Museums

Redigiert von I. Sándor und L. Takács.

Budapest, VIII. Könyves Kálmán körút 40.

INHALT

Zur Einführung. Die Publikation bietet den Forschern in ihren Referaten eine Übersicht über mehrere ethnographische Neuerscheinungen, stellt thematische Literaturverzeichnisse zusammen und erörtert in kurzen Artikeln die Probleme der Ethnographie der Schrift, des Buches und der verschiedenartigen menschlichen Ausdrucksformen optischen Charakters, wie Motive der Volkskunst, Symbole, Zeichen des Rechtslebens usw.

Bücherschau. Für unsere ausländischen Leser möchten wir da nur die Referate über ungarische Neuerscheinungen kurz zusammenfassen.

3. Ungarische Volkskunde 1945-1955. Eine bibliographische Auswahl für den Universitätsunterricht, 600 Titel nach der üblichen volkswissenschaftlichen Systematik gruppiert. Das Material umfasst einen wesentlichen Teil der wissenschaftlichen Fachliteratur der Nachkriegszeit.

35. Volkstracht der "Matyó" /einer ethnischen Gruppe in Ungarn/. Aus dem Nachlass des verstorbenen Professors I. Györfy herausgegeben v. Edit Fél. Beschreibung der Kleidungsstücke einer einzigen Trachtengemeinschaft, des durch seine farbenfreudigen Stickereien weltberühmten Dorfes Mezőkővesd im Komitate Borsod. Die Kleidungsstücke werden Stück für Stück besprochen und zwar mit Rücksicht auf Stoff, Überlieferungsgebundene Gelegenheiten und Altersgruppen. Haartracht incl. Bart, Schnurbart, dann Gebrauchsgegenstände haben je ein Kapitel, sowie auch das Waschen und Aufbewahren und endlich die nachweisbare Regelmässigkeit beim Aufgeben der Volkstracht. Die Lichtbilder und die beigegeführten Anmerkungen machen uns nicht nur auf Typen, sondern auch auf Varianten aufmerksam und zeigen uns die Gesamtheit der Tracht in ihrer Vielfältigkeit. Zur Einführung wird der Handschriftennachlass von Gy. Györfy dargelegt. Als Anhang wird die Bibliographie der Volkskunde der "Matyó" von I. Sándor veröffentlicht.

39. Die Bauwerke des ungarischen Dorfes. Das Buch ist die erste ungarische Publikation, die die Siedlungsformen und Bauwerke

des ungarischen Dorfes in landschaftlicher Gruppierung darstellt. Die Siedlungstypen der verschiedenen historischen Zeitalter, der ungarischen Klein- und Grossstädte, sowie der zerstreut liegenden Weilerhöfe /"tanya"/, dann Siedlungen mit Tennengärten und solche mit Scheunen usw. werden in Wort und Bild geschildert. Wir bekommen eine Übersicht der Entwicklung des Bauernhauses, seiner Typen in verschiedenen Landschaften wie in der Grossen Ungarischen Tiefebene, in Oberungarn, in Transdanubien; ferner innerhalb dieser Landschaften bei den verschiedenen ethnischen Gruppen und in den einzelnen Siedlungsgebieten. Es werden die Einwirkungen der historischen Stile auf die Bauwerke des Dorfes, sowie auch die Art und Weise der Verwendung der Zierate auf dem Bauwerk gezeigt.

60. Frauenleben in der Grossfamilie der Palocer Frauen im Komitat Heves in der 2. Hälfte des vorigen Jhs. Das Buch schildert die Lebensverhältnisse innerhalb der Grossfamilie, die gesellschaftliche Lage der Mädchen und jungen Frauen sowie Tracht, Gedankenwelt und Gefühlsleben, Unterhaltungsmöglichkeiten und allgemeines Verhalten der Frauen. Nach der Verfasserin war in diesem Gebiete die Stellung der Frau eine sehr untergeordnete.

61. Geschichte des Bauerntums in Siebenbürgen. 1790-1849. Das Werk zeigt die Rechts- und Besitzverhältnisse der in Dorfgemeinschaften lebenden Fronbauern und die kapitalistische Umgestaltung der Grossgrundbesitze der Landeigner. Es führt ein in die Geschichte der Bauernbewegung der ersten Hälfte des 19. Jhs., besonders in die Ereignisse des Freiheitskampfes von 1848-1849.

76. "Zuerst tanzen, dann folgt das Mahl." 24 Märchen aus dem Gebiete Mezöszeg in Siebenbürgen, mit Angaben der Erzähler und der Durchführung der Sammlung, umstilisiert für ein breiteres Publikum.

77. Volksmärchen aus Kakaad. 49 Märchen der ausserst begabten Märchen- und Erzählerin, Frau Josef Palkó, aus der ethnischen Gruppe der aus Bukowien nach Ungarn übersiedelten Székler, mit kurzer einleitenden Schilderung ihrer Geschichte sowie der Durchführung der Sammlung. Phonetische Publikation nach typologischer Reihenfolge mit Angabe der Parallelen im In- und Ausland in den Anmerkungen.

78. "Der Arme auf der Markt". 16 bisher nicht veröffentlichte Märchen aus einer handschriftlichen Märchensammlung eines Unbekannten aus dem Jahre 1897. Der Text wurde für Publikumszwecke umstilisiert. Das Nachwort schildert uns, wie die Sammlung beim Anlass eines Preisausschreibens in Siebenbürgen entstand und bietet Auskünfte über früher herausgegebenes Material derselben Sammlung.

80. Sammlung von Volksdichtungen von János Kriza. Eine umfassende Auswahl aus dem handschriftlichen Nachlass, sowie aus dem im vorigen Jahrhundert erschienenen Veröffentlichungen des Herausgebers Johann Kriza, aus dem Gebiete Siebenbürgen. Im Archiv der Ungarischen Akademie der Wissenschaften wurde kürzlich ein Manuskript Krizas von über 1800 Blättern entdeckt. Dieses wurde in grossem Masse bei der Auswahl verwendet, jedoch ohne die zahlreichen phonetischen Zeichen zu bringen, die man mit Rücksicht auf das breitere Publikum weglassen musste.

82. "Flieg, Pfau, flieg!" Volksballaden und balladenartige Lieder.

Die erste ungarische Balladenpublikation aus dem Material des gesamten ungarischen Sprachgebietes. Zwar wurde sie für breitere Schichten des Publikums zusammengestellt, leistet aber in vieler Hinsicht auch wissenschaftlich Wertvolles. Die Einleitung bietet für die einheimische Forschung manche neue Gesichtspunkte; es wird u.a. dargelegt, wie in der Ballade als Schöpfung des Bauerntums sich inhaltlich die Probleme der bäuerlichen Gesellschaft widerspiegeln, in ihrer Form aber bäuerliche Sangertraditionen weiterleben. Das Material wird in folgender Systematik gruppiert: klassische Balladen; historische Soldaten- und Wandererballaden; lyrische Balladen; Balladen mit Strophenwiederholungen; Betyaren-/Rauber-/ und Gefängnislieder; neue Balladen. Oft werden auch Varianten in grösserer Zahl veröffentlicht. In den Anmerkungen finden wir viele geschichtlich interessante Beobachtungen bezüglich des Textes - wie der Melodie.

84. Viereinhalbhundert Lieder. Eine Liedersammlung aus dem Jahre 1813 von Adam Pálóczi Horváth. In der Einleitung von D. Bartha lesen wir über die Bedeutung der Sammlung, ihr Entstehen und Schicksal, sowie über das Leben und Wirken des Verfassers. Sie behandelt eingehend die musikalische Bedeutung des Materials und vergleicht die Eigenkompositionen Pálóczis mit den volkstümlichen Liedern, die sich ebenfalls in der Sammlung befinden. Der Einleitung ist auch eine Melodientabelle beigegeben. Das Werk bringt die einzelnen Lieder mit den

von Pálóczi verwendeten Noten, wobei jedoch in den Anmerkungen auch Varianten in moderner Notenschrift angegeben werden. Die Anmerkungen behandeln text- und melodiengeschichtlich ein ungemein weites Gebiet.

85. Ungarische Dichtung von Bocskay bis Rákóczi. Eine Auswahl handschriftlichen und auch bereits in Druck erschienenen Materials, alte Gedichte, Lieder von Soldaten, Studenten usw. Im ersten Teil bietet T. Esze und F. Klaniczay eine Zusammenstellung geschichtlicher Gesänge, die sich zum Teil im Volk bis auf den heutigen Tag erhalten haben. Der zweite Teil enthält in der Zusammenstellung von Josef Kiss Liebeslieder und Hochzeitsgedichte, die in der Volksüberlieferung gleichfalls weiterleben.

88. Die ungarische Volksmusik. Ergänzt von L. Vargyas durch eine Auswahl von 500 Volksliedern, gruppiert nach Typen und Herkunft. Das Werk beleuchtet das ungarische Volkslied vom Standpunkte der Ethnographie und der Musikgeschichte. Es behandelt auch die Stilschichten der ungarischen Volksmusik. Gesondert werden die Kinderlieder, die in Ungarn sehr verbreiteten sogenannten "Regös-Lieder", die um Wehnachten herum Fruchtbarkeit herabbeschwören sollen, und die Klagelieder, als besondere Erscheinungen der ungarischen Volksmusik besprochen. In kurzer Zusammenfassung finden wir Beobachtungen über die Wirkung der Volksmusik unserer Nachbarn sowie der europäischen Kunstmusik auf das ungarische Material. Schliesslich werden die Volksmusikinstrumente behandelt.

89. Volkslieder und Balladen der "Csángószerkler" in Moldau. Die Kolosvárer Abteilung des Rumänischen Folklorinstituts übte eine grosse Sammelthätigkeit im ungarischen Sprachgebiet des ausser siebenbürgischen Rumäniens aus. Die sorgfältig aufgezeichneten Melodien bilden das altertümlichste Material der auch heute noch lebenden ungarischen Volksmusik.

90. "Die Musik gehört jedermann." 46 Studien von Zoltán Kodály und eine Bibliographie seiner Werke. Die Zusammenstellung würdigt die Arbeit Kodálys im Interesse der Pflege, Sammlung und wissenschaftlichen Erforschung der ungarischen Volksmusik.

91. Ungarische Volksballaden. Die ungarische Balladenforschung beginnt im Jahre 1863 mit der Ausgabe des Buches "Vadrózsák"/Wilddie Rosen/ von J. Kriza. Bisher wurden hauptsächlich die Texte von Bal-

laden veröffentlicht, obwohl beim Vortrag von Balladen im Volk Text und Melodie nicht zu trennen sind. Dieser Band enthält 51 Volksballaden mit Text und Melodie und erklärenden Anmerkungen, sowie mit einer Melodientabelle.

92. *Studia memoriae Belae Bartók sacra.* Ein Gedenkbuch zu Ehren Béla Bartóks von 7 ungarischen und 19 ausländischen Musikgelehrten und Ethnographen mit Artikeln in deutscher, englischer, französischer und russischer Sprache über die Fragen der Volksmusik.

93. Seit mehr als hundert Jahren werden die Volksgruppen der im aussensiebenbürgischen Rumänien lebenden Székler von ungarischen Folkloristen erforscht. Der erste Band dieses Werkes faßt das bisher gesammelte Material im Rahmen einer historischen Übersicht zusammen und zwar von den ersten Anfängen um 1840 bis Béla Bartók und Zeitgenossen. Der zweite Teil des Bandes enthält 30 Melodien: Klagelieder, Kinderspiele und Hochzeitsgesänge, die zum Teil bereits bei den in Ungarn übersiedelten Csángó-Ungarn notiert wurden.

94. *Geographie der ungarischen Landwirtschaft.* Das Werk vermittelt eine Übersicht und ermöglicht den Vergleich der Landwirtschaft des ganzen Landes und der einzelnen Teilgebiete auf Grund der Ergebnisse des Wirtschaftsjahres 1952-1953. Die Gliederung der Wirtschaftsgebiete zerfällt in 1. Kreise, 2. Komitatszentren und 3. der Komitatsverwaltung unterstellten Städte und endlich 4. die Stadt Szeged.

B i b l i o g r a p h i e n

Zeitschriften in der Bibliothek des Ethnographischen Museums in Budapest /Jahrgänge des Jahres 1955/.

Bibliographie der Bibliographien der ungarischen Volkskunde.

Bibliographie der Märchentypen- und Märchenmotivenverzeichnisse.

Verzeichnis der Veröffentlichungen der Mikluho Maklaj Instituts /Akademie der Wissenschaften, Moskau/.

S t u d i e n

Zur Ethnographie der menschlichen Ausdrucksformen.

Edith F é l i: Ein Beitrag zur Darstellung des Lebensbaumotive in Ungarn.

István S á n d o r: Ostjakische "Handzeichen" im Handschriftennachlass von J. Jankó.

T A R T A L O M

Bevezető

Ujabb könyvek a Néprajzi Múzeum Könyvtárában

2-47

T á r g y k ö r ö k

Bibliográfiák	1-3
Enciklopédiák	4-6
A néprajz története	7-8
Eredmények és feladatok	9-10
Elvek és módszerek	10-13
Emlékkönyvek	14-16
Etnikus csoportok	17-18
Etnikus folyamatok	19-20
Méhészet	21
Földművelés	22-27
Táplálkozás	28-30
Viselet	31-35
Építkezés	36-40
Butorzat	41-50
Ipar	51-53
Népművészet	54-55
Társadalom	56-61
Jog	62-63
Szokás	64-67
Hiedelem	68-69
Általános folklór	70-72
Monda	73
Mese	74-80
Ballada, história	81-83
Történeti népköltészet	84-85
Népzene	86-93
A társtudományok köréből	94

S z e r z ő k

Avasi Béla	88, 91
Belényesi Márta	61
Bodrogi Tibor	8-11, 20, 56, 57
Boglár Lajos	4, 19
Csermák Géza	62, 63
K. Csilléry Klára	41-50, 54
Diószegi Vilmos	55, 58, 59
Fél Edit	6, 12-14, 22, 31-34, 51
Hofer Tamás	18, 21, 24, 27, 37, 38
K. Kovács Ágnes	68, 74-79
Kovács Péter	94
Sz. Morvay Judit	28-30, 36
Némethy Lajos	17
Rajeczky Benjamin	86
Schram Ferenc	90
Sándor István	1-2, 5, 7, 15, 16, 35, 39, 60, 70, 72-73, 80, 93
Szendrey Ákos	64-67, 69
Szolnoky Lajos	52-53
Takács Lajos	71, 81-85
Vargyas Lajos	3, 87, 89, 92
Vincze István	23, 25, 26
Uj folyóiratok a Néprajzi Múzeum Könyvtárában	48-51
Magyar néprajzi bibliográfiák	52-55
A mesetípusok és mesemotívumok katalógusának bibliográfiája	56-60
A Szovjet Tudományos Akadémia Mikluho-Makláj Néprajzi Inté- zetének kiadványai	61-63
A kifejezés etnográfiajához	64-
Fél Edit: Adalék az életfa magyarországi ábrázolásához	65-68
Sándor István: Osztják "kézjelek" Jankó János naplójában	69-71
Anzeiger der Bibliothek des Ethnographischen Museums	72

54832

I N D E X E T H N O G R A P H I C U S

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Múzeumának
könyvtári tájékoztatója.

Kézirat gyanánt.

B U D A P E S T

I. évf. 2. sz.

1956 december

/1957/

INDEX ETHNOGRAPHICUS

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Múzeumának
könyvtári tájékoztató folyóirata

Megjelenik évente kétszer

Szerkeszti Sándor István és Takács Lajos

Budapest, VIII. Könyves Kálmán-körút 40.

Fk.: Sándor István

Készült a Magyar Nemzeti Múzeum - Történeti
Múzeum Rotaprint üzemében

6 ¹/₄ iv terjedelemben 300 példányban
Fv.: Dajbukát Gergely

B E V E Z E T Ó .

Az az érdeklődés, amellyel az Index, mint a néprajzi szaktájékoztatás szervezett formájának kialakítására való törekvésünk dokumentuma, belföldi és nemzetközi viszonylatban találkozott, - nemcsak biztatást nyújtott eddig munkánkhoz, de - úgy érezzük - kötelezettséget is a jövőre.

E tudományszak területén, ahol a kutatás az európai parasztság és a természeti népek kulturájának és életmódjának egész teljességét öleli át, a tájékoztató munka az anyag szerteágazó és sokrétű-volta következtében különösen bonyolult. Feladatainkat csak sokasítja, hogy az összehasonlító kutatás a kulturák összefüggéseinek egyre újabb részleteire derít fényt s bármilyen részjelenség analógiái mind szélesebb távlatokban kísérelhetők nyomon a gyűjtő és értelmező munka egyre bővülő eredményei nyomán. Nem csekély mértékben növeli a tájékoztatás problematikáját, hogy az élő népek mellett a kihalt vagy beolvadt népek vizsgálata, valamint saját multunk is óhatatlanul szoros összefüggésben mutatják a néprajztudományt a régészettel, amelynek elvi eredményeit a magunk szakterületén sem hagyhatjuk figyelmen kívül.

Azokat a nehézségeket tehát, amelyekkel a szaktudomány irodalmának áttekintése a tudományos kiadványok roppant mennyiségi kiterjedése folytán általában jár, a néprajz munkaterületén megtetézi a vizsgált kérdések szövevényessége, a felvetett problémák bonyolultsága is. Ilyen körülmények közt örömdetes tényként kell elkönyvelnünk azt a körülményt, hogy a Néprajzi Múzeum dolgozói mellett, akiknek együttes munkájából alakul ki - könyvtárunk szervező és szerkesztő tevékenységével - e tájékoztató, immár külső, sőt külföldi szakemberek szíves közreműködésével is számolhatunk. Önzetlen munkájukért ezúton mondunk köszönetet.

Munkánkat a rendkívüli idők késleltették, elgondolásainknak a lehetőségek szabtak határt. Bizunk azonban abban, hogy a hiányosságok ellenére e második füzetünk is hasznos segítséget nyújt szakterületünk munkásainak.

U J A B B K Ö N Y V E K
A N É P R A J Z I M U Z E U M K Ö N Y V T Á R Á B A N

B i b l i o g r á f i á k

95. SZOLNOKY, Lajos
Überlick über die bedeutendere ethnographische Literatur Ungarns im Laufe der letzten zehn Jahre 1945-1954. Sonderdruck. aus "Deutsches Jahrbuch für Volkskunde." Bd. II. Jahrg. 1956. 379-400.

Magyar szakbibliográfia a külföld tájékoztatására. 416 cím, kizárólag magyar szerzők hazai munkái a jelzett évkörben a külföldön megjelent közlések regisztrálása nélkül. A magyar cím után az idegen nyelvű kivonat címét közli; ha a cím a témakört nem világítja meg, úgy rövid annotációt is nyújt. Ha idegen nyelvű kivonat nincs, úgy "X" jelzés kíséretében a magyar cím után annak fordítását nyújtja a szerző. A német nyelven közreadott művek csak német címükön szerepelnek. Rendszerezéseben a tanulmányok műfaji jellege és tárgya kettős vezető szempontként érvényesül; így a klasszikus néprajzi kategóriák címanyagát kiegészíthetné a számutalás a műfaji rendszerezésben elhelyezett címekre. A címgyűjtemény a Kelet- és Középeurópán kivüleső népek hazai szakirodalmának ismertetésére is kiterjed. Válogatása szorosan tudományos igényekhez alkalmazkodik.

22.444

96. WJACSLAWK, Jakub
Serbska Bibliografija. Sorbische /wendische/ Bibliographie. 2. rozm. wup. nakl. Berlin 1952. Akademie Verlag. XX, 500.
A keletnémetországi szorb nyelvterület megélénkült tudományos életének dokumentuma. Az 1929. évi 1. kiadás 4713 címével szemben 7580 címre rugó gyűjtemény. A néprajzi anyag gyarapodása kb. 140 címszó. A szláv cím után annak német fordítását is megadja. Az általános helyismereti

témakörök /földrajz, néprajz, nyelv- és irodalom, szellemi élet, alkotmány, jog, politika és kormányzás, gazdasági élet, vallás, oktatásügy, életrajzok/ egy további "Nemzetiség és kulturpolitika" c. fejezettel bővültek. Meglepő, hogy a feldolgozott időszakai sajtó cimanyaga azonos maradt. A szorb és a szász, illetve porosz-brandenburgi népeség szoros történelmi együttélésére való tekintettel a szerző felhívja figyelmünket Bemmann-Jatzwuk: Bibliographie der sächsischen Geschichte és R. Lehmann: Bibliographie zur Geschichte der Niederlausitz c. műveinek kiegészítő anyagára. /A címek további adatai itt hiányoznak./ Szerző-, személynév-, hely- és tárgyregiszter teszi a művet teljessé.

KV.166

97. BOONE, Olga

Bibliographie Ethnographique du Congo Belge et des Régions Avoisinentes 1953. Tervuren 1956. Musée Royal du Congo Belge 366.

Az 1948-ban megindult vállalkozás éves, illetve két éves bibliográfiái a terület néprajzi szakirodalmát tekintik át. Az első kötet az 1941-1942. évek, az utolsó az 1953. esztendővet veszi számba. A szerkesztés munkáját az 1945. év óta O. Boone látja el, mint a muzeum őre. A kötet a muzeum könyvtárán kívül a bruxellesi Institut de Sociologie Solvay valamint a Ministère des Colonies könyvtárának anyagát dolgozza fel. Adalékait a szerzők ábécé rendjében, rövid annotációval s a megfelelő könyvtári jelzet kíséretében nyújtja. /Folyóiratokban megjelent dolgozatokat és önálló szakmunkákat egyaránt./ Mutatója ethnikus csoportok, földrajzi nevek és egyes kutatási tárgykörök címszóanyagát összedolgozva közli. Mivel anyagközlése nem sorszámozott, a hivatkozás a mutatóban a szerzők nevére történik; egyes címszavak már címszavakra is utalnak.

KV.20

E n c i k l o p é d i á k , l e x i k o n o k

98. SWANTON, John R.

The Indian Tribes of North America. Washington 1952. Smithsonian Institution, Bureau of American Ethnology. 726 p. 5 térk.Bull. 145.

Északamerika indián lakosságának új enciklopédiája, Hodge: Handbook of American Indians c. két kötetes kézi könyve óta /1907, 1910/ a modern kutatási eredmények sűrítésével, jól áttekinthető előadásban. A hangsúly az Egyesült Államok törzseire esik /13-528/, majd Alaszka, Kanada, a nyugatindiai szigetek, Mexico és Középamerika következik /529-611/. Az U.S.A. területén államról államra haladva tekinti át az egyes törzsek elnevezéseit, nyelvi hovatartozását, területi elhelyezkedését, a terület kiemelkedőbb telephelyeit. Majd áttekinti történetüket, ismerteti a lélekszámuk alakulását a rendelkezésünkre álló adatok szerint. Az anyag földrajzi rendszerezése jó áttekintést tesz lehetővé egy-egy táj életviszonyainak alakulásáról; viszont szükségszerűen csak a táj határai közt kíséri el egy-egy törzs mozgását. Így valamely törzs teljes történetének áttekintéséhez többnyire a könyv 3-4 fejezetét kell felütnünk. Ez a rendszerezés azonban mégis minden más kísérletnél tisztább képet alakíthat ki az indiánok életsorsának roppant változó alakulásáról.

F. 2185

99. Wörterbuch der deutschen Volkskunde. Begründet v.O.A. Erich und R. Beitzl. 2. Auflage. Neubearbeitet von Richard Beitzl. Stuttgart 1955. Alfred Kröner. X, 919.

Az 1936-ban megjelent mű új kiadását a kiterjedt munkatársi gárda széthullása folytán egyedül Beitzl készítette elő. Néhány kutatási terület /parasztház, viselet-területek, játékkártyák/ bővülései ill. rövidülései mellett az 1. kiadás anyaga változatlan maradt. Új címszóként jelentkező témák: a néprajzi társaságok szövetsége, a száműzöttek néprajza; viseletgondozás és -felujítás. Teljesen új szövegezésben jelentkezik a lexikon 100 címszáva, kiegészítve a korábbi anyagot és ki-

töltve a régi hézagokat. Számos új címszó beiktatását egy-egy téma újabb monografikus feldolgozása folytán a szakterület fejlődése követelte ki /pl. a patkányfogó mondája, utcai szokások, a "Gestalthelligkeit" stb./. Egyes címszavai a Spamer vagy Pessler-jellegű összefoglalások regiszterében sem találhatók /"Jödler", "Fahnenschwingen"/. A kiadás erőteljesebben terjeszkedik ki az osztrák néprajz anyagára, gazdagabb könyvészetet nyújt. Képeinek száma azonban 158-ról 40-re apadt; pótlásuk már csak a nyugati tárgyi hagyomány gyors zsugorodása miatt is kívánatos.

22.341

E m l é k k ö n y v e k

100. A sepsiszentgyörgyi tartományi muzeum évkönyve 1879-1954. Szerk. Székely Zoltán. Marosvásárhely 1955. Magyar Autonóm Tartomány. 167 p. 1 térk.

A székely muzeum fennállásának 50 éves évfordulójára kiadott vastos Emlékkönyv /Szerk.: Csutak Vilmos. Sepsiszentgyörgy 1929./ mellé most újabb jubileumi kötet csatlakozott, mintegy 20 kisebb-nagyobb régészeti, néprajzi, művészettörténeti, geológiai, stb. tanulmánnyal. A kötetben négy néprajzi cikk van. Harkó F. József a muzeum néprajzi gyűjteményében lévő varrottasokkal foglalkozik /59-62./. Bevezető sorai szerint a néprajzi gyűjtemény 7.495 darab. A varrottasok száma 25, egykettő a XVII. századból való. Székely Zoltán: Régi temetkezés nyomai Kovásznán /63-64/. A háromszéki sírok viseletmaradványa és temetkezés-módja levéltári analógiák szerint a XVIII. sz. második feléből valók. "A koporsókban talált öltözet arra mutat, hogy székely /határőr huszár/ nép egyik régi temetője került felszínre." Molnár István a székelykeresztúri muzeum ethnográfus vezetője "Népi vadfogási módok az Ivó-patak környékén" /65-76/ címen a farkas, róka, görény, sasfélék, vaddisznó, nyest, róka, nyul, pele és mókus "kaptánnal, különböző csapdákkal, hurkokkal, horoggal, bottal, lepezéssel" való fogásmódjának és a medve kikötött puskával történő elejtésének alapos leírását adja. Ugyanő közli "Tavaszi csorgó ujtás" Gyalakuta községben." /77-82/ c. dolgozatát. A forrást minden tavasszal, nagypénteken, nagyszom-

baton kitisztítják, a fölé emelt, diszitő faragásokkal ellátott védőalkotmányt kicserélik a legénysorba került ifjak, akik ezután már résztvehetnek a "megujítási táncban". A kötet bevezető tanulmányában a muzeum háboru utáni fejlődéséről számol be Székely Zoltán, s ugyanő ír megemlékezést Cs. Bogáts Dénesről, Kabay Gábor pedig Csutak Vilmosról, akik a muzeum korábbi munkatársai voltak. 21.365

101. S. SZABÓ Ferenc

A hatvanéves Mezőgazdasági Muzeum. 1896-1956. Budapest 1956. Mezőgazdasági Muzeum. 242 p. 4 t.

Emlékkönyv a Mezőgazdasági Muzeum 60 éves fennállásának emlékére. A szép kiállítású, gazdagon illusztrált kötet a Muzeum létrejöttének és történetének feltárását tűzi ki célul, aminek kapcsán végigvezet a hazai agrárdokumentáció közel százéves fejlődésén. Vázlatos áttekintését adja azoknak a gazdasági, társadalmi, nevelésügyi viszonyoknak, amelyek előzményét és feltételét jelentették a Muzeum létrejöttének. Terjedelmesen foglalkozik a XIX. sz. második felében fellépő Mezőgazdasági Muzeum alapítására irányuló kezdeményezésekkel, törekvésekkel, utalva arra, hogy a századvégi világkiállítások milyen nagy mértékben vitték előre az egyes országokban a különböző szakmuzeumok létrejöttének ügyét, miként teremtette meg az 1896. évi ezredéves kiállítás egy állandó mezőgazdasági gyűjteménynek, a mai Mezőgazdasági Muzeumnak alapjait. Áttekintőleg ismerteti a milleneumi kiállítást és ebben a mezőgazdasági anyag jelentőségét. Ezek után a Muzeum tulajdonképeni történetével foglalkozik, részletezve a Muzeum szervezésének körülményeit a gyűjtemény kezdettől alakuló gyűjtő-, rendszerező- és kiállítási elveit, a kialakított jelentős gyűjtemény elhelyezése körüli csaknem állandó nehézségeket, viszontagságokat, a Muzeum végleges helyére a "Vajdahunyadvár"-ba költöztetéséig. Szól a második világháború okozta csaknem teljes pusztulásról, majd az újjáépítés és újjászervezés terén végzett erőfeszítésekről, a kiállítás, ismeretterjesztés, gyűjtés, nyilvántartás, valamint tudományos tevékenység terén elért eredményekről. Összefoglalja a szemléltető oktatás, mezőgazdasági kiállításrendezés módszertanában és általában az agrármuzeológia speciális terüle-

tén elért eredményeket. Ismerteti a továbbfejlesztés szempontjait és lehetőségeit. A kötet a Múzeum épülete, a "Vajdahunyadvár" létrejöttének, építészeti és műtörténeti vonatkozásainak ismertetésével zárul. A regiszterek mellett adja a munka francia, angol, német és orosznyelvű kivonatait.

22.300

102. Die Wiener Schule der Völkerkunde. Hrg.: J. Haekel-A. Hohenwart-Gerlachstein-A. Slawik. Wien 1956. Ferdinand Berger. VIII. 568.

36 tanulmány az öt világrész 14 országából, amely a "bécsi iskola" nemzetközi jelentőségét dokumentálja. A 9 elvi-módszertani jellegű dolgozat közül J. Haekel művét emeljük ki /17-90/, amely a történelmi ethnologia mai állását tekintve át, a kulturtörténeti iskola körül kialakult vitakérdéseket s a "történelmi néprajz" elmélyítésének lehetőségeit veszi számba. Másrészt a totemizmus, anyajoguság, a pásztorkultúra végül a magaskultúra kialakulása kérdésében elért új eredményeket rendszerezi az iskola korábbi álláspontjainak revíziójával. Europa problémáit képviseli A. Mais az ausztriai kukorica-tároló építményekről /535-550/, R. Zdansky a thrák tüztáncról /551-563/, Z. Vinski a horvátországi kosárkás fülbevalókról /564-568/ szóló tanulmányával. Afrikát 4, Ázsiát tulnyomóan a déli és keleti népekről szóló 13, Oceániát és Amerikát 3-3 közlemény képviseli a kötetben, amely egyben W. Koppers és R. Heine-Geldern 70. születésnapját is ünnepli. Az Intézet 25 éves munkásságát a kötet élén külön beszámoló ismerteti, felsorolva egyebek közt a kötetlékében készült, illetve a kiadásban megjelent száznál több kiadványt.

22.186

G y ü j t e m é n y e k

103. Népünk hagyományaiból 1956. Szerkesztette Morvay Péter, Simon Józsefné és Igaz Mária. Bp. 1956. Művelt Nép. 180 p.

Immár harmadik irodalmi jelentkezése annak a társadalmi mozgalomnak, amelyet a Népművészeti Intézet Néprajzi Osztálya és a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára néphagyományaink gyűjtésére indított /Néphagyó-

mányunk értékeiből. Bp. 1954. Művelt Nép. 179 p. Népünk hagyományai-
ból. Bp. 1955. Művelt Nép. 171 p./Huszonnégy gyűjtő cikkét fogja át e
képekkel, ábrákkal, kóttakkal gazdag gyűjtemény. Bevezetőül két pa-
rasztember maga írta falukronikájából kapunk izelítőt; ezután a szent-
tési tanyaépületek s a jászkiséri konyha és kamra berendezésének is-
mertetései, majd az erdő néprajza körébe vágó tanulmányok /vadfogó
csapdák és fakéreg-munkák Tornyiszentmiklóson, Murarátkán/, a rádfal-
vi kenyérsütés, a drávai hajósok és talpasok élete, a nagybaracscai
tüzeses disztítés elemei, a monori parasztkultúra tárgyai /a gimnáziumi
gyűjtemény alapján!/- egyaránt figyelemreméltó feldolgozásokban je-
lentkeznek. A következő fejezetek a novai és gyalócai gyermekjátékok-
ról /Dudás Juli rajzai kíséretében/, a budapesti fonógyár munkásainak
szokásairól, a Kalocsa vidéki és lőrincrévi táncéletről s a hazai ro-
mánok egy táncáról, a zsookról nyujtanak színes képeket. Majd egy 1904.
évi köveskáli népdalgyűjtés, néhány igen régi bukovinai "keserves",
nagykállói népmese, szigetközi babonás történet van soron. Végül Morvay
Péter "A néprajzi gyűjtés kisiskolája" címen értékes módszertani taná-
csokat ad a gyűjtőmozgalom további munkájához. 22.325

104. GUNDA Béla

Néprajzi gyűjtőúton. Debrecen 1956. Alföldi Magvető. 171 p. 7 t.
A szerző fejezetekre tagolt könyvében néprajzi gyűjtőútjain szerzett
gazdag élményeiből, megfigyeléseiből mond el tanulságos részleteket.
Foglalkozik Rózsa Sándornak, a híres alföldi betyárnak folklorizált al-
lakjával, s általában a betyáréletre való népi emlékezéssel. Egy másik
fejezetben az ormánysági emberek régi életformájáról ad általános kul-
turképet az archaizmusok kidomborításával. Szól a láposvölgyi magyarok
gazdálkodásáról, házairól, s hosszabban foglalkozik a pásztorok egyik
hiedelmi alakjával, a vadleánnyal. Különn fejezetben ismerteti a Gyalui
havasokbeli vadméhészkedést s ugyanígy a torda-aranyosi aranymosást
is. A gyimesi csángók havasi telepeiről ír egy következő fejezetében,
majd egy másikban az alsó Szamos mentének vidékéről, ahol is három
egymás közvetlen szomszédságában lévő kisebb tájegység, a Rétoldal, a
Szamoshát és az Erdőhát lakóinak népi kultúrájában mutatkozó eltéré-
sekre hívja fel a figyelmet. Az országot járó, vándorló szlovákok fal-
vaiban szerzett néprajzi tapasztalataiból ad izelítőt egy újabb feje-

zetben. Máshol bemutatja a hegyaljai falvak lakóinak egyszerű teherhordó eszközeit és módjait. Külön fejezetben számol be a debreceni cigányok között végzett néprajzi gyűjtéséről, a cigány gyógyítókról és mesemondókról; közli a Tündér Szép Ilonáról szóló mesét. Végül az utolsó fejezet a morva-vlachok kulturájának archaikusabb elemeiből mutat be néhányat. Az egyes fejezetekhez értékes ábra és fényképanyag, valamint irodalom és jegyzet járul.

22.367

Ö s s z e f o g l a l ó m ű v e k

105. Banicka Dedina Žakarovce. Véd. red.: Jan Mjartan. Bratislava 1956. Vyd. Slovenskey Akadémie Vied, 665.

A Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének kollektív munkája nyomán jött létre az első nagyszabású szlovák néprajzi monográfia: "Žakarovce bányászfalu". Ez az első munka a szlovák néprajz történetében, amely a munkásosztály kulturájának és életmódjának a vizsgálatát tűzi ki célul. A munka monografikus igénnyel lép fel: tíz önálló fejezetből áll, melyeket más és más szakember írt. A fejezetek a következők: Bozena Filova: Társadalmi és családi kapcsolatok Žakarovcén. Jan Podolák: Gazdálkodás. Jarmila Patkova: A bányamunka szervezete és technikája. Jan Mjartan: Népi építkezés Žakarovcén. Michal Markuš: Táplálkozás és élelem Žakarovcén. Soňa Kovačevićova: A népi ruházatkódás Emilia Čajankova: Népszokások, népi gyógyászat. Maria Košova: Népköltészet Žakarovcén. Soňa Burlasova: Népzene. Josef Markov: Žakarovce történetéhez. A díszes kiállítású könyvet számos jó fénykép és rajz /több közülük színes/ illusztrálja. Minden fejezethez háromnyelvű /orosz, német és angol/ kivonat járul. Függeléként betűrendes szómagyarázatot és bibliográfiát találunk.

B. 22.408

106. VISTED, Kristofer - STIGUM, Hilmar

Vår gamle bondekultur. 1-2. Oslo 1951-1952. Cappelen forlag. "Régi parasztműveltségünk": a norvég néprajz nagyközönségre számító, de egyúttal tudományos igényű ismertetése kérdéscsoportok szerint, igen bő és szép, modern fényképeszeti technikával készült képanyag ki-

séretében. Kristofer Visted 1923-ban ugyanilyen címmel megjelent egykötetes művét a képanyag kicserélésével és a súlyponti fejezetek bővebb és korszerű feldolgozásával Hilmar Stigum újította fel. Az I. kötetben a régi faépítkezés bemutatását kapjuk. Stigum részletesen foglalkozik a földművelés szerszámaival s többek közt a gabona- meg a szénaszárítás és szállítás kérdéseivel. A faragásoknak és kézművességnek szentelt fejezet után rövidebb cikkek ismertetik a születés, a házasság és a halál hagyományait. A II. kötet változatosabb tartalmu. Két fejezet a népi kenyérsütéssel meg étkezéssel, egy az ivással, illetőleg az ivőedényekkel foglalkozik, további külön cikkek számolnak be az évi ünnepekről, a népi időszámításról. Miután a viselet színes fényképekkel megfelelő ismertetésben részesült, a kötet végén újra folkloristákat érdeklő kérdések: hosszabb fejezetben a népszokások, rövidebb áttekintésekben az énekköltészet és a mesemondás kerülnek szóba. A szövegben nem találunk irodalmi utalásokat, de részletes tárgymutató és az irodalom elég bő felsorolása a II. kötet végéne pompás kiállítású kézikönyvet tudományos célra is jól használhatóvá teszi.

19.964

107. Indeju Ameriki. Moszkva 1955. Akademiya Nauk. 263 p. 2 t. 2 ték.

A könyv nem tünteti fel az egyes cikkek szerzőinek nevét, csupán a fejezetcímek közlésére szorítkozik. Bevezetése arra figyelmeztet, hogy bár nevük egy történelmi félreértésen alapszik, mégis ha igazak azok a feltevések, melyek szerint az indiánok ősei valamikor Kelet- és Délkelet-Ázsia tengerparti részein tanyáztak, ahonnan felfele húzódva elérték Kamcsatkát és a Csukcs félszigetet s onnan a jégkorszakban a Bering-szoros helyén meglévő szárazföldi hidon keltek át Északamerikába, a felső paleolit végén, - úgy valóban lehet közük Ázsiához, de nem közvetlen Indiához. Ezután rendre tárgyalja a jelentősebb indiántörzseket osztályozva őket nyelvi szempontból. Az északamerikaiakat 9 nyelvcsoportha sorolja; a délamerikaiakat 15 csoportba. Tárgyalja az u. n. "gesztus-beszédet" és a jelzéseket /tűzjelek, füstjelek, stb./, mely utóbbit ellenség közeledtekor vagy bölénycsordák támadása, esetleg az azokra való vadászat esetén alkalmazták. Az indiánokat két nagyobb csoportra osztja fel: északamerikai, meg közép- és délamerikaiakra. E-

zeken belül elhatárolja etnikai csoportjaikat. Tárgyalásuknál figyelembe veszi az általános néprajzi szempontu leírások mellett történeti és szociológiai körülményeiket is. Minden egyes etnikai csoporttal kapcsolatban foglalkozik a róluk szóló régebbi utazók leírásaival, sorravéve azokat időrendben, miközben kitér kulturális és szociális változásaikra, különösen a kolonizációval kapcsolatban, hogy végül summázza a szomorú folyamatot, hogy a valamikor fejlett kulturájú és életerős népből már csak négyszázezer ember él a különféle rezervációkon.

21.696

108. LIPS, Eva

Das Indianerbuch. Leipzig 1956. F. A. Brockhaus. 443 p. 16 t. 1 térk.

A neves lipcsei néprajztudós az utóbbi félévszázad során sajtó alá került kétesértékű "indiánkönyvek" helyébe olyan könyvet nyújt az olvasóközönségnek, amely az indiánok életéről számos téves felfogást, hamis romantikájú nézetet eloszlat ill. tisztáz. Mint az anyag biztoskezü ismerője, jól válogatott példákkal igyekszik szándékát megvalósítani. A kötet felépítése is a "nevelést" szolgálja. Az első rész /"Valójában kik az indiánok"/ az amerikai kontinens benépesülésének kérdését tárgyalja - az eddigi tudományos ismeretek összegezésével - oly világos formában, hogy nyilvánvalóvá teszi az olvasó előtt az "elsüllyedt kontinensekről", titokzatos fehéreemberekről stb. szóló mendemondák fantasztikumát. Ugyanitt /1. rész, 2. fejezet/ pontokba szedve több oldalt szentel a köztudatban meggyökeresedett /skalpolásról tomahawkról stb. vallott/ helytelen elképzelések cáfolatának. Bővebben foglalkozik az indiánok társadalmi berendezésével, szellemi kulturájának számos jelenségével, ritsaival. Szerencsés megoldás, hogy a négerség kérdésének is szentel egy fejezetet. Majd az inka kultura vizsgálatára térve kimutatja az autóchtón fejlődési folyamatot, a kontinens egyik legmagasabb fejlettségű civilizációjának kialakulását. A befejező részben az indiánok mai helyzetével, továbbbélésük lehetőségével foglalkozik. A mű végéhez a szerző nagyterjedelmű, részletes - fejezetenként tagolt - bibliográfiát csatolt. Fogyatékosága a rosszul kiválasztott képanyag. /Alkalmasint a kötet magyar nyelven is kiadásra kerül./

21.166

F ö l d m ű v e l é s

109. VILPPULA, Hilka

Das Dreschen in Finnland. Helsinki 1955. Suomen Muinaismuistoyhdistys. 320. Kansatieteellinen Arkisto 10.

Az északi tárgyi néprajzi monográfiák sajátos műfajt jelentenek a néprajzi irodalomban. Gondos, tárgyas eszköz- és munkaleírások, az elterjedés pontos rögzítése /amit főként a néprajzi archivumok és kérdőíves gyűjtések gazdag anyaga tesz lehetővé/ történeti összehasonlító és nyelvészeti kitekintés - általános jellemző vonásaik. H. Vilppula könyvének tárgya több, mint amit a cím mond, a szerző ugyanis "azokat a munkafolyamatokat kíséri meg ábrázolni, melyek Finnországban... az aratásra s a szabadban történő szárításra következnek." Ez a keret magában foglalja a gabona mesterséges szárítását a szárító épületekben /Riege, Rihi/ a szem kiverését, kicséplését, illetve kinyomtatását, majd a szem megtisztítását. A szerző sokoldalról szemléli a munkafolyamatokat. Külön fejezetet szentel a cséplési időszaknak, a munkanap beosztásának, az eszköz-variánsok mellett elterjedési térképet ad arról is, hogy milyen testtartással végzik a cséplést Finnországban. A szerző összehasonlító-történeti szempontból a szárító épületekkel foglalkozik behatóbban. A záró fejezetekben összeállítja a kezdeti formákra vonatkozó európai adatokat s a keleteurópai szárító épület-típusok leírását - anélkül azonban, hogy minden kérdésben határozottan állást foglalna.

F.2232

Á l l a t t a r t á s

110. RÜBEL, Hans Ulrich

Viehzzucht im Oberwallis. Sachkunde, Terminologie, Sprachgeographie. Frauenfeld 1950. Huber - Co. Aktiengesellschaft. XXXIX, 178 p. 18 t. 5 térk.

Nyelvészeti munka. elektrotechnikai felvételekről fonetikusan, részletes hangjelöléssel lejegyzett terminológiával. a nyelvi jelenségek el-

terjedési térképével. A svájci Oberwallis kanton német nyelvterületéről ismerteti az állattartás nyelvi anyagát, széles néprajzi háttérrel rajzolva meg a szavak-jelölte fogalmak, illetve jelenségek körét. A leírásba ágyazva, kurzív betűkkel hozza a népi műszókincset. Marha, kecske, sertés és juh a tárgyaló állatok. Első fejezetében A./ a marha és tenyésztése, B./ a téli istálló tartás, C./ a nyári legeltetés; második fejezetében A./ kecske, B./ juh, C./ sertés és tartása; a harmadik fejezetben a tulajdonjegyek, csengők, állatterelők, felkiáltások, a különböző állatok hangjainak megnevezései kerülnek tárgyalásra. Az istálló, fejés ismertetése csak a marhatartásnál kap helyet. Vagy olyan jellegű - minden állatot átfogó - fejezetet kellett volna nyitni, mint a harmadik és azt állatonként tagolni, vagy az egyes állatoknál külön-külön ismertetni az építményeket. A kecskéknél hiányoljuk a fejés ismertetését: hiányzik a ló és ló tartás tárgyalása is. A mű csak a haszonállatokat tárgyalja. Ki kell emelni a munka áttekinthetőségét, a téma és gyűjtési terület etnikailag is pontos körülhatárolását, annak térképen való szemléltetését; a hasonló témával foglalkozó emberföldrajzi munkában ez általában hiányzik. A térképek /pl. a kanton marhafajtáinak elterjedési térképe/, a csatolt fényképtáblák, a szöveget a kötet használhatóságát, a könyv belső esztétikáját emelik. Külön fejezetben foglalkozik végül a szerző a mai német népiség származásával, Wallis germanizálódásával.

22.287

111. HORNBERGER, Theodor

Der Schäfer. Stuttgart 1955. W. Kohlhammer. 246 p. 24 t.

A könyv a juhászok élethivatáscsoportját, mint sajátos közösségformát veszi szemügyre. Vizsgálja viszonyát általában a pásztorokhoz, másrészt a parasztsághoz, a juhásszá nevelődés folyamatát, valamint a délnémet juhászcséhék multját és szervezetét s általában a juhászok közösségének kialakító tényezőit. Ezután a délnémet tájból adódó juhtartási problémákkal foglalkozik s a juhászatnak birtokviszonyok szerint kialakult formáit veszi számba /birtokos-juhászat, közösségi vagy társasági juhászat, vándorjuhászat/. Nagy alaposággal ismerteti a mű a juhász-ünnepeket, a közösségi szokásokat s a juhászat dalkincsét. Végül a juhász lelkialkatáról /"Wesens-art"/ fest képet, arról a világ-

képről, amely a juhász kulturájában kibontakozik: a természethez való sajátos relációról, az időjós-ló és gyógyítóelvekről, a fizikai és lelki magányosságról, a juhásznak a mondában, szólásokban, néphumorban játszott sajátos szerepéről, a juhász-hagyományokról, amelyek egyrészt a megtartás, másrészt a vándorlás erőellentétei közt sajátos fejlődési törvényszerűségeket tüntetnek fel. A kötetet értékes okmánytár egészíti ki. Kár, hogy a juhász mesterkedő-művészkedő készségeinek és alkotássainak vizsgálatára nem terjeszkedik ki.

22.308

112. EWERS, J.C.

The Horse in Blackfoot Indian Culture. Washington 1955. Smithsonian Institution. 374 p. 17 t. 2 térk.

A ló a fehér hódítókkal, telepésekkel került az amerikai kontinensre. Semmilyen Európából "exportált" áru nem okozott olyan nagymérvű változást, átalakulást az indiánok kulturájában, mint a ló elterjedése. A félig-megtelepült, vadász-földműves törzsek életmódjának alapvető ritmusát változtatta meg a ló átvétele: a/ a vadászat módja megváltozott, termelékenysége megnőtt /a lóra szerelt sátraikkal messze földre is követhették a bölénycsordákat/; b/ ugyanakkor pedig elősegítette a megtelepedést is, mivel egy-egy vadász-kirándulás alkalmával nem volt szükség az egész település eltávozására /a lovas-vadászok vissza-visszatérhettek eredeti lakhelyükre/. A ló átvétele fokozta az indiánok harciasságát, fellendítette a cserekereskedelmet az egyes törzsek között, stb. Ewers a siksági-indiánok egyik jelentős csoportjánál, a Blackfoot-indiánoknál vette vizsgálat alá a lovas-életmódot. Művének fő fejezetei: a ló megszerzése, szerepe a vagyonban, gondozása, tenyésztése, a lovaglás /vadlovak betörése, stb./, lófelszerelés, szállító eszközök, lovas-vadászat, lovas-háború, ló-kereskedés, a ló szerepe a szórakozásban, a társadalmi kapcsolatokban, a vallási életben, a ló és a Blackfoot-kultúra, a lovaséletmód a siksági indiánoknál, stb. A többéves terep- és archivális-gyűjtőmunka eredményeként megszületett akkulturációs tanulmányhoz a szerző függelékként az öszvér problémakörét is hozzáfűzi. Művét bibliográfia és index zárja.

F. 2185

113. HANCAR, Franz

Das Pferd in prähistorischer und früher historischer Zeit. Wien-München 1956. Verlag Herold. XII, 650 p. 16 t. 3 mell.

A lótenyésztés kezdetei nem választhatók el egyéb domesztikációs problémáktól. A szamán, kulán, tarpán és Przevalskij-ló szelidítése egy Nubiától és Abessziniától Mezopotámián és Iránon át Turkesztánig és a középázsiai steppeig húzódó "kulturvonalat" képvisel. Másrészt az 5. évezredben, a neolithikum közelkeleti állapotában, a marha-, juh-kecske- és sertés tenyésztés az ó-világ felé részint mint más állatokon is kipróbált szelidítési elv, részint mint az állatvilágban megvalósított eredmény érezteti kisugárzó hatását. A jégkortól a vadló csak mint vadászott husállat jön számításba. A 4.500 körüli Qalat-Jarno-ban feltárt lelet összekötő kapocsul kínálkozik az északafrikai szamar-összvér-szelidítés és az eurázsiai ló-domesztikációs kísérletek közt. A 3. évezred derekáig három területen nyulik vissza a lónak mint husállatnak tenyésztése: a Felső-Dnyeszter erdős steppéjén, Szibériában és Észak-Európában. A folyamatba a rén és marhatenyésztés is belejátszik. Hogy gyorsasága és teherhordó készsége folytán a ló tenyésztése katonai jelentőségű, ezt a régi Kelet harcikocsijának s az Altaj-Szojan-térség ijjász-szervezetének kialakulása dokumentálja a 2. évezred folyamán.

22.435

T á p l á l k o z á s

14. HUBSCHMID, J.

Schläuche und Fässer. Bern 1955. A. Franke AG. 171.

Jakob Jud ösztönzésére hivatkozó svájci román nyelvészeti iskolának sok tanulságot köszönhet eddig is a néprajz. A Romanica Helvetica jelen kötetében ismét szavak és tárgyak összefonódó történetét nyomozza. Hubschmid, mégpedig szokatlanul tág keretben: a román nyelvek s a hozzájuk érkező, belőlük kisugárzó hatások mellett különös figyelem fordul a török s kaukázusi nyelvek felé is. A könnyen vándorló, szállításra rendelt edény és tömlőfélék neve ugyanis kölcsönszóként messzi területre eljuthatott, sokféle jelentésváltozáson eshetett át. J.

Hubschmid könyve alapján kölcsönszó-tanulmány, vizsgálatának köre ősi, alig magyarázható nyelvcsaládok közötti megfelelésektől kezdve kiterjed az ujkori kereskedelem vándor-szavaig. Tanulmányában nyelvi és kulturális kapcsolatok mozgalmas képe rajzolódik ki: tömlő-nevek útját követhetjük főként Nyugat felé, s ezzel szemben dongás edények nevének nyomulását keleti s északi irányban. Szavak sokféle jelentésváltozása tanuskodik az edényformák változásáról, így a tömlők korai háttérbe szorulásáról különösen Észak- és Középeurópában. A kötet kiterjed a magyar anyagra is, főként a tömlő kérdésében. 22.201

115. SCHEUERMEIER, Paul

Wasser- und Weingefässe im heutigen Italien. Bern 1934. A. Francke AG. 61 p. lo t. 3 térk.

Az itáliai és dél-schweizi nyelvi- és tárgyatlasz kutatások /Jaberg, K. - Jud, J.: Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz. Bd. I-V. 1928-/ anyagából a vizes és boros edényeket emeli ki, azzal a céllal, hogy egyrészt rámutasson a szó- és tárgykutatás összefüggéseire, másrészt kísérletet tegyen a szóbanforgó atlasz készülő illusztrációs kötete tárgyábrázolási problémáinak megoldására. A kötet célja kifejezetten a tárgykutatás szolgálata, ezért a kapcsolódó etimológiai kérdéseket csak mellékesen érinti. A szóbanforgó edények bemutatásánál a jelenleg Itáliában használatos edényformákra terjed ki, nem foglalkozik történeti anyaggal való összevetésükkel. A munka három nagyobb fejezetre oszlik: 1./ Vízfordó edények, 2./ korsók, 3./ a palackok fejlődése. 1. alatt tárgyalja a víz, esetenként a bor szállítására szolgáló edények szállítási módját, a tárgyalat edények és szállítási módok geográfiai elterjedését. Az egyes edényeket szállítási módja, anyaga és formája szerinti csoportosításban írja le, közölve azok ábráját és táji elnevezését. 2. alatt tárgyalja a fentiekhez hasonló elvek szerint külön a korsókat, melyek nem a víz ill. bor szállítására, mint inkább ezek közvetlen fogyasztásánál, az ivásnál használatosak. 3. alatt a dugóval zárható edények - palackok - fejlődését mutatja be, a bőrből, kobaktökből készült palackoktól a modern szalmafonatos üvegekig. A formák elterjedését és kultúrtörténeti tanúságait a mellékelt térképeken és az azokra utaló magyarázatokban foglalja össze. Mondani-valóia szemléletességét fokozza a 37 szép fényképmelléklet. 22.199

V i s e l e t

116. BRINGEMEIER, Martha
 Volkswelt in Westfalen. Sage und Brauch. Münster 1948.
 Regensburg. 54.

Három tanulmány: közös alapgondolatuk, hogy a monda, amely Németországban az értelmiség racionalizmusára elől bujkálva már csak a bizalomteljes együttlét meghittségében gyűjthető, csakugy, mint a viselet, amely sokszor csak a vasárnapi istentisztelet ünnepi óráira virágozik ki hétről hétre, lényegében a hagyományos paraszti világkép jelentkezése. E világkép lényege pedig, hogy az emberi élet természetfölötti erők hatóterében, tőlük befolyásolva, gyógyító és rontó hatásukkal küzdve folyik. Így a paraszttársadalom anyagi és szellemi kulturájában egyaránt a hagyományos szemlélet állandó determináló jelentősége állapítható meg. A monda természetfölötti alakjai a keresztény falu közösségének szemében a pokol ördögeit jelképezik Németországban, állapítja meg a bevezető tanulmány. A viselet a maga részint rituális, részint természetfölötti vonatkozásával, amely ma a keresztény év- és ünneprend felé való irányulásaiban jelentkezik, leglényegében tekintve szokás, "Brauchtum", a szónak a német néprajzban kialakult értelmében: közösségi hagyomány, amely az életet szabályozza törvényszerűségeivel. Ugyanezt a gondolatot hangsúlyozza a Schaumburg viseletének népművészeti elemeiről szóló zárótanulmány. 22.254

117. SCHIER, Bruno
 Pelze in altertumskundlicher Sicht. Frankfurt/Main 1951. Paul Schöps. 63 p. 1 t.

A szőrme történetéről 1946-1948-ig írt öt dolgozatát közli a szerző e kis kiadványban. Kutatóterülete az őskortól napjainkig terjed. Pfeiffer, Obermaier, Ganssner, Bächler és az ethnológus Mason és Weule eredményei alapján foglalja össze az őskori bőrmunkáról eddig szerzett ismereteinket. Sokkal otthonosabban és önállóbban mozog a germán őstörténet területén, amelynek főként viselettörténeti kérdéseit - szláv

kapcsolataival együtt - filológiai alapon igen széles irodalmi tájékozottsággal tárgyalja. Külön foglalkozik a prémmel, mint fizetés eszközzel és az ősi keletnémet szőrmeruhával, a "Zippelpelz"-el. Ezzel kapcsolatban ejt szót a subáról és hátibőrről /53/. Más összefüggésben a „gunya” szó problémaköre is tárgyalásra kerül /29/. Schier munkái számunkra főképpen módszertani szempontból tanulságosak. Jó példát mutatnak arra, hogy a kulturhistorikus az ilyen természetű kutatásoknál hogyan használhatja fel a régészet, a filológia és a néprajztudomány eredményeit. De haszonnal olvashatják Schier dolgozatait azok a magyar néprajzkutatók is, akik a hazai bőrmunka és szőrmeviselés egyetemes vonatkozásai iránt érdeklődnek.

118. KOVÁČEVIČOVÁ, Soňa

L'udový odev v hornom Liptove. Bratislava 1955. Slovenské Vydavateľstvo Krásnej Literatúry. 292.

Rajzokban és képekben gazdag könyv három tátraalji liptói falunak Vazesnek, Vychodnának és Štrbának népviseletéről. A szerző kiválóan ismeri ennek a vidéknek gazdasági és társadalmi életét és éppen ezért a viseletnek a változásait és formálódásait is gazdasági és társadalmi változásokra tudja visszavezetni. A bevezető tanulmányt mély történeti kutatás előzte meg, így pl. közli a XIV. sz.-ból az e vidékre vonatkozó ikonográfiai ábrázolásokat; különösen gazdag a XVI. sz.-i anyag: a liptószentmiklósi táblaképek viseletábrázolásai. A későbbi századokban sem mellőzi a képzőművészeti anyag felhasználását így az 1920-as években Jan Hála festményei adnak az ábrázolásokhoz támaszt. A disztóművészeti és viseleti anyag feldolgozásánál a szerző figyelembe vette a szlovák muzeumokban őrzött liptói anyagot és egybevetve a helyszíni kutatásokon találtakkal tette teljessé munkáját. De összevetette a környező szláv lakta területek viseletével is és ennek segítségével állapította meg, hogy mely ruhadarabok fejlődtek a környező viseletek hatására és melyek helyileg. Külön ki kell emelni a könyv szép kiállítását és a közölt viseleti és himzésrajzokat.

B. 22.409

119. KRESZ Mária

Magyar parasztviselet /1820-1867/. Bp. 1956. Akadémiai Kiadó.
234 p. 96 mell.

Az 1956-os esztendő kiemelkedő tudományos és könyvészeti "eseménye". A magyar parasztság ruházatának fejlődését mutatja be a XIX. század 20-as éveitől a 60-as évekig. Anyagának nagyobb részét korabeli leírások és ábrázolások teszik, amelyeket magyarázatokkal kísér a szerző. Ezt előzi meg egy igényes tanulmány, amely mind elemző módszerét, mind pedig anyagrendszerezését tekintve egyrészt az eddigi hazai néprajzi szakirodalom legjobb hagyományain épül fel: másrészt eredményesen alkalmazza az újabb történeti kutatási irányzatok tapasztalatait. Kresz Mária műve forráskiadvány. A magyar népi kultúra ama korszakának - egyben egyik legjelentékenyebb területének, a viseletkutatásnak - történeti forrásait tárja fel, amely egybeesik a magyar néprajzi irodalom kezdeteivel és amelynek a feltárása ma már nem lehetséges közvetlen megfigyeléssel, az élő emlékezet rögzítésével, hanem csak a történeti források megszólaltatásával. A közreadott anyag a néprajzi gyűjtéssel ma még elérhető korszak közvetlen előzményeiről ad képet. A feltárt kor népi viselettörténetünk egyik leglényegesebb korszaka: a feudális parasztviselet átalakulása a kapitalizálódó magyar faluban, azaz az új magyar népviselet kialakulása. A tanulmány és a forrásanyag rögzíti az átalakulás tényét, összefüggését a korszak társadalmi és gazdasági viszonyaival, társadalmi különbségek hatását a népviseletre. Mindezzel újat mond a történésznek is. Az alfejezetek sorra veszik az egyes viseletdarabokat s a források alapján részletes összefoglaló leírást adnak róluk, amelyet a korabeli szövegközi rajzok csak még jobban kiemelnek. Itt szólni kell a filológiaiilag lelkiismeretes és igényes jegyzetekről, a szövegközi idézetek alaposságáról és jól válogatottságáról. A tanulmányt követi az időrendbe szedett, vagy csoportokba összefoglalt írásos források előadása: Szövegek és megjegyzések címen. Kitűnő mutatók és jegyzékek teszik könnyen áttekinthetővé. Külön tokban - egyenként kezelhető módon - találjuk a 96, részben színes, részben szürke reprodukciót. Itt is a jó válogatást kell dicsérni s azt a nyomdatechnikailag hűséges, az eredetiekkel vetélkedő másolatokat. A szakember örömmel üdvözlí, mint anyagfeltáró és értelmező tudományos teljesítményt. A művészeti kultúra gyakorlati munkásai számára viszont nagyértékű nyersanyag-gyűjteményt jelent a könyv.

22.445

Település, építkezés

120. *Wegleitung für die Aufnahmen der bäuerlichen Hausformen und Siedlungen in der Schweiz. Ausgearb.: A. Baeschlin-A. Bühler-M. Gschwend. Basel 1948. Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde. 240.*

Az utmutató feladata, hogy a nagyszabásúra tervezett házkutatási vállalkozás résztvevőit tájékoztassa a munka céljáról s bevezesse a szakszerű felvételek módszerébe. Az első rész e szerint a parasztházak és a falusi települések kutatásának jelentőségét világítja meg és rámutat, milyen sokrétű feladatot jelent a szakszerű fölvétel. Az épületek tüzetes leírása, fölmérése mellett meg kell határozni helyzetüket a tájban, településben, tisztázni kell a különböző épületek és helyiségek funkcióját, a gazdasági vonatkozásokat, ki kell terjeszkedni az egyes épületek történetére, adott esetben művészettörténeti vonatkozásra s a terminológiára. Ezután a felvételi munka részletes, gondos tervét kapjuk, a vizsgálatra érdemes épületek megválasztásának szempontjaiból a különböző jellegű fölvételek vezérfonaláig. Megtaláljuk a vázlatok készítésének egységes formáit, jelkulcsát s egy igen világos rajzokkal kísért szótárszerű áttekintést a házak leírásánál stb. használatos szakkifejezésekből. Befejezésül néhány minta-felvétel következik s ad példát arra, milyennek kell lennie az utmutató szellemében összeállított leírásnak.

21.576

121. GIESE, Wilhelm

Über die Bewahrung volkstümlicher eigenart in den rätoromanischen Tälern Graubündens. Basel 1953. ny.n. 34.

Graubünden rätoromán völgyeiben is gyors visszahuzódásban van a régi hagyományos paraszti kultúra a városi civilizáció előnyomulásának, a

modern közlekedésnek és idegenforgalomnak a hatására. A szerző viszonylag rövid időt töltött a tájon s a paraszti kultúra néhány külső vonását választotta ki, hogy ezek számbavételével mérje le az átalakulást. Elsőnek a lakóházak néhány jellegzetes vonását vizsgálja meg és statisztikai áttekintést ad a régies, tájilag hagyományos elemek előfordulásától s megállapítja, hogy az egyes vonások megőrzése mely vidékeken a legerősebb. A második fejezetben a falusi közutakat vizsgálja meg hasonló módszerrel. A falusi kutak, melyek általában itató- és mosómedencével is el voltak látva, fontos szerepet játszottak ugyanis a falu társaséletében. A szöveget néhány egyszerű vázlat egészíti ki.

22.286

122. MÁCEL. Otakar

Zakladni problematika urbanistické struktury vesnice v Cechách a na Morave. 1-2. brno 1954-1955. VUVA.

Egy építészeti kutatóintézet /VUVA = Vyzkumny ustav vystavby a rachi-
tektury/ adta ki ezt a kétkötetes kiadványt azzal a céllal, hogy a fa-
lusi tervezőmunkát végző építészmérnökökkel megismertesse a cseh faluk
építészeti hagyományait. A gyakorlati feladatnak megfelelően a könyv
áttekinthető népszerű stílusban van fogalmazva és gyakorlati tanács-
okat is tartalmaz a tervezésre, a falukép megóvására vonatkozóan. Ter-
jedelmének legnagyobb részét azonban a cseh és morva településtípusok
ismertetése, elterjedésük, történetük, a 19.-20. századi változások
fölvázolása, majd az udvar- és lakóháztipusok s az épület diszítések
bemutatása foglalja el. A szerző nemcsak a szakirodalom eredményeit
foglalja össze, hanem új kutatásokat is publikál. Igen becses a kötet
nagy számú ábrája, amely község-, udvar- és ház alaprajzokat szerkezeti
rajzokat, elterjedési térképeket, stb. ad a kezünkbe. A második kötet
összehajtott, részben színes képtáblákból áll, melyeken különböző vi-
dékek jellegzetes faluiból pontosan fölmért utcaképek találhatók.

22.230

B u t o r z a t

123. BEDNÁRIK, Rudolf

L'udovy Nábytok. Turciansky Sv. Martin 1949. Vydáva Muzeálna Slovenská Spoločnosť. 49 p. 12 t.

Rudolf Bednárík ebben a munkájában elsőként tesz kísérletet a szlovák népi butorokra vonatkozó ismeretek összefoglalására. Előadása a tárgykörre vonatkozó leglényegesebb megfigyelések összegezésére szorítkozik. Az anyagot butorféleségek szerint csoportosítja /asztal, pad, ágy, láda, szekrény-félék/. Majd a butordisznításnak is külön fejezetet szentel. A kötethez szép képanyag csatlakozik, amely nemcsak egyes butordarabokat, hanem néhány régies lakásbelső is bemutat; ez utóbbiak különösen figyelemreméltók. Az ábrázolt tárgyak között jelentős szerepet kaptak a Szlovák Nemzeti Muzeumban őrzött békéscsabai butorok, amelyekhez még egy tótkomlósi festett kemence képe is járul. A kiadvány a magyar tárgyi kultúra tanulmányozásához is számos részletadattal járul hozzá.

16.228

I p a r

124. Alte deutsche Handwerksweisheit. Gesammelt und zusammengestellt von Joseph Buck. Bad Worishofen 1949. Handwerker-Verlagshaus Häns Holzmann. 79 p.

A német iparosság régi szokása - főként Dél-Németország, Ausztria, Csehország, Schweiz és Elzász területén-, hogy lakóházára verses feliratokat illeszt. Ezeket kisebb részben a Hans Sachs-szerű iparosköltő-féle egyéniségek munkáiból kölcsönzi, nagyobb részt a maga hagyományából és költői vénájából. A versek mindenkor a házban lakó iparos mesterségére utalnak, de nem szükségszerűen a reklám hangján; sokszor egy-egy tréfás ötlet vagy jámbor tanulság, amit rögzítenek. A könyv 77 mesterség körébe vágó házfeliratokat közöl a szakmák ábécé-rendjében, rövid ipartörténeti jegyzetekkel, a vers eredetére való utalással, végül a város nevének és az építés feltehető idejének említésével, de pontosabb forrásmegjelölések nélkül.

22.183

125. PASCU, Stefan

Măstărugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea.

/Cluj/ 1954. Academiei Republicii Populare Romîne. 378 p. 15 t.

A munka 5 fejezetre oszlik. Az első fejezet a falusi mesterségek keletkezését tárgyalja és XIII-XIV. századi fejlődésüket ismerteti, a második a városok, a városi mesterségek keletkezéséről és az első céhekről szól. A harmadik fejezet tárgya: az erdélyi városi mesterségek fejlődése a XV-XVI. században. Részletezve szól a következő iparágakról: élelmiszeripar, bőripar, szövő-fonó ipar, szabóipar, vasművesség, faművesség, fazekasság, kötelesmesterség, kőművesség, aranyművesség, kalaposság, üvegesség, szappanfőzés, gyertyaöntés, borbély-gyógyító-mesterség. Végül a papirgyártást, papirmalmokat, valamint a nyomdászipart ismerteti. A negyedik fejezetben az előzőben tárgyalt mesterségek XV.-XVI. századi fejlődését fejtegeti. Az ötödik fejezetben az erdélyi mesterségek céhszervezeteinek kialakulásáról van szó. Itt elemzi a céhek első elnevezéseit, a céhbe kerülés módját /tanuló, segéd/ és a segédek és mesterek közötti harcokat. Külön ír a mesterekről, a céhek vezetéséről, gyűlésekről és a céhek vagyonáról, valamint a céhek korlátozó tevékenységéről a segédek, az idegen elemek behatolása ellen, továbbá a céhek gazdasági, szociális és vallásos funkcióiról. Végül részletes bibliográfiát ad, amelyben körülbelül az első világháborúig megjelent magyar anyagot idézi.

21.715

126. KOCH, Hans

Zunftschrift der Schreiner, Drechsler und Küfer der Stadt Zug.

Zug 1955. "Zum Gutenberg". 95.p. 7 t.

A középkor végén faházikós faluból kereskedelmi központtá fejlődött schweizi városkában céhek helyett céhszövetségek lesznek az ipar szervezői. A hely- és céhtörténeti bevezető fejezetek után, amelyek népszerű összefoglalás keretében számos jellemző adatot nyújtanak, a középkori céhélet szélesebb rajzát kapjuk helyi történeti dokumentumok alapján; majd a fafeldolgozás három vezető iparága: az asztalos, esztergyáros és kádáripár okmánytárának érdekességei sorakoznak fel, amelyek a szervezet társadalomszabályozó tevékenységét dokumentálják. A céhhagyományként üzött farsangi szokások, felvonulások, istentiszteletek, a céhéletből kivirágzó népszerű költészet emlékei elevenednek meg

előttünk irásban és képekben, végül a céhmesterek teljes jegyzékét kapjuk kézhez 1585-től 1954-ig. A céhélet és általában a városi élet néprajzának figyelemreméltó adatgyűjteménye. A céhhagyományok tárgyairól készült fényképek külön említést érdemelnek.

22.369

K e r e s k e d e l e m , k ö z l e k e d é s

127. SCHIER, Bruno

Wege und Formen des ältesten Pelzhandels in Europa. Frankfurt/Main 1951. Paul Schöps. 75 p. 2 térk.

Az európai szőrmekereskedelmet két nagy fejezetben ismerteti. Az első fejezetben a Közép- és Keleteurópa történelem előtti és ókori kereskedelmét tárgyalja. A második kelet és északeurópai, valamint szibériai vonatkozásban tárgyalja a szőrmekereskedelmet a középkorban és az újkorban. Az első fejezetben tárgyalt időből szőrmeleletek tulajdonképpen nem maradtak fenn. Feltételezése szerint kereskedelme a bronz és borostyánkereskedelem utvonalaiban bonyolódott le. Így az előállítási helyüktől távolos bronz és borostyánleletekből ugyanazokon a helyeken meg-lévő szőrmekereskedelemre is következtet. A második fejezetben az arabok kereskedelmi tevékenységét ismerteti arab utleírások alapján. Kitér az ezekből rekonstruálható utvonalakra /Dnyeperutvonal, Volgautvonal/ és az utleírásokból feltételezhetően szállított szőrmeféle-ségekre. Megemlíti a némakereskedelmet is, amit néhány arab utazó leirt, sőt a leírások régi nép- és területneveit is igyekszik feloldani. Arab területen vagy másutt arab tárgyakkal együtt előforduló germán pénzleletekből arab-germán kereskedelmi kapcsolatokra következtet. A XIII. században az arab kalifátusokat a népvándorlás megsemmisíti, az arab-normann távkereskedelmet ettől kezdve a német Hansa bonyolítja le. A XIII. századból bálna és jegesmedvevadász jegestengeri expedíciókról ír. A jegesmedve és a fekete róka szőrmejét a tatárok is használták. Az európai szőrmekereskedelmet az arabok, normannok és a Hansa városok bonyolították le, a szibériai kereskedelmet pedig oroszok üzték.

22.272

128. BETKOWSKI Jenő

Fahajók a Tiszán. A szolnoki fahajózás. Szolnok 1955. Szolnokme -
gyei ny. 56 p.

Eleven leírás a szolnoki fahajók életéről. Az öreg hajósok emlékezetéből felidézett jelenetekkel, párbeszédekkel tarkítva közli az értékes néprajzi adatokat. Az emberi erővel történő vontatás és a lovasvontatás, valamint a kormányos és a legények munkája mellett részletesen ismerteti életmódjukat is. Különös gonddal tér ki az étkezésekre, a halász- és vadász-zsákmány szerzésére. Leírja nótáikat, szórakozásukat, a kocsμάzásokat.

21.561

129. CSERNÁK Géza

A magyar hajózás multjából. Bp. 1956. Magyar Nemzeti Muzeum-Történeti Muzeum Rotaprint Üzeme. 58.

A Siófoki Muzeumnak "A magyar hajózás története" c. állandó kiállításához készült ismertető, amely a folyami, tengeri és balatoni hajózás kialakulását mutatja be: a legősibb vizijárművektől /bodonhajó - Einbaum, monoxylon - tömlőtutaj, nádtutaj, szálfatutaj/ a római és magyar kereskedelmi és hadi fahajókon keresztül, a mechanizálási kísérleteket, a gőzhajózás kezdetét is érintve, a mai modern tengerjáró hajókig. Külön fejezetben foglalkozik az emberi és állati erővel történő hajóvontatással - a hajóvontatók keserves életével - hajóvontató társaságokkal, hajósokkal és hajóépítőkkal. Felhívja a figyelmet az olasz délszláv és német hatásra a magyar hajózás műnyelvén keresztül. Ismerteti az önálló magyar hajózásért folytatott küzdelmet, a magyar tengeri hajózás történetét és ennek új szakaszát, a Duna-tengerhajózás létrejöttét. A Balatonnal kapcsolatban az őskori bodonhajót, a vitorlás- és gőzhajózás történetét tárgyalja, kitér a balatoni sportvitorlázás multjára is. A szöveget egykori metszetek és fényképek alapján készült illusztrációk egészítik ki. A befejezésben utal a legfontosabb forrásmunkákra, amelyekből az érdeklődő bővebb ismereteket szerezhet. E füzet mintegy előtanulmánya "A magyar hajózás története" c. könyvszerű összefoglalásnak s annak számos figyelemreméltó kutatási eredményét előlegezi.

130. KISS Lajos

Vásárhelyi híres vásárok. Szeged 1956. Tiszatáji Magvető. 115 p.

1 t.

A vásárokról ugyan sok színes leírás és villanásszerűen rövid kép, apró adalék maradt ránk, de átfogó hiteles leírás egyetlen egy sem. Már-már azon kellett félnünk, hogy elmulván a régi idők tanúi, a híres vásárainkról is csak nagyon halvány emlékezetünk marad fenn. Hogy ez nem következett be, Kiss Lajosnak köszönhetjük, aki szülőhelyéről, Vásárhelyről a gyermekkorában oly sokszor végignézett vásárok emlékét örökíti meg, a tőle megszokott precizitással és megjelenítő erővel. A vásárnak egy pár soros általános jellemzése után annak részeit, az állatvásárt, nevezetesen a ló-, marha-, disznó- és juh-vásárt mutatja be azok elhelyezkedésével, jellegzetességével. Azután az ugynevezett kirakodóvásár színes, tarka képét láthatjuk, a bódés és kéziárusok tarka csoportjait. Leír egy subavételt is. Sort kerít az író a vásári szórakoztatók bemutatására, akik némelykor egy életreszóló élményt nyújtottak a személyeknek. És így sorbaveszi Kiss Lajos a vásárok tipikus embereit is a lóalkusztól egészen a kucsóberekig és gesztenyesütőig. Végezetül pedig megmutatja azt a különbséget, amely az egyes évszakok vásárai között adódik.

21.953

N é p m ű v é s z e t

131. ARNEBERG, Halfdan

Norwegian Peasant Art. Oslo 1949-1951. Fabritius-Sønner. 1-2.

A norvég népművészetnek szélső és izolált helyzete adja meg helyi jellegét. A régi népművészet a múlt század közepe óta átalakulóban van, de motívumaiból sok tovább él az újabb népművészetben. A szerző 1916 óta gyűjti - rajzolja - anyagát. Már 1920-ban kiadott egy kötetet a norvég diszitő művészet /Norsk Prydkunst/ tárgyköréből. Most két kötetben kézikönyvet publikál egyrészt az iparművészet, másrészt a művészeti oktatás céljára. Mindkét kötetet rövid angol nyelvű bevezető előz meg, a táblák aláírása norvég és angol nyelvű. A korábbi kötet a

női munkáról közöl válogatott példasanyagot; idetartoznak a himzések, szőttések és női ruhadarabok; a második kötet a férfi munkával foglalkozik és főként a faragások, a ládák, kancsók és a különféle festett használati tárgyak ornamentikáját tekinti át; végül a csattok, kulcsok és gombok ötvösművészetére is kiterjeszkedik. A válogatás elsősorban művészi szempontokat követ, csak futólag érint olyanféle primitivebb teljesítményeket, amelyekre éppen kezdetlegességükre való tekintettel fokozott érdeklődéssel tekintene a néprajztudomány.

B. 19.965

B. 19.966

132. VAHTER, Tyyni

Obinugrilaisten kansojen koristekuosit. /Ornamentik der Ob-ugrier/. Helsinki 1953. /Suomalaisen Kirjallisuuden Seura/.

XXVIII, 216 p. 200 t. 2 térk.

A finnek e reprezentatív kiadványa Ahlquist, Sirelius és Kannisto vogul-osztják gyűjteménye alapján az obiugor diszitőművészetet mutatja be. Sorra veszi a textiliákon /fejkendők "tatár" kendők, ingszoknyák, női ingek, férfi ingek, nyári köpenyek/ levő diszítéseket /himzés, gyöngy és ólom felvarrás/, a diszitett kesztyűket, harisnyákat és szalagokat, a nyirkéreg, bőr, valamint daróc diszitési módjait /viseletdarabok, áldozati állatok takarói, nyirkéregdobozok, bölcsök stb./. Leírja a diszitési eljárások technikáját, a motívumok nevét, vizsgálja a tetoválás rajzaival, a tulajdonjegyekkel való kapcsolataikat, elemzi hitvilágba nyúló gyökereiket, a totemizmus, és a diszitmények összefüggéseit, összehasonlító elemzést végez a szomszédos népek megfelelő motívumaival. A munkát 200 /köztük 63 színes/ tábla és számos szöveg közti kép teszi még használhatóbbá.

B.19.742

133. KOVÁCS Dénes

Irott botok és guzsalyok mintái. 1. Csikszereda 1954. Csiki Múzeum. 6 p. 11 t.

Ugyane terület pásztorfaragásairól. pontosabban e vidék pásztorai által "irott" guzsalyokról és botokról már jelent meg leírás, Gaál Károly tollából. /A csikmenasági pásztorok fafaragása. Bp. 1944./ Jelen kis füzetben módszertanilag az az unikum, hogy a táblákon közölt mintákat maguk a pásztorok faragták a klisékül szolgáló fametszetekre. /Kár, hogy ezt nem említi az egyébként ügyes bevezetés; Kovács Dénes szóbeli közléséből tudom./ Ebben az eljárásban van jó is, van rossz is kérdés, vajjon a nyomóduca teljesen ugyanugy faragtak-e a pásztorok.

mint a botra és guzsalyra? A két füzetben közölt minták összevetésekor úgy érezzük, nem. /Gaál Károly a mintákat a helyszínen vette le, magukról a tárgyakról úgy, hogy vékony papírt szorított rájuk, és a mintákat szénnel átdörzsölte./ 22.238

134. KODOLÁNYI János, ifj.

Baranyai szöttesek. Pécs 1957. Dunántuli Magvető. 27. p. 26 t. A népművészetiileg gazdag, de irodalmilag kevésbé feltárt Baranya megye szötteseinek ismertetésével gazdagodott diszitőművészeti irodalmunk. Mint a mű szerzője írja, az a célja, hogy elősegítse a kézimunkázók, himzők, szövők, tervezők munkáját, alapot adjon a tudomány számára a más vidékek szötteseivel való összehasonlítására is. A bevezetőben a szerző egy pár multszázadbéli publikáció felhasználásával történelmi fejlődését vázolja Baranya szövő és fonó hagyományainak. Itt ismerteti a szövésnél felhasznált anyagokat; a kendert, lent és a pamutot, használatuknak időbeli egymásutániságát. Fontos közlése, milyen anyagból milyen textilneműek készülnek. Megismertet a minták készitési technikájával és közli két baranyai típusu szövőszéknek a hiteles rekonstrukcióját a szövőszék részeinek pontos elnevezésével. A bemutatott baranyai szötteseket három vidék szerint csoportosítja. A legtöbbet az Ormánságból közöl, de akad szép számmal Hosszúhetény vidékéről és Szentlőrinc-Szigetvár térségéből is. A munkának több mint a felét rajzos ábrák és fényképek töltik ki; nagyon hasznosak a rajzok előtt közölt pontos leírások a mintákról. 22.387

T á r s a d a l o m

135. PIDDINGTON, R.

An Introduction to - Social Anthropology. Edinburgh-London 1950. XXVI, 442 p. 9 t.

Piddington könyve egyetemi hallgatók számára készült színvonalas összeállítás a szociálanthropológia problematikájáról. Tényközlő munka, a hangsúlyt a bemutatásra fekteti. Bevezetesként a primitiv kultúra funkcionalista teóriáját adja, majd általános ismertetést közöl a primitiv társadalmak afrikai, amerikai, ázsiai és óceániai csoportjairól,

elsősorban az életmódot és a társadalomszervezetet ismertetve. A továbbiakban a társadalomszervezet analizisét adja, tárgyalja a különféle társadalmi csoportosulásokat, majd a kulturális analizis elméletével, a csereviszonyokkal és az érték képzetével, a földbirtoklással, a primitív joggal, a vallással és mágiával foglalkozik, míg befejezésként a primitív társadalmak és az európai kultúra kapcsolatát vizsgálja.

17.376

136. RADCLIFFE-BROWN, A. R.

Structure and Function in Primitive Society. Glencoe 1952. The Free Press. VI, 219 p.

A kötet Radcliffe-Brownnak, az angol szociálanthropológia egyik legkiemelkedőbb képviselőjének, eddig megjelent legfontosabb tanulmányait tartalmazza. A tanulmányok mindegyike egy-egy társadalmi jelenségnek vagy elvi koncepciónak kifejtésével foglalkozik. Így külön tanulmányt szentel a szerző a délafrikai avunkulátus, a patrilineáris és matrilineáris utódlás, a rokonsági rendszerek, a "tréfálkozó" rokonság, stb. kérdésének; elvi kérdések taglalása során a totemizmus szociológiai aspektusait, a tabu társadalmi implikációit, vallás és társadalom összefüggéseit, a társadalmi szankciókat, a primitív jogot, stb. vizsgálja, majd az általa képviselt funkcionális-strukturális irányzat elveinek összegezéséeként két tanulmányban a funkció és a társadalmi struktúra kérdéseit világítja meg.

19.519

137. Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon. Szerkesztette: Spira György. Bp. 1952. Akadémiai k. 472 p. lol.

A kötet szerzői jobbágyságunk 18. századi történelmének néhány fontos kérdéskörére derítenek fényt. A tanulmányok tematikájukban is elsősorban az osztályharc történelemformáló hatására kívánnak rámutatni. Így az osztályharc tényének - nemkülönben konkrét eseményeinek - bemutatása háttérbe szorítja a jobbágyság életének egyéb, a felkeléseket, parasztmozgalmakat is meghatározó tényezőit. Néhány tanulmány mégis lehetővé teszi, hogy a kötetben ne érvényesüljön tulzott egyoldalúságában e szemlélet s a parasztság életviszonyainak több oldala bemutatására is kiterjesszék. Varga János egyik tanulmánya a földközösség megerősödésével és bomlásával foglalkozik /7-48/. Szántó Imre a major-

sági gazdálkodás uralkodóvá válásának körülményeit tárgyalja /221-298/. A 18. századi jobbágyletmód feldolgozásához közvetlen segítséget nyújt még Vörös Károly dolgozata: "Az 1765-66-i dunántúli parasztmozgalom és az urbérrendezés"; /299-384/ valamint Iványi Emma tanulmánya: "A földesurakat kiszolgáló parasztok." /101-116/ Folklor vonatkozásban Esze Tamás és Várkonyi Ágnes dolgozata figyelemreméltó: "A Rákóczi-hagyomány mozgósító szerepe a 18. században." /117-140/ 18.956

138. SZÜCS Sándor

Ludas Matyi cimborái. Szolnok 1954. Szolnokmegyei ny. 47.

A Nagykunság és környéke néprajzának haladó hagyományyaiból részleteket közöl. Kilenc fejezetben /Ludas Matyi cimborái: Csuba Ferenc az imposztor: Urak és pásztorok; Betyárok tréfája; Csárdai dudások; Egy öreg bojtár legendája; Vándorlegények nyomában; Törvényt szabtak a legényre; Bujdosó honvédek/ emberek szólalnak meg, korkép elevenedik fel. A szerző Ludas Matyi cimborái címen a nép nevében névszerint és megszemélyesítve sorban megszólaltatja azokat, akik megfelelő paraszti ötlettel és furfanggal válaszolnak a kizsákmányolásra, deresre-huzásra, akik megfelelő paraszti fortéllyal megtorolnak minden igazságtalanságot, erkölcstelenséget, közhivatali visszaélést. Új adatokkal és jellemzéssel eleveníti fel a csökmői sárkány históriáját, felujítja a táblabíró világ korát, a szabadságharc utáni önkényuralom emlékét, megemlékezik az egykori pásztorok, betyárok, zsandárok, pandurok életéről. Megírja, hogy a falusi nép egykori hírközlői, az öreg énekes koldusok meg a tréfás kedvű gyalogszeres vándorlegények voltak, akik ötleteikkel gyakran megréfták a falu, a nép nevében élő, cselekvő bírák együgyűségét, meg a tollforogató falusi nótáriusokat. Megemlékezik a szokásjog, egyházi intelmek és tanácsbeli regulák egy-egy vitáiról. A szerzőt népének, szőlőföldjének lelkes szeretete, kitűnő ismerete vezeti.

21.379

139. DANKÓ Imre

A Sajó-Hernádmelléki hajdutelepek. Sárospatak 1955. Borsodmegyei ny. 40.

Négy fejezetben a Sajó-Hernádmelléki hajdutelepek keletkezését és életét mutatja be a szerző, ír általában a hajdukról, megemlékezik egy

térkép-vázlat kíséretében a tiszántuli és a tiszamelléki hajdu telepekről. Dolgozatában hiányolja a szerző, hogy a hajdu-kérdéssel foglalkozó eddigi munkák nem foglalkoztak a kérdés társadalmi hátterével és a hajduk kiváltságát nem hasonlították össze más népcsoportok kiváltságaival. Párhuzamot von a Sajó-Hernádmelléki hajdutelepek és más hajdutelepek lakói, jogai, kötelességei és életmódja között. Közli az 1708-ban számbavett Sajó-Hernádmelléki telepek hajduinak névsorát. Summázva - adattárszerűen - közli az egyes telepek életére vonatkozó adatokat. E hajdutelepek lakói teljesen függő viszonyban éltek a betelepítő családdal szemben - s ellentétben a 6 hajduváros lakóival - minden szabadságmozgalomtól elégtételt vártak.

21.504

140. MÉREY Klára

A mezőgazdasági munkásság mozgalmai a Dunántúlon 1905-1907-ben. Bp. 1956. Szikra. 198 p. 1 t. 3 térk.

A mű a jelzett időszak mezőgazdasági viszonyainak részletes ismertetéséből és elemzéséből indul ki, abban keresve a mozgalom előfeltételeit. Foglalkozik a birtokviszonyokkal, a gazdálkodás módjával, majd a mezőgazdasági lakosság, elsősorban a mezőgazdasági bér munkásság munkaviszonyaival, életkörülményeivel, lakás- és egészségügyi ellátásával. A második rész az 1905-ös agrárszocialista mozgalmat, míg a harmadik az 1906-os mozgalmat tárgyalja, kirobbanásától annak elfojtásáig. A könyv eredeti levéltári, irodalmi és néhol a közvetlen elbeszélésből merített adatokra támaszkodik. Számunkra különösen azok a részek hasznosak, ahol a paraszti munkaviszonyok és életkörülmények hiteles és részletes leírását kaphatjuk.

21.823

141. GREKOV, B.D.

Az orosz parasztság története a legrégebbi időktől a XVII. századig. 1. Bp. 1956. Akadémiai kiadó. 592.

Grekov munkája, a szovjet történettudomány egyik legkiválóbb alkotása, egységes nagy koncepcióba fogta össze az orosz parasztság történetének a XVII. századig terjedő szakaszát. Ennek első része jelent meg most magyar fordításban /a XV. század végéig/. Három korszakot

különböztet meg: 1./ az első korszak a faluközösségek, a szabad paraszti közösségek kora. 2./ Az osztályok kialakulásában és az állam megszületésével új korszak kezdődik az orosz parasztság életében. Kezd a feudális nagybirtok kialakulni s megkezdődik a szabad parasztságnak a földesuraktól való függése. Ez a folyamat tehát lényegében az orosz nagybirtok fejlődésével esik egybe, amelyről megállapítja a szerző, hogy a XI. században már létezett. A XI-XII. századi nagybirtok szervezésére az nyomja rá bélyegét, hogy azt a birtokos "cseljád"-jai, vagyis szolgálói művelték meg. Így ezt a feudális járadék formája után a munkajáradék korszakának nevezheti. 3./ A következő korszakban, vagyis a XV. században a földbirtok léte már teljesen a függő parasztok munkáján alapszik, akik a földbért terményben fizetik, ez a terményjáradék korszaka. Amint a tárgyalásnál alkalmazott módszerből kitűnik, Grekov igen nagy figyelmet szentel a nagybirtok fejlődésének bemutatására, melynek kialakulása nélkül csak hiányosan volna érthető a feudalizmus dolgozó osztályának, a parasztságnak története is. De éppen azért, hogy a feudalizmus két alapvető osztályának, az urnak és a tőle függő viszonyban lévő parasztságnak a párhuzamos fejlődésére mutató rá, nemcsak a feudalizmus kialakulásának és megszilárdulásának a folyamatát tudja kitűnően érzékeltetni, hanem ugyanazon jelenség mindkét oldalának megvilágításával jeles meglevenítő erővel tudja a feudalizmus dolgozó osztálya, a parasztság sorsának az alakulását is bemutatni. Az etnográfusokat más szempontból is érdekli e mű. Bevezetésként részletesen foglalkozik a szerző a kиеvi Oroszország földművelésével és mezőgazdasági technikájával. Itt a régészet eredményei mellett felhasználja a néprajz megállapításait is s a korabeli ásatag, vagy írott források szűkszavú utalásait a néprajz segítségével igyekszik megszóltatni. A szerző ilyen irányú jártassága mellett ez egyben azt is mutatja, hogy a néprajz ma már nemcsak nélkülözhetetlen segédtudománya a történettudománynak, hanem egyre szervesebb részévé is válik.

21.768

S z o k á s

142. DÖRRER, Anton

Tiroler Fasnacht. Wien 1949. Österreichischer Bundesverlag. 477. Rendkívül gazdag közép- és ujkori dokumentációs anyag és közvetlen gyűjtés alapján készült sokoldalú szokástörténeti monográfia. Alapvetésében a farsangi szokások elnevezéseit veszi számba, időpontjaikat határozza meg, a szokás végzőit, "hordozóit" tekinti át, kiemelve a nemek és egyesületek szervezetében korszakról korszakra végbement átalakulás okait. Majd a szokáselemek bemutatása következik: evés és ivás; tűz és fény; víz; verés; átváltozás és álcázás; maszkok; ugrás, futás, tánc. Végül a játék- és tánchelyek áttekintését kapjuk. A farsangi szokások előzményeinek szenteli a szerző a második részt: a Perchta problémakörének /összehasonlító alapon/, a körülszántás, tuskóhuzás, szikracsapás, moreszka- és kardtáncok kérdésének. Ezután: általános farsangi szokások áttekintése következik azokról a helységekről, ahol legelevenebbek. Ezek központja a "Scheme"- /árnyék-/ futás néven ismert nagy álarcos játék, /utolsó előfordulása Just, 1938/. A mű negyedik részében egyes különös helyi szokások szemléje következik. A művet 77 ábra, gazdag jegyzetanyag, helyi, tárgyi és személy név-mutató teszi teljessé.

19.870

J á t é k

143. Ki játszik körbe? Ujjásíledt népi gyermekjátékaink. Összeállította Igaz Mária. Zenei szerkesztő: Borsai Ilona. Bp. 1955. Művelt Nép. 115 p.

Kilenc-falu 58 népi gyermekjátéka, amelyeknek sorát további négy más-faluból származó játék tetézi. Valamennyit pedagógusok bányászták elő az illető falu süllyedő hagyományvilágából s keltették új életre az ifjabb gyermeknemzedék körében. A játékok menetének, kísérő mozgólatainak pontos leírása és szemléltetése /részben táncírással megvalósul/, a nóták szövege és kóttája mellett figyelemreméltó öt pedagógus beszámolója a régi játékok gyűjtésének és népszerűsítésének módszeré-

ról. Egyes játékok a kísérő jegyzetek szerint a Népzenetár 1. k.-ben
közöltek variánsai; de számos eddig nem ismert játékot is közöl az ér-
tékes kiadvány. 22.328

144. POLLACK-NETZBAND, Lilly

Falte mir etwas zum Spielen. Alte und neue Papierfaltarbeiten.
Lindau /Bodensee/ 1947. Verlag "Kleine Kinder". 31 p.

A papírból hajtogatott játékok hagyományos, falu és város iskolásgyer-
mekeinek használatában egyaránt jelentkező típusaira tereli figyelmün-
ket ez a kis füzet. A sisak, a csónak, a forgó, a kacsa, a pohár, a
különféle repülő, az "ég és pokol", a nyíl - hazánkban ismertek; a
disznó, a kosár, a ház és a doboz kevésbé. Feltehető, hogy a szerző is
az utóbbiakat sorolja az "uj" papírmunkák csoportjába. Jól áttekinthe-
tő bőséges rajzanyaga az egymást követő hajtogatató fogások szemlélteté-
sével mintaszerű. 22.253

145. KATTENTIDT, Ilse

Fadenspiele aus aller Welt. 4. Auflage. Lindau-Bodensee 1953.
Verlag "Kleine Kinder". 31 p.

A fonáljáték, ma Európa és Ázsia-szerte a gyermekek szórakozása, a
Déli-tengertől az eszkimókig számos természeti nép körében a felnőttek
gyakorlatából ismert és szorosan kapcsolódik egyrészt e népek minden-
napi életéhez, másrészt kultikus gyakorlatához. A szerző rövid bevezet-
ése C. F. Jayne: Storing Figures. New York 1906. c. szakmunkája s e-
gyes könyvészetileg meghatározatlan expedíós beszámolók alapján, va-
lamint egyes néprajzi muzeumok kéziratai alapján tájékoztat a játék
elterjedtségéről, funkciójáról, ornamentikus jelentőségéről, párhuzama-
iról az európai-ázsiai gyermekvilág gyakorlatában. Ezután 67 ábra ki-
sérletben kilenc "gyakorlatot" mutat be; ezek: az égi létra /nálunk
Jákob létrája néven ismert/, a nagy kapu, a négyszög, a két farkas, a
mozgatható száj, a gyík, a szárnyait mozgató pillangó, az egér szaba-
dulása a csapdából, a tű befűzése. /A kérdés újabb irodalmához v.ö.
Brewster, P.G.: Some String Figures and Tricks from the United States.
Rivista di Etnografia VII. 1953. 1-12; és u.ö.: Fadenspiele aus dem
mittleren Westen und Vereinigten Staaten von Amerika. Österreichische
Zeitschrift für Volkskunde LVII. 1954. 23-32./ 22.184

H i e d e l e m

146. WIDLER, Walter

Buch der Weissagungen. München 1950. Manz Verlag. 176 p.

30 szerzőtől származó jövendölés, illetve jövendölő szövegrészlet magyarázatok kíséretében, amelyek részben a szerzőkre és műveikre, részint jövendölésük valláserkölcsi értékeléseire vonatkoznak. A sort Krisztus nyitja meg és a bordeaux-i Marie Mesnim XX. sz. eleji megnyilatkozásai zárják. Nagyrészt kozmikus vagy háborus katasztrófák közeledtéről szóló megnyilatkozások. A záró tanulmány egyrészt vallási-természetfölbíró, másrészt a halálfélelemben torkoló indítékokkal magyarázza e proféciákat, amelyek iránt a szerző szerint éppen a racionalizmus korszakaiban nyilvánul különös érdeklődés. Bár a gyűjtemény szorosan vallástörténeti szemléletű, anyaga néprajzi szempontból is jól használható.

22.268

147. KÜPPER, Heinz

Unberufen toi - toi - toi. 2. Auflage. München 1952. Ernst Heimeran. 92.

Kilencvenkilenc ősi szabályt, mondókát ír le a szerző és magyarázza azok eredetét. Ezeknek az eljárásoknak célja általában az, hogy növelje a szerencsét a szerencsétlenséget, bajt eltávolítsa. Az eljárások és a hozzájuk fűződő mondóka jórészt azt írja elő, hogy nem szabad dicsőkedni a szerencsével, mert ezzel a démonok haragját, irigységét hívja ki maga ellen az ember. Ezért nem kívánnak szerencsét a döntően fontos lépés előtt álló embernek, hanem nyak- és lábtörést kívánnak. A tüsszentést egészségére kívánjuk az illetőnek, ez a beteg gyógyulását jelenti. A tüsszentéssel különben, az ősi hit szerint az emberben lévő démont üzzük ki. Több címszóban tárgyalja a szerencsét, szerencsétlenséget jelentő jeleket. Így korán reggel nem szabad énekelni, mert szerencsétlenség éri az embert. A vasárnapi gyerek szerencsés, a kéményseprő szerencsét hoz, a négylevelű lóhere ritka és szokatlan jelenség,

ezert szerencsehozó. A fekete macska mint - a néphit szerint - a boszorkány állata vagy maga az átváltozott boszorkány, szerencsétlenséget jelent. Ismerteti a szerencsés és szerencsétlen napokat. Befejezésében ismertet több kísérletet, amelyek az ilyen babonás hiedelmek elleni küzdelmet célozták. /Tizenhármassok klubja, stb./ Egyebekben rámutat egyes jelenségekre, amelyeknél a telepátia játszhat szerepet, jó-részüik azonban ma még kielégítően nem magyarázható meg. A formák, amelyekbe az ember szerencsébe és szerencsétlenségbe vetett hitét öltöztette, megváltozhattak az évezredek folyamán, a tartalom azonban megmaradt.

22.269

148. Himmelsstier und Gletscherlöwe. Mythen, Sagen und Fabeln aus Tibet. Aufgenommen von Matthias Hermanns. Eisenach und Kassel 1955. Erich Röth Verlag. 276 p. 1 t.

Az A mdo-ba^{nek} körében Északkelet-Tibetben sok év alatt gyűjtött folkloranyag német tolmácsolása magyarázatok és bevezetés kíséretében. 70 "teremtés-ének" ad képet a nép ősi kozmogonikus hiedelmeiről, amelyekben a lamaizmus felfogása is jelentkezik, a csillagászati elképzeléseknek jeles szerep jut s a központi szerepet "az ég bikája" játsza. Ezután "eredet-történetek" következnek, majd "dicséreteket", azaz szokáshoz kötött, rituális jelentőségű szövegek. Végül 6 állatmesét kapunk a Ka Shi Dze Ga-területről s egy nagyobb csokrot Tibetből; az állatmese e fokon a tanító-pelda műfaját képviseli s a kötet régies mithikus anyagával szemben újabb fejlődés-képletnek látszik.

21.637

A l t a l á n o s f o l k l o r

149. JOLLÈS, André

Einfache Formen. Legende, Sage, Mythe, Rätsel, Spruch, Kasus, Memorabile, Märchen, Witz. 2. Auflage, durchgesehen v. A. Schossig. Halle /Saale/ 1956. Niemeyer Verlag. XVIII, 252.

Az 1929-ben megjelent nagyhatású mű új kiadása néhány szükségessé vált módosítással a szövegben és a példákban. A Schossig bevezetője főként azt a vitatott tételt veszi vizsgálóra, miként szolgálatnak egyes nyelvi változások ténvei egy-egy egyszerű műforma kialakulásához indi-

tást: igma névnek hirnévvé fejlődése pl. mint szolgál a legenda /terminológiánk szerint inkább a monda/ egyszerű formájának konkrét nyelvi alapképletéül. Lényegesebb, hogy a nyelvi változásokról azok okára, a beszélő emberre tereli figyelmünket s így megfoghatóbbá lesz a fogalom, amelyet Jolles szövege a "Geistesbeschäftigung" szóval jelöl s amely lényege szerint az embernek az egyszerű műformák által való megragadottságát jelenti. A bevezetés mindenkép méltó a gondolatébresztő műhöz, az egyszerű műformák morphológiájának első ethnologiai szempontok szerint kialakított rendszeréhez. Befejezésül az "egyszerű formák" kérdéseivel foglalkozó szakirodalom ismertetését és Jolles műveinek teljes bibliográfiáját kapjuk személyi és tárgyi regiszter kíséretében. Sajnáljuk, hogy E. W. Sydow ismeretes kritikája nem kapott helyet a kötetben. /Németül: Kategorien der Prosa-Volksdichtung. In: Volkskundliche Gaben John Meier zum siebzigsten Geburtstage dargebrecht Berlin-Leipzig 1934./

22.285

150. THOMPSON, Stith: Motif-Index of Folk-Literature. New enlarged and revised Edition. Copenhagen 1955 -. Rosenkilde-Bagger. Vol. 1. A-C; vol. 2. D-E; vol. 3. F-G.

A Motif Index első kiadása az FFC sorozatában, /No 106-109, 116-117/ 1932-1936 közt a finn iskola katalógusirodalmának betetőzését jelentette. Az új kiadás a címszavak felbontásával és finomításával, a bibliografikus anyag gazdag szaporításával ezt a csúcsteljesítményt fejleszti tovább. Thompson-nak ma már a közvetlen és közvetett tanítványok hosszú sora nyújt akarva-akaratlan segítséget: egyrészt a "finn iskola" általában, másrészt az Indiana University egyre szélesedő anyagfeltáró és rendszerező fáradozásokkal teszi lehetővé e nagy szintézis fokozatos továbbépülését. Az "A O.Creator" motivumát például az első kiadásban még csak az "A.1. A Nap-isten mint teremő" címszó színezi. Az új kiadás kiegészítő címszó-sorozatának "általános" bevezetője utal az idevágó motivumok tovább-rendszerezésére: "A 1. A teremő azonossága"; "A 1.1. A Nap-isten mint teremő"; "A 1.2. A nagyatya mint teremő"; "A 1.4. Brahma mint teremő"; "A.2. Sokszoros teremő"; "A 2.1. Három teremő"; "A 2.2. Az első emberpár mint teremő"; "A 3. A teremő anya mindennek forrása"; "A 5. A teremés oka"; "A 5.1. Az

istenek teremtik a földet, hogy legyen helyük a lábukat megtámasztani"; "A 7. A teremő leszármazottai"; "A 7.1. A teremő két fia." S mindezek mellett ott állnak a megfelelő bibliográfiai utalások! A könyv ma már nemcsak "Motif-Index", a népköltészet tanulmányozásának segédkönyve; mint anyagfeltáró mű szinte heurisztikus jelentőségű az anyagi és szellemi kultúra vizsgálatának egész területén. 21.972

V e g y e s t á r g y k ö r ű f o l k l o r - k i a d v á n y o k

151. SHAW, Margaret Fay

Folksongs and Folklore of South Uist. London 1955. Routledge and Kegan, XIV, 290 p. 16 t. 2 térk.

Ez a képekkel és kottákkal gazdagon illusztrált könyv a skót szigetvilág gael /kelta/ nyelvű hagyományaiból ad gazdag anyagot. Közmondások és imádságok, orvoslási eljárások, ételkészítési módok és mesék, balladának nevezett epikus énekek, mindenek felett azonban dalok, dallamok találhatók benne igen nagy bőségben. Az ősi skót népdal igen erősen őrzi a műfaji elkülönülést: hajós és harci daloktól a siratóig és a gyermekdalig igen sokféle típust őríz, s ami a legrégiesebb: kimondott munkadalokat, fejő és vászonkészítő énekeket. Ez utóbbiaknak egy-egy szakasza pl. a munka időegységeként, illetve az anyag nagyságának mértékeként is szerepel. Mindezen túl azonban legnagyobb jelentősége számunkra ennek és a hasonló gyűjteményeknek abban van, hogy egy óeurópai ötfoku dallamvilágot tanulmányozhatunk bennük, illetve egy ötfoku alapból hétfokúvá változott dallamanyagot. S ha a magyar melodikától eltérő is ez a dallamanyag, mégis tanulságos tanulmányozni a magyarhoz hasonló problémái miatt. S különösen érdemes forgatni a dalok nem mindennapi szépsége miatt. 22.293

152. Russzkoe narodno-poeticeseszkoe tvorcsesztvo. Moszkva 1953. Akademia Nauk. 223.

Az orosz nép társadalmi-politikai nézeteinek kutatását szolgálja a kötet a forradalom előtti paraszti és munkás-hagyományok alapján. Szokolova a Pugacsev és Razin-felkelésről szóló énekeket és hagyományokat vizsgálja, M.G. Kitajnik az uráli munkások meséit a reformkor előtti időkből, K.V. Csisztov pedig a paraszti világnézetet elemzi ki egy mult századi nagy mesemondónő alakján és anyagán keresztül. L.N. Puskarjev igen érdekes tanulmányának témája a tündérmese elemzése a szociális nézetek szempontjából; eredménye, hogy a társadalmi ideálok alapja a munka. Végül Csicszerov és V.Ju. Krupjanszkaja cikke az 1890-1907-es mozgalmak proletár-költészetével, illetve a 20-as évek szovjet-költészetével foglalkozik. Az elemzésekben jelentkező elvi és módszertani tanulságokon túl a tanulmánygyűjtemény a közbeszótt idézetek által anyagfeltáró jelentőségűvé válik az orosz népköltészet egyes ritka gyűjteményes kiadványainak, sőt kiadatlan anyagának ismeretére nyer igy alkalmat a megadott tárgykörökben az olvasó. 19.912

M e s e

153. Die geflügelte Schwester und die Dunklen der Erde. Albanische Volksmärchen. Übersetzt und hgg. v. Maximilian Lambertz. Eisenach 1952. Erich Röth. 225 p.

A mű bevezetőül az albán mesemondás alkalmait s a mesékben kibontakozó saját népi, klasszikus ókori, mohamedán és keresztény elemeket vegyítő mithológiát ismerteti. Ezután huszonhét mese szövege következik különböző albán néprajzi-filológiai kiadványok alapján. A magyarázatok az albán szokás- és hitvilág egyes említett elemeire, egyes mesemotívumok történeti előzményeire, egyes mesestilisztikai kérdésekre korlátozódnak. Egyben közlik a lefordított meseszöveg forrását. A könyv a nehezen megközelíthető nyelvterület folklóranyagának szemelvényes fordításával kötelezi le az olvasót. 21.024

154. Unter dem Odongbaum. Koreanische Sagen, Märchen und Fabeln. Gesammelt v. Andre Eckardt. Eisenach o. J. Erich Röth. 182 p.
155. Die Ginsengwürzel. Koreanische Sagen, Volkserzählungen und Märchen. Gesammelt von Andre Eckardt. Eisenach o. J. Erich Röth. 161 p.

A szerző huszéves gyűjtőmunkájának egyik eredménye a két csinos kötet. Saját feljegyzéseit jeles koreai írók kézirataival egészítette ki, akik a folkloranyagot maguk is ismerték és a szerző részére írásba foglalták, hogy teljesebb kéziratokhoz segítsék. Egyben a szövegekhez magyarázó dialogusokat is szerkesztettek, hogy azokkal az egyes variánsok megvilágításra váró részleteit tisztázzák s másrészt a koreai élet és szokásrendet, gondolkodást és kulturát az európai kutató részére kézzelfoghatóbbá tegyék. Ennek ellenére "a néphagyományban élő" szövegezésben nyújt az első kötet 13 mondát, 6 mesét, 13 állatmesét és 9 elbeszélést, a második 8 mondát, 6 mesét és 12 elbeszélést. A jegyzetek főként tárgyi magyarázatokat tartalmaznak, az utószó mindkét kötetben irodalomtörténeti adatokat közöl. A könyvek bevezetései részint a koreai népi elbeszélőkincs jellemzését adják, részint külföldi párhuzamaikhoz szolgáltatnak adalékokat. A giñsenggyökér a népi hiedelemvilágban játszik szerepet, mint a hegyiszéllemmel való kapcsolat eszközlője; az odongfa viszont – megfelelően a magyar ház előtt terebélyesedő dió vagy eperfának – a mesemondó alkalmul kínálkozó összejövetelek színtere.

21.023

21.635

156. Aura Poku. Mythen, Tiergeschichten und Sagen, Sprichwörter, Fabeln und Rätsel. Hgg. von Hans Himmelheber. 2. Auflage. Eisenach 1951. Erich Röth-Verlag. 179 p. 2 t.

A Baule-négerek elefántcsontparti telepéről 1933-ban, majd 1934-35-ben gyűjtött népköltési anyag publikációja német fordításban. A törzs, amelynek meglepő művészi készsége faragásaiban is tükröződik, költészetében is magasfoku formakészségről tanuskodik. Vándorzenészek ajkán a mese nem egy részletében énekké alakul át; énekkincsük a hagyományos anyag mellett annak elemeiből szőtt új szövegekkel is sűrűn gyarapodik. A mesemondás legfőbb alkalma a házak teraszán kialakuló gyapott-

tépő és -fonó munka, amelyet lányok végeznek; a meséket szórakoztatásukra az oszlopoknál lebzselő legények mondják. A meséket már szemmel láthatóan európai hatás is érte /főként a renaissance-novella részéről/; mithikus anyaguk, állattörténeteik, törzsmondájuk mégis sok üde színt őriz. A kötet címét a Beule törzs legendás királynőjétől nyerte, akinek alakja ismételtelen felbukkan a történetekben. 21.636

M o n d á k

157. BURKHARDT, Heinrich

Zur Psychologie der Erlebnissage. Zürich 1951. Juris Verlag. 110 p.

Az élménypsychologia jelenségértelmező módszerével a schweizi Näfels község és közvetlen környékének 46 mondája alapján /12 a szerző gyűjtése/ a hazajáró lélek mondáját vizsgálja. A fogalom mint Nyugaton általában, itt is babonás történetet jelent. A szerző Richard Weiss nyomán F. Ranke és L. Weiser-Aall megfigyeléseiből kiindulva határolja el az egyéni élményt nyújtó mondákat az általános tartalmu "alapmondától", amely köré amazok csoportosulnak. A mithikus appercepció, amely valamely jelenségnek a normálistól eltérő felfogását eredményezi, a szerző szerint az átélő értelmes lelki reakciója, a félelem kiváltó okának olyan értelmezése, amelynek birtokában az ellene való védekezés /imádság, keresztvetés/ és így az élmény leküzdése is lehetővé válik. Sok finom részletmegfigyelés a monda műfajáról, életéről, a néprajz módszertani kérdéseiről. 22.256

158. GATTLEN, Anton

Die Totensagen des alemannischen Wallis. Brig 1948. Buchdruckerei Oberwallis Naters. 159 p.

Freiburgi doktori értekezés. A mondatautató módszertani eredményeinek összegezése után az élők és holtak kölcsönös érintkezésére vonatkozó elveket tekinti át, amint azok a germán mitológiából illetve a kereszténységből adódnak. Ezután Wallis gazdagon felgyűjtött mondáiból /a mi terminológiánk szerint babonás történeteiből/ a halottal való találko-

zás külső körülményeit elemzi a maguk sokféleségében: a visszatérő holt alakját, megjelenési helyét, idejét s vizsgálja, kinek jelennek meg a holtak. A találkozás során kialakuló kapcsolat legtöbbször ellenséges /támadó-védő jellegű/, máskor barátságos /kérő-segítő jellegű/ vagy - főként kincsmondákban - a szolgálat-bér relációt hangsúlyozza. S. Beyschlag nyomán /Weltbild der Volkssage. Dichtung und Volkstum Bd. 41. 1941. 189/ igen sok finom részletmegfigyeléssel dolgozza ki ezt a tipológiát, amely az indítékok számának korlátozásával valóban alkalmasnak mutatkozik rá, hogy a babonás történetek zűrzavarát áttekinthetővé tegye.

22.288

159. SPANUTH, Heinrich

Der Rattenfänger von Hameln. Vom Werden und Sinn einer alten Sage. Hameln 1951. C.W. Niemeyer. 144 p.

A monda kialakulásának és értelmezésének tömör foglalata és kiegészítése egész sor új adalékkal. A lüneburgi kézirat feltárásával a korábbi középkori szövegek hitelesítését biztosítja; az erdélyi százszorszéd-eredetmondájává fejlődött variánsok sorozatát egy 1600 körüli angliai szövegig kíséri a multba stb. A történeti alapot összhangban Wann és Isbert kutatásaival a Hameln vidékéről történt 13. századi szudéta-német telepítés tényében határozza meg, amelynek előzménye valószínűleg bizonyos 'vocator', toborzó ügynök megjelenése a városban. A monda első variánsai a patkányfogás motivumáról nem tudnak, csupán a gyermekeknek a városból való kibüvöléséről adnak számot. A szerző a téma fanatikus, 1934-ben a hamelni muzeumban a tárgykörnek országos méretű kiállítását rendezte meg. Ma a monda a német mondakutatás legalaposabban feltárt területének mutatkozik.

21.955

V e r s e s e p i k a , b a l l a d a

160. KAUKONEN, Väinö

Elias Lönnrotin Kalevalan toinen painos. Helsinki 1956. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, XIII, 635.

Kaukonen több mint két évtizede foglalkozik a Kalevala 1. /1835/ és 2. /1849/ kiadásának kritikai forrásvizsgálatával. Ez a műve a 2. kiadás szöveganalízisét nyújtja. /1-396./ Az egyes runokat sorról sorra kísé-

rő lapalji jegyzetek, valamint a bevezető tájékoztató a szerző elemző munkájának gondosságát és sokoldalúságát dicséri. A műnek az "alkotó munka" című középső részében feltárja azokat a feltételeket, amelyek között a Kalevala végleges formája kialakult. /399-507/ Vizsgálatában egyaránt kiterjeszkedik a filológiai és esztétikai szempontokra. Felfogása szerint Lönnrot a Kalevala végső formába öntésekor nemcsak összeállítója, hanem valószínű szerzője volt a finn eposznak. A kiadványt értékesen egészíti ki Ahlquistnak a Kalevala minden szavára kiterjedő gondos Kalevala-szótára /511- /.

22.318

161. Diófának három ága. Székely népballadák. Szerk. és a bevezetőt írta: Faragó József. Bukarest 1956. Ifjúsági k. 195 p.

A klasszikus szépségű székely népballadák új. népszerű kiadása azt a hiányt kívánja pótolni, ami az Ortutay-féle utolsó kiadvány elfogyta óta valóban fennáll. Ez a népszerűsítő jelleg magyarázza az irodalmi nyelvi alakban való közlés módot és a balladák elé írt bevezető jellegét. Az irodalom és népköltészet általános jegyeinek /szájhagyományozódás, variálódás, kollektív alkotásmód stb./ balladákra keresztül való ismertetése után a balladák osztálytartalmát elemzi, majd a régi vagy klasszikus balladák és az u.n. új balladák között tesz különbséget aszerint, hogy azok a feudális vagy tőkés-feudális korszakban keletkeztek-e, tartalmuk melyik társadalmi rendszer viszonyait tükrözi. Ezután a székely balladák formai kérdéseit elemzi, majd arra a problémára, beszélhetünk-e külön "székely népballadák"-ról a magyar népköltészetben belül, ad igenlő feleletet. Közel 60 balladát közöl. - jelentős részüket 2-4 változatban is - történeti sorrendre törekedve. A műfaji kategória tágabb értelmezésével bekerült a kötetbe egy történeti ének és néhány "lirai jellegű balladás dal" is. Végül a csatolt jegyzékben azokat a forrásmunkákat sorolja fel, melyekből a gyűjtemény anyagát merítette.

162. Arany János népdalgyűjteménye. Közzéteszi: Kodály Zoltán - Gyulai Ágost. Bp. 1952. Akadémiai K. /52/, 204 p.
Bartalus István kérésére Arany János kb. 150 dalt kottázott le emlékeiből. Ő maga 3 csoportba osztja dalait. Az I. csoport népdalai a legkülönbözőbb stílusrétegekhez tartoznak. Anyaga rokon az 1830 körül megjelent gyűjteményekkel, de kapcsolódik a régebbi sárospataki és debreceni diákhatyományokhoz is. A II. csoport egyik legbővebb lelőhelye a biedermeier németes dalstílusának. A III. csoport gyermekjátékokat tartalmaz. Kodály szerint a gyűjtemény "valóságos zenei önéletrajz". A dallamokhoz fűzött jegyzetek feltárják minden egyes dallam forrását, eddig ismert előfordulási helyeit, variánsait, stb. A függelékben a költő 19 saját szerzésű dallamát találjuk. B. 18.795
163. Alte schwäbische Volkslieder aus Sathmar. Mit ihren Weisen hgg. von Hugo Moser. Musikalische Sätze von Karl Aichele. Kassel-Basel 1953. Bärenreiter-Verlag. 148 p.
114 német népdal Szatmár vidékéről a 18. században betelepített svábság ajkáról, amely viszonylagos elszigeteltségében németországi hazájának veszendőbement folklóranyagából sok régi elemet is megőrzött. Egy évtizedet meghaladó időn át évenként végzett gyűjtőmunka eredménye nagyobb részben e szemelvényes kiadás, melynek első lenyomata a kiadónál légitámadásnak esett áldozatául. A bevezetés áttekinti a szatmári német népdalgyűjtés és publikáció történetét, tájékoztat az énekesekről, éneklési alkalmakról s egyes kiadástechnikai kérdésekről. A szövegeket nyelvjárási sajátosságai szerint közli. Saját gyűjtéseit más helyszíni feljegyzések adataival egészíti ki. Jegyzetei meghatározzák a közlő személyét, a gyűjtés helyét és idejét, kiegészítő variánsokat közölnek. A szövegek közül mintegy 40 epikus jellegű: ballada vagy rokonnemű alkotás. 22.182
164. Anton Pann, Cintece de lume. Bucuresti é.n. Editura de Stat pentru Literatură și Artă. 365 p. 1 t.
Anton Pann-nak /1797-1854/, az első román folklóristának halála százéves évfordulójára készült ez a kötet, melynek célja az, hogy dalgyűj-

teményét: szöveget és dallamot egyaránt megismertesse. A gyűjtemény közkinccsé válásának komoly akadálya volt eddig, hogy a dallamok pszaltikus írásmóddal – a román egyházi zene írásmódján voltak rögzítve, ezt tette át Gh. Ciobanu modern kottairásra. 217 népdalt közül a kötet a következő csoportosításban: a./ népdalok, b./ a görög – keleti zene hatása alatt keletkezett dalok, c./ a nyugati zene hatása alatt keletkezett dalok, d./ karácsonyi énekek /cinteci de stea/ és e./ moralizáló dalok. A kötet bevezetője Anton Pann életét és munkásságát ismerteti meg az olvasóval. A dalanyag után egy szójegyzék magyarázza az ismeretlen, szokatlan szavakat, illetőleg azokat, melyek A. P. ideje óta értelmüket változtatták.

21.624

165. Bakonyi népdalok. Gyűjtötte: Békefi Antal. Bp. 1955. Zeneműkiadó. 127.

A megye 19 községből, zömmel Borzavárról s részben Akli pusztáról gyűjtött 91 népdal kottával. Együttesen egy járás java gyűjtését nyújtó szemelvényanyag, ahol "régi stílusú népdalt ritkábban énekelnek, inkább csak egy-egy idősebb 'nünügeti' egymagában." Anyagát tárgykörök szerint csoportosítja: pásztor-, betyár-, katonanóták, summás- és gyári dalok, gyermek- és szerelmi nóták. A szövegekhez fűzött egyszerűbb felvilágosítások a lap alján jelentkeznek; a 17 bakonyi faragás mint illusztráció a bakonyi ember világát "más oldalról" is megközelíteni igyekszik. A gyűjtő a művet a régi, "kézzel írott nótáskönyvek" utódjának szánja. A zenei lejegyzés az eddigi hasonló kiadványok legtöbbjénél jobb. Néhány játékdalhoz a mozgást szemléltető vázlatok is csatolkoznak.

22.316

166. Lakodalom. Sajtó alá rendezte Kiss Lajos. Bp. 1955-1956. Akadémiai K. l. köt. XLIV, 1092 p. 25 t. 2. köt. XV, 704 p. 31 t. A Magyar Népzene Tára. Corpus Musicae Popularis Hungaricae. Szerkesztette Bartók Béla és Kodály Zoltán. 3. A. – 3. B.

A lakodalommal kapcsolatos paraszti szokásrendbe illeszkedő népdal és néptánc-anyagnak párját ritkító gazdagságú gyűjteménye. Kodály bevezetője az anyag ethnologiai jelentőségét hangsúlyozza, /VII-X/ Kiss Lajosé a lakodalmi szokások rendjét vázolja /XI-XLII/. Az első kötet zö-

mét a lakodalom főmozzanatai szerint 2/ fejezetbe csoportosított 930 dallam s a hozzájuk fűződő szöveg alkotja, a gyűjtés idejének, a gyűjtő ill. közlő nevének s az adatszolgáltató nevének és életkorának feltüntetésével /1-926/. A jegyzetek az egyes dallam- és szövegvariánsok életéhez és párhuzamaihoz, valamint tudományos feldolgozásaihoz szolgáltatnak bőséges anyagot /927-1016/. A szómagyarázatokon a forrásművek, rövidítések és gyűjtők jegyzékén kívül /1017-1054/ az első kötet helynév-, zenei- és dalszöveg-mutatóval is gazdagon fel van szerelve /1055-1083/. A második kötet a lakodalom járulékos zenei anyagát tartalmazza, amelyek főleg a mulatás, szórakozás célját szolgálják. 12 fejezetben 370 dallamot kapunk itt a megfelelő szövegek kíséretében. Nagyrészüik táncnóta, tánc /142-360, 370 sz./. E kötet jegyzetei a dalokra vonatkozó adatokon kívül /371-416/ Lugossy Emma gondos táncismertetéseire is kiterjeszkednek Lábán-Knust-féle táncirásos leírások, elterjedési térképek és sűrűn alkalmazott szemléltető ábrák és jegyzetek kíséretében /417-660/ 231 táncra kiterjedően. Ez a kötet a magyar népi tánc kutatás egyik leggazdagabb monográfiája. Helynév-, zenei- és dalszövegmutatója /666-683/ teszi teljessé az angol összefoglalással ellátott /685-695/ hatalmas kiadványt.

21.971

Z e n e t ö r t é n e t , z e n e e t n o l o g i a

167. WIORA, Walter

Europäischer Volksgesang. Köln 1952. Aarno Volk-Verlag. 72 p. A szerző megkísérli az európai népzene közös formáit illetve közös fejlődését kimutatni. Az egyes területek és népek kapcsolatainak részletes vizsgálata helyett nagyvonalú összehasonlításokkal próbál távoli összefüggéseket kimutatni, kb. egy ivnyi szövegben és 110 dallam példában. Az átnézett anyag azonban ennél sokkal nagyobb, szinte minden elérhető gyűjteményt képeisel, amiről részben a példaanyag, részben az óriási irodalom-összeállítás tanuskodik. Összefoglaló jellege, felvett, bár erősen vitatható problémái, nagy irodalma az európai népzene kutatás fontos alapmunkájává avatják.

20.947

168. WIORA, Walter

Zur Frühgeschichte der Musik in den Alpenländern. Basel 1949.
Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde. 68 p.

Ez a tanulmány az alpesi országok regionális zenetörténetének kezdőfejezetéhez és általában az európai zene összehasonlító őstörténetéhez, /mely a szerző szerint is még "őstörténeti stádium"-ban van/ nyújt első áttekintő tájékoztatót. Tétele: az európai népdaltörténet kezdeteit nem csupán a sovány írásos emlékekből, hanem elsősorban a gazdag európai és keleti hagyományozott anyag felhasználásával lehet felderíteni. Ilyen alapon sorolja fel az alpesi éneklés stílusait és fajait a rikoltásoktól kezdve a recitativón, melizmatikán, jódlin át a strófás dallamokig. A tartalmas füzet minket nemcsak a pásztorkultúra hazai zenei emlékei kedvéért érdekel, hanem különösen a metódikus eljárás féltő gonddal való érvényesítéséért.

21.580

169. REESE, Gustave

Music in the Renaissance. New York 1954. Norton - Company. XVII, 1022 p. 8 t.

Besseler kitűnő összefoglalása óta /Die Musik des Mittelalters und der Renaissance/ a középkor és a renaissance zenéjére vonatkozó munkálatok hatalmas iramban folytatódtak. Számunkra különösen fontos, hogy a népzenei vonatkozások mind fontosabb szerephez jutnak a jelenségek értelmezésében, valamint az, hogy a zenetörténet és a társadalmak élettörténete mind szorosabban egybefonódnak. Reese a középkor zenéjét felölelő Music in the Middle Ages után most a renaissance zenéjét tárgyalja, mint Európa újonnan kialakult formanyelvét, mely francia, németalföldi és olasz területen történt kikristályosodása után egész Európára szétsugárzott. Az egyes országok között jólesően tekintélyes terjedéssel szerepel a magyar zenekultúra összefoglalása a középkortól a renaissance-ig Gombosi Ottó tollából. A szerző mindkét munkája a legkorszerűbbnek és legteljesebbnek számít.

21.492

170. SACHS, Curt

The Rise of Music in the Ancient World East und West. New York 1943. Norton. 324 p. 2 t.

A népzene kutató és a zenetörténész számára egyaránt a 40-es évek egyik

legfontosabb publikációja. A primitív és a keleti zenekultúrák olyan ismertetését és összefoglalását nyújtja, mely nehezen hozzáférhető monográfiák gyakran nehézkesen leszűrt eredményeit fölényes összefoglalókészséggel, meglepő aspektusok, váratlan összefüggések felvillantásával tárja a mai zene kezdeteit nyomozó, népzene és műzene ősi kapcsolatait kereső olvasó elé. Beállítása elsősorban történeti; hogy hét fejezete /A zene keletkezése; Közelkelet; Keletázsia; India; Görögország és Róma; Görög örökség az Izlám zenéjében; Európa és a dur-moll felé vezető út/ mégis annyit utalhat a mai zenei viszonyokra, az a keleti kultúrák megdőbbszentő hagyományörző erejének köszönhető. 16.898

171. D'HARCOURT, Marguerite et Raoul

Chansons folkloriques. Paris-Québec 1956. Presses Universitaires Laval - Presses Universitaires de France. XII, 449.

Marguerite és Raoul D'Harcourt, akiknek a neve először a primitív /a régi inka és indián/ zene vizsgálata révén lett ismeretes, és akik éppen Bartók és Lajtha nyomán fordultak népiük dalai felé, canadai francia énekek gyűjteményét bocsájtják most közre. A gyűjtést még az 1916-1918-as években Marius Barbeau végezte és a szerzők a canadai Nemzeti Múzeum birtokába lévő viaszhengereket dolgozták most fel. Rövid bevezető után, ahol a munka körülményeire, az énekek előadóira és főképpen a zenei kérdésekre térnek ki, közlik a majd 200 dalra terjedő anyagot, pontos zenei lejegyzéssel és pársoros jegyzettel kísérve. A dalanyag igen változatos: történeti daloktól, legendáktól kezdve, vallásos szerelmi, katonai- és táncdalok mellett megtaláljuk a legújabb kanadai tárgyakat is. De talán a legérdekesebb az, hogy a dalok egyrésze a 3.-4. század előtti primitívebb fokát őrizte meg. A mű az összehasonlító zene és népdalkutatásnak igen nagy nyeresége. 22.264

T á n c

172. LUGOSSY Emma - GÖNYEI Sándor

Magyar népi táncok I. Bp. 1947. Székesfővárosi Irodalmi és Művészeti Intézet. 109 p.

A bevezető fejezetek vázolják a tánc társadalmi szerepét, a magyar né-

pi tánc főbb jellegzetességeit s az új népi tánc-kultúra felépítésének lehetőségeit. A táncleíró rész a szerzők által gyűjtött 15 táncot /12 páros, 3 csoportos/ közül az ország 12 helységéből. A táncok szavakkal való leírását a vidék és a viselet rövid ismertetése vezeti be. A leírást mozdulatrajzok, térrajzok teszik szemléletessé. A mozdulatok időtartamát hangjegy jelöli. A táncok zenével szinkronizált táncírással /tánc-kottával/ is meg vannak örökítve. Az egyes táncok bevezető képei /Csikós Tóth András munkája/ jól mutatják a viseletet, valamint a tánc egy jellegzetes mozdulatát és a táncosok összefogódzási módját, vagy jellemző kartartását. A könyv "Magyarázat a táncíráshoz" c. fejezete megismerteti a Lábán-Knust-féle táncírás alapfogalmaival és jeleivel.

13.318

173. MOLNÁR István

Magyar tánc-hagyományok. Bp. 1947. Magyar Élet. 435 p.

Eddig legtöbb táncot tartalmazó népi tánc-gyűjteményünk, 24 férfitáncot s 12 párostáncot közöl. A táncok legnagyobb része Erdélyből származik, kisebb részük magyarországi, s 3 dunántúli, 1 Duna-tiszaközi és 2 tiszántúli helységből való. A szerző korszerű gyűjtőmódszert alkalmaz: a táncokat filmreveszi, a hozzájuk tartozó zenét fonográffal örökíti meg, viszont a táncok multja, származása, alakulására vonatkozóan kevés adatot közöl. A táncok motívumanyagát csoportosítja, /ez eddig az első kísérlet népi táncaink motívumkincsének rendszerezésére/. Táncleírásai e mozgáscsoport-gyűjtemény betűkkel s számokkal megkülönböztetett figurákra hivatkoznak. Szavakkal rögzíti a lépéseket, s a film-kocka alapján készült jellemző rajzokkal világítja meg a szöveget. A mozdulatok időtartamát hangjegyekkel fejezi ki. A figurák leírása mindenütt utmutatást ad a testtartásra és az elsajátításra s a motívum testnevelő értékét is jellemzi.

13.080

174. Somogyi táncok. Szerk.: Morvay Péter - Pesovár Ernő. Bp. 1954.

Művelt Nép. 316 p. 4 t. 7 térk.

Komoly dokumentuma felszabadulás utáni népi tánc-kutatásunknak. Gazdag anyaga /24 részletesen leírt, szakszerűen illusztrált jellemző tánc és 60 válogatott táncdallam/ az ország egyik legnagyobb megyéjének tánc-kincsét ismerteti. A kötet beszámol népi táncaink számbavételét és

rendszeresítését szolgáló Táncoktatásztér munkamódszeréről és eredményeiről. A Somogyra vonatkozó eddig ismert összes táncadatok járasonként és községenként rendszeresített közlésével teljes és pontos képet nyújt a somogyi táncoktatás állásáról, s a gyűjtés eddigi házaira rámutatva útmutatást ad a további kutatásra. A munka emellett részletesen ismerteti a somogyi táncéletet; a táncok egyik csoportjáról /kanásztán - cök/ behatóbb, három másik csoportjáról /pásztortáncok, leánytáncok, lakodalmi táncok/ vázlatos elemzést ad, s e táncok elterjedését térképeken is bemutatja. A táncdallamokkal a népi tánczenekutatás egész területére kitékintő beható elemzés foglalkozik. A somogyi táj- és népfentiekhez csatlakozó összefoglaló ismertetése, valamint három falu népviseletének gazdagon illusztrált bemutatása sokban hozzájárul a kötet anyagának művészi és tudományos felhasználásához. A gondos táncleírások és illusztrációk filmfelvétel alapján készültek. Hármát közülük táncírási formában /koreogramm/ is közöl a könyv. 20.714

175. LÁSZLÓ-BENCSEK Sándor: Délborsodi táncok. - IGÁZ Mária: Mezőcsát rövid néprajza. Bp. 1956. Művelt Nép 63 p. 4 mell. Néptáncok Kiskönyvtára 22.

Az Sz. Szentpál Mária összeállította füzet Mezőcsát, Tiszapolgár, Tiszszekesi, Ároktó és Egyed táncoktatásainak ismeretéhez szolgáltat adalékokat. Igaz Mária bevezető tanulmánya a hely történetét, életmódját, gazdalkodását ismertető fejezetek után a táncoktatás, a paraszti etikett, valamint az ünnepi szokások és táncoktatások, végül a táncoktatás és módok vázlatos néprajzi leírását nyújtja. Ezután László-Bencsik Sándor az "apró" vagy "gyors csárdást" s a "polgári csárdás" bevezetőjével szolgáló verbunkot ismerteti és elemzi; majd az apró részletes ismertetése és leírása következik. Mellékletül Marssó Éva a Lábán-féle táncoktatásban közli az ismertett táncokat; a kísérő nóták kottája teszi a gyakorlati-mozgalmi célú kiadványt teljessé. 22.324

176. CIORTEA, Vera Proca

Jocuri populare rominesti. Bucuresti é.n. Editura de Stat pentru Literatura si Arta. 147 p. 6 t. 1 mell.

Vera Proca Ciortea gyűjteménye bemutat 30 román népi táncot a nagy román etnikai egységek szerint csoportosítva: Muntenia /7/, Oltenia /6/,

Ardeal /6/, Banat /6/, Moldva /6/. A kötet bevezetője röviden jellemzi ennek az öt nagy területnek a táncait, zenéjét és a kísérő hangszereket. Ezután tér rá az egyes táncokra. Minden táncról megtudjuk, hogy régebbi, vagy újabb keletű-e, él-e ma is, kik járják, mi a tánc formája, hogyan tartják a táncosok a karjukat, mi a tempója, üteme. Azután következik a tánc általános, majd részletes leírása szavakkal, magyarázó rajzokkal. Valamennyi nagy etnika területéről közöl a szerző egy-két részletes viseletrajzot olyan ábrázolási technikával, hogy az egyes viseletdarabok könnyűszerrel elkészíthetők legyenek. A viseleti darabok anyagáról, a készítés technikájáról nem szól, a jó, színes rajzok tehát inkább népi táncsoportok, mint tudományos kutatás céljait szolgálják, bár az utóbbira sem alkalmatlanok. Ugyancsak a fenti célt látszik szolgálni a hangjegyes melléklet is, mely néhány táncnak a zongorára áttett kíséretét adja. A szép kiállítású gyűjtemény arra törekszik, hogy az egyes etnikai területek legjellemzőbb táncainak leírásával a teljes román táncanyagáról átfogó képet adjon. A táncok területenként 1-2 megnevezett községből valók /nyilván a viseletrajzok is ugyannon/, a "megfelelő" zenekíséret viszont egy bányai községből.

21.625

A társ tudományok köréből

177. FODOR Ferenc

A magyar térképirás. 1-3. köt. Bp. 1952-1954. Honvéd Térképészeti Int.

Az értékes és terjedelmes mű nem magyar térkép-katalógus, hanem hazai térképezésünk összefoglaló története. Oknyomozóan tárgyalja térképezésünk fejlődését és igen sok régi, eddig feltáratlan és ismeretlen térképet először mutat be. Az I. kötet Lázár diáktól Lipszky Jánosig /1735-1806/ halad. A II. kötet kartografiánk tudományos megalapozásá-

nak korát tárgyalja Lipszky Jánostól a Magyar Földrajzi Intézet megalapításáig /1806-1890/. A III. kötet a modern magyar térképészet /1890-től/ áttekintését nyújtja. Figyelemreméltó adatai: történelmi térképek és atlaszok /373-377 l./; néprajzi térképek /377-385 l./; kulturális térképek /385-388 l./; gazdasági térképek /406-415 l./; katonai térképek /426-431 l./. Az egyes néprajzi jelenségek történeti alakulását és térbeli elterjedését kutató ethnografusnak különösen a mű I-II. kötetében ismertetettek, a szintézisre törekvőnek pedig inkább a III. kötetben elmondottak a fontosak. - Külön érték számunkra a régen néprajzinak nevezett nemzetiségi térképeink összefoglaló története, különösen a módszertani fejlődésük elemzése miatt. 20.888

178. A magyarországi kéziratos vizrajzi térképek katalógusa 1867-ig. 1-3 füzet. Összeállította: Fodor Ferenc. Bp. 1954-1956. Tan-
könyvkiadó.

Az első füzet tartalmazza a nagy fővárosi gyűjtemények kéziratos térképeinek jegyzékét az Országos Levéltár kivételével. A második füzet az Országos Levéltár kéziratos térképei közül a magyar Dunavölgye anyagát öleli fel; a harmadik a Tiszavölgy anyagát s néhány erdélyi vizrajzi térképet, amelyek tárgykörükben ritkaság számba mennek. Nem csupán a kizárólag vizrajzi célzattal készült térképeket tartalmazzák a jegyzékek, hanem mindazokat a kéziratos lapokat is, amelyeken lényesebb vizrajzi anyag található. Így megtaláljuk olyan, főleg síksági területek legrégibb térképeit is, ahol a szabályozások és lecsapolások következtében a vizrajzi állapot jelentősen megváltozott. Ilyenek a legelső megyei és községhatár-térképek, amelyek számos egykori vízfolys és állóvíz bizonyítékait tartalmazzák. - A "kéziratos" fogalmat is tágabb értelemben használja az összeállító, mert a jegyzékben igen hasznosan szerepelnek az olyan metszetek és régi nyomatok is, amelyek ritkaságuk folytán éppen olyan megközelíthetetlenek, mint a kéziratos térképek. - Az anyagot folyónként, ezeken belül pedig időbeli sorrendben közli az összeállító. 20.477, 21.402, 22.136

179. FIGLER, A.

Barockthemen. Eine Auswahl von Verzeichnissen zur Ikonographie des 17. und 18. Jahrhunderts. Bp. 1956. Verlag der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Bd. 1-2.

A 17.-18. sz. legkedveltebb képzőművészeti témáinak jegyzéke. Az egyes fejezetek országok s azokon belül a művészek születési évének rendje szerint tekintik át a téma feldolgozásait. A szükséghez képest korábbi anyag ismertetésére is kiterjeszkedik. Közel 1000 téma történetét és elterjedését tudjuk így nyomon kísérni festők, grafikusok és szobrászok alkotásaiban, nemcsak fennmaradt, de elpusztult, elkallódott művekben is. A felhalmozott roppant anyag a tárgytörténeti monográfiák könyvtárnyi sorozatát hordozza lehetőségként magában, jöllehet a szerző egyes témajegyzékeit kiegészíthetőnek itéli. Az I. kötet a vallásos ábrázolások tematikáját nyújtja az Ó- és Új-testamentum, a szentek és a szentek története, a legenda és a történelem, végül a további témák rendjében. A II. kötet a világi ábrázolások témajegyzékét öleli fel. Fejezetei: 1. Görög és római mythologia, főként az ovidiusi átváltozások a hősök nevének abécé-rendjében. 2. Görög-római mondák és 3. történelem. 4. Történelem és 5. költészet az antikvitást követő időkből. 6. Allegoriák. 7. Genre-jelenetek. 8. Vegyesek. A mű a néprajzkutató kezében is sokat mond: közmondások, rejtvények, mitológiai és mondai elemek, hiedelemproblémák és jelképek - szinte az egész folklorterület képzőművészeti párhuzamait a kezünk ügyébe adja a jelzett évkörben. Bevezetőjének könyvészeti adatai, név- és tárgymutatója is jó segítségünk. A témák sorszámozása a hivatkozást jelentősen megkönnyitené.

22.436

180. HORVÁTH JÁNOS

Tanulmányok. Bp. 1956. Akadémiai Kiadó 638 p.

25 irodalomtörténeti tanulmány, a kitűnő szerző kiadatlan vagy csak folyóiratokban közölt műveinek gyűjteménye. A néprajzkutató mind a régi magyar irodalom formái és stílusproblémáiról, mind a 19. század irodalmának népies törekvéseiről szóló magvas, szempontokban gazdag, páratlan adatismeretről tanuskodó fejtegetéseket sok haszonnal olvas-
sa.

22.280

MAGYAR NÉPRAJZI IRODALOM
JUGOSZLÁVIÁBAN
1945 - 1955

Összeállította:

M. Bona Julia - Rajko Nikolity - Vilko Novak

a./ Tudománytörténet

1. BONA Julia

A magyar népzene első tudatos kutatója. 7 nap - VI. 1951. dec. 9. 45.

2. MAJTÉNYI Mihály

Elfelejtett régi nóták. 7 nap - VI. 1951. 46.sz. 10. /Kálmány/

V.ö. még 67.

b./ M u z e u m o k

3. BONA Julia

Ne kallódjanak el népi kincseink. 7 nap - V. 1950. XI. 23.

4. BONA Julia

A vajdasági muzeumok munkája. Hid - XVIII. 1954. 3.sz. 160-161.

5. LŐRINC Péter

Megnyílt a Vajdasági muzeum és képtár Noviszádon. Hid - XIII. 1949.

V.ö. még 25.

c./ E l v i k é r d é s e k

6. LŐRINC Péter

Népi kultúra - népies kultúra. Hid - XIV. 1950. 704-706.

d./ H e l y t ö r t é n e t

7. BONA Julia

Haraszti multjából. Magyar Képes Ujság - II. 1953. nov. 1.

8. D/ÖME/ I/zra/

Haraszti egykor és ma. Magyar Képes Ujság - I. 1952. 3.sz. 20.

9. D/ÖME Izra/

Kórógy multja. Magyar Képes Ujság - II. 1953. 5.sz. 111.

10. D/ÖME Izra/

László multja. Magyar Képes Ujság - I. 1952. 6.sz. 4.

11. DÖME /Izra/

Uj-Bezdán 90 éves. Magyar Képes Ujság - III. 1954. máj. 15.

12. HERCEG János

Nešto o selima u komija su Beležene igre. /In: Mađjarske narodne igre iz Vojvodine. Novi Sad 1953. 167-172./

e./ T á j m o n o g r á f i a

13. PENNAVIN Olga

A szlavoniai sziget-magyarság. Hid - XIV. 1950. 795-801, 895-901; -XV. 1951. 62-69.sz.

V.ö. még 13, 19, 26, 32, 57, 59.

f./ H a l á s z a t

14. BONA Julia

Halászlélet a Tiszán. Hid - XIV. 1950. 4.sz. 243-252.

15. PENNAVIN, Olga

Baranyai magyarok között. 7 nap - VI. 1951. 4.sz. 4.

16. SZ/ELI/ I/stván/

Kukucska világa. Iskola és néprajz. Hid - XVII. 1953. 632-638.

g./ F ö l d m ű v e l é s

17. BONA Julia

Gajenje i prerada paprike u Horgošu i okolini. Rad Vojvodjanskih Muzeja - I. 1952. 194-197.

/Paprikatermelés és feldolgozás Horgoson és környékén./

18. KATONA Pál

Još jedan prilog negovanju i preradi parike u Horgošu i okolini. Rad Vojvodjanskih Muzeja - II. 1953. 201-202.

/Még egy adat a paprikatermelésről Horgoson és vidékén./

19. SZELI István

Zenta százados. 7 nap - IX. 1954. febr. 21. 12.

V.ö. még 30.

h./ T á p l á l k o z á s

20. BONA Julia

Apró érdekességek haraszti néprajzából. 7 nap - VIII. 1953. 30.sz. 8.

i./ H á z

21. M.G.

Emberek és házak. Magyar Képes Ujság - I. 1952. 6.sz. 3.

V.ö. még 13, 43.

j./ B u t o r

22. D/ÖME Izra/

A szlavóniai ősmagyarság régi butora. Magyar Képes Ujság - II. 1953.3.

V.ö. még 29.

k./ F a z e k a s s á g

23. DIMITRIJEVIC, Sofija

Loncarstvo u Somboru. Rad Vojvodjanskih Muzeja - I. 1952. 182-189.

/Zombori fazekasság./

1./ S z ö v é s , f o n á s

24. D/ÖME Izra/

Nyelvünket őrzi a háziipar. Magyar Képes Ujság - I. 1952. 6.sz. 10.

25. ÉVINGER Katinka

Néprajzi megbeszélés Szremski Karlovcin. Kiállítást szerveznek a vajdasági szőttések bemutatására. Magyar Szó - XII. 1955. ápr. 5. 93.sz.

m./ V i s e l e t

26. BONA Julia

Doroszló földjén. 7 nap - V. 1950. 51.sz. 10.

27. BONA Julia

A doroszlói fityula legelterjedtebb díszítő eleme. Hid - XVI. 1952. 291-294.

28. BONA Julia

Mađarske narodne nosnje u Vojvodini. In: Mađarske narodne igre iz Vojvodine. Novi Sad 1953. 179-188.

29. BONA Julia

Még élő népi kincsek nyomán Kupuszinán, Doroszlón. 7 nap - V. 1950. 50.sz. 4-5.

30. BONA Julia

Színek és képek Kupuszináról. 7 nap - V. 1950. 50.sz. 10-11.

31. FILIPOVIC, Milenko

Romantizam u narodnoj nošnji: Haljetak, Dušanka. Rad Vojvodjanskih Muzeja - II. 1953. 93-98.

V.ö. még 13, 15.

n./ I p a r

32. CSICSIN Elvira

Légrád. Magyar Képes Ujság - III. 1954. jun. 1. 11.

33. MILOSEV, Milan

Prilog proučavanju života i rada rufeta u Južnom Banatu u XVIII i XIX veku. Rad Vojvodjanskih Muzeja - I. 1952. 170-177.

34. ŠULMAN Mirko

Cehovski običaji u Subotici. Rad Vojvodjanskih Muzeja - II. 1953. 197-199.

/Céhszokások Szabadkán./

35. /-/

A malom évezredes fejlődése. 7 nap - VI. 1951. 22-23.sz.

o./ K e r e s k e d é s

36. MAJTÉNYI Mihály

A debelyácsai vásár. 7 nap - V. 1950. 45.sz. 10.

p./ T á r s a d a l o m

37. BONA Julia

Harashti és népe. 7 nap - VIII. 1953. máj. 31.

38. HERCEG János

Szlavoniai magyarok között. 7 nap - X. 1955. márc. 27. 13.

39. KVAZIMODO István

Rózsa Sándor nyomán a ludasi lápon. 7 nap - IX. 1954. 18.sz. 12.

40. PETKOVIC Kálmán

Főhercegi cselédek. 7 nap - IX. 1954. 46.sz. 4.

41. PETKOVIC Kálmán

Egy munkásfalú élete. 7 nap - IX. 1954. 49.sz. 4.

42. PETKOVIC Kálmán

A világ közepén. 7 nap - IX. 1954. 35.sz. 4.

43. /-/

Igy is éltek emberek. 7 nap. - IX. 1954. 5.sz.

V.ö. még 7, 8, 11, 20.

q./ Szokás

44. B/ONA/ J/ulia/

Lakodalmi szokások. 7 nap - VI. 1951. 8.sz. 8.

45. DEGREL Stevan

Narodni običaji Čango Madjara u Vojlovici kod Pančeva. Rad Vojvodjanskih Muzeja - II. 1953. 200-201.

/Csángó-magyarok népszokásai Vojlovicán Pancsevo mellett./

46. DEGREL Stevan

Narodno predanje kod Madjara o ubijanju starih ljudi. Rad Vojvodjanskih Muzeja - I. 1952. 193.

/Magyar népi hagyomány az öregek öléséről./

47. DEGREL Stevan

Šaranje uskršnjih jaja kod Čango Madjara u Vojlovici. Rad Vojvodjanskih Muzeja - I. 1952. 192.

/Himestojás készítése csángó-magyaroknál Vojlovicán./

48. PENNAVIN Olga

Kórógyi lakodalom. Hid - XV. 1951. 445-454.

49. SULMAN Mirko

Devojački vašari. Rad Vojvodjanskih Muzeja - 1952. 193.

/Leányvásárok./

50. /-g -s/

Kupuszinai lakodalom. 7 nap - V. 1950. 40.sz. 4.

V.ö. még 13, 40, 41, 42, 43, 57.

r./ Játék

51. DÖME /Izra/

Nótás gyerekjátékok. Magyar Képes Ujság - III. 1954. ápr. 15. 8.

V.ö. még 13.

s./ Hiedelem

52. B/ONA/. J/ulia/.

Ragadványnevek, babonák. 7 nap - VI. 1951. 7.sz. 15.

53. CIMMER Anna

Babonák, ráolvasások. Hid - XV. 1951. 725-732.

54. CIMMER Anna

A radar rosseb és társai. 7 nap - IX. 1954. 17.sz.

55. LÉVAI Endre

Kuruzslók és babonák. 7 nap - IX. 1954. 46.sz. 5.

V.ö. még 13, 70.

sz./ N é p n y e l v

56. P/ennavin Olga/.

Rejtett szókincsünkéből. 7 nap - VI. 1951. 5.sz. 15.

V.ö. még 13, 20, 24, 52, 54, 57, 59, 70.

t./ M o n d a , m e s e

57. B. SZABÓ György

Szlavóniai jegyzetek. 7 nap - V. 1950. aug. 2.

58. BONA Julia

Pap János a mesemondó. Magyar Képes Ujság - II. 1953. 17.sz. 2.

59. BONA Julia

A szlavóniai magyarságról. 7 nap - VI. 1951. 6.sz. 10-11, 14.

60. GRAFENAUER, Ivan

Slovenske pripovedke o krolju Matjazu. Ljubljana 1951. Slovenska Akademija Znanosti in umetnosti, 262.

/Szlóván mondák Mátyás királyról./

V.ö. még 13.

u./ B a l l a d a

61. DÖME Izra

Fehér László balladája. Magyar Képes Ujság - II. 1953. nov. 1.

62. JUHÁSZ Géza
Kallódó kincsek. 7 nap - IX. 1954. 11.sz.

63. PENNAVIN Olga
Szlavóniai magyar népballadák. Hid - XV. 1951. 714-724.

64. TÓTH László
Temerini népballadák és változatok. Hid - XVII. 1953. 745-753.

65. VITKAI Gyula
A mi dalsaink. 7 nap- VI. 1951. 5.sz. 5.

v./ N é p z e n e

66. b/ona/. - j/ulia/.
A kishomoki Tili-duda. 7 nap - IV. 1949. 52.sz. 3.

67. DIAMANT, E/rnst/
Franjo Kuhács és a magyar népzene. Hid - XIV. 1950. 618-624.

68. SULHOF József
Magyar népdal, magyar nóta. Hid - XIV. 1950. 512-519.

69. SULHOF, Jozef
Pesma Ravnice. In: Madjarske narodne igre iz vojvodine. Novi Sad 1953.
173-178.

V.ö. még 1., 2., 61-65.

w./ T á n c

70. BONA Julia
Szinfoltok a gombosi hagyományokból. 7 nap - VI. 1951. 43.sz. 8.

71. DEBELJAK, Margarita - ILIJIN, Milica
Madjarske narodne igre iz Vojvodine. Novi Sad 1953. "Bratstvo Jadinstvo". 192.

/Magyar néptáncok a Vajdaságból./

72. DÖME Izra

Gyermek-táncaink. Magyar Képes Ujság - III. 1954. 18.sz.

73. TÉL József

Gombosi néptáncok. Híd - XV. 1951. 805-813.

74. /-g -s/

A gombosiakról. 7 nap - V. 1950. 43.sz. 11.

V.ö. még 13, 29, 30.

z./ E t n i k u s é r i n t k e z é s

75. NOVAK Vilko

Slovanski delezi v madzarski ljudski kulturi. Tovarish 6 /1950/. Nr. 37-38.

/Szlovák részesedés a magyar népi kultúrában./

ALAPVETŐ MŰVEK A DÉLSZLÁV NÉPEK
NÉPRAJZI SZAKIRODALMÁBAN.

Összeállította VILKO NOVAK.

a./ Szlovének.

Összefoglaló mü ;

Narodopisje Slovencev. Prir.: Rajko Ložar. Del. 1-2. Ljubljana 1944
1952. Znanstvena Knjižnica.

Folyóiratok

Casopis za zgodovino in narodopisje. Maribor. 1906-1940.

Etnolog. Ljubljana. 1926/27 - 1945. /1-17/.

Slovenski Etnograf. Ljubljana. 1948 - .

Halászat

PIVKO, Ljudevit

Ribistvo v Dravi in njenih vodah. Časopis za zgodovino in narodopisje.
Maribor. XXX. 1935. 157-166.

Vadászat

NOVAK, Vilko

Ljudski lov na Slovenskem v luči narodoslovja. Lovec 1953.

Méhészet

LOŽAR, Rajko

Ljudsko čebelarstvo. Narodopisje Slovencev. Ljubljana. I. 1944. 179-
184.

Állattenyésztés

LOŽAR, Rajko

Živinoreja. Narodopisje Slovencev. Ljubljana. I. 1944. 144-154.

MELIK, Anton

Planine v Julijskih Alpah. Ljubljana 1950. Slovenske Akademije Zna-
nosti in umetnosti. 300.

NOVAK, Vilko

Odkup in ureditev služnostnih pašnih pravic v Bohinju /Slovenija/.
Zbornik filozofske fakultete. Ljubljana. II. 1955. 257-315.

F ö l d m i v e l é s

MRKUN, Anton

Kmetijstvo. Ljubljana 1943. Samozalozba. 95. Etnografija velikolaskega
okraja 1.

LOŽAR, Rajko

Pridobivanje hrane in gospodarstvo. Narodopisje Slovencev. I. 1944.
98-191.

B o r t e r m e l é s

LOŽAR, Rajko

Vrtnarstvo, sadjarstvo in vinogradnistvo. Narodopisje Slovencev.
Ljubljana. I. 1944. 184-191.

T á p l á l k o z á s

LOŽAR, Rajko

Ljudska hrana. Narodopisje Slovencev. Ljubljana. I. 1944. 192-216.

NOVAK, Vilko

Ljudska prehrana v Prekmurju. Ljubljana 1947. Slovenski Knjizni Zavod.
173.

S z ö v é s

RACIĆ, Božo

Domače tkalstvo v Beli krajini. Slovenski Etnograf. Ljubljana. III/IV.
1951. 142-158.

V i s e l e t

SIČ, Albert

Slovenske narodne nošé. Ljubljana 1927. "Učiteljska Tiskarna". 57.

LOŽAR, Marta

Slovenska ljudska noša. Narodopisje Slovencev. Ljubljana. II. 1952.

É p i t k e z é s

HARUZIN, Alekszander

Kresztjanin Avsstrijszkoj Krajnū i ego poszťrojki. Zsivaja sztarina. Sz.-Peterburg. XII. 1902. 1-32.

HARUZIN, Alekszander

Materialü po iszťtorii razvitija szlavjanszkih źsiliscs. Zsiliscse szlovica Verhnej Krajnū. Zsivaja Sztarina. Sz.-Peterburg. XII. 1902. 259-357.

KARLOVŠEK, Jože

Slovenski domovi. Ljubljana 1939. Kleinmayr-Bamberg, 191.

KARLOVŠEK, Jože

Slovenska hiša. Ljubljana 1928.

LOŽAR, Rajko

Kmečki don in kmečka hiša. Narodopisje Slovencev. Ljubljana I. 1944. 62-97.

MURKO, Mathias

Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslawen. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. XXXV. 1905. 308-330; XXXVI. 1906. 12-40, 92-129.

MELIK, Anton

Kozolec na Slovenskem. Ljubljana 1931.

VURNIK, Stanko

Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp. Etnolog. Ljubljana IV. 1930. 30-71.

F a m u n k a

TROST, Janko

Ribinska suha rova v lesni domači obrti. Slovenski Etnograf. Ljubljana. III/IV. 1951. 28-67.

Gerencsér ség

KARLOVŠEK, Jože

Lončarstvo na Slovenskem. Slovenski Etnograf. Ljubljana. III/IV. 1951. 87-111.

NOVAK, Vilko

Lončarstvo v Prekmurju. Slovenski Etnograf. Ljubljana. III/IV. 1951. 111-136.

Népszokás

ORRŁ, Boris

Slovenski ljudski običaji. Narodopisje Slovencev. Ljubljana. I. 1944. 263-349; II. 1952. 134-165. /Bibliográfia/.

Népköltészet

GRAFENAUER, Ivan

Lepa Vida. Ljubljana 1943. Akad. Znanosti i Umetnosti. 399.

GRAFENAUER, Ivan

Narodno pesništvo. Narodopisje Slovencev. Ljubljana. II. 1952. 12-85.

GRAFENAUER, Ivan

Slovenske pripovedke o Kralju Matjažu. Ljubljana 1951. Slovenska Akademija. 262.

KELEMINA, Jakob

Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva. Celje 1930. Založila Družba. 404.

KOTNIK, France

Naši bukovniki, ljudski pesniki in pevci. Narodopisje Slovencev. Ljubljana. II. 1952. 96-102.

KOTNIK, France

Slovenske starosvetnosti. Ljubljana 1953. Zadrzība. 148.

STREKELJ, Karel

Slovenske narodne pesmi. I - IV. Ljubljana 1895-1923.

N é p z e n e

MAROLT, France

Slovenski glasbeni folklor. Ljubljana 1954.

MAROLT, France

Gibno-zvočni obraz Slovencev. Ljubljana 1954.

b./ H o r v á t o k .

Ö s s z e f o g l a l ó m ű

GAVAZZI, Milovan

Der Aufbau der kroatischen Volkskultur. Baessler Archiv. XXII. 1937.

GAVAZZI, Milovan

Etnografijski sastav. Zagreb 1942. Matica Hrvatska. 639-673.

GAVAZZI, Milovan

Pregled etnografije Hrvata. I. Zagreb 1940. Izd. Kluba ABC. 80.

GAVAZZI, Milovan

Razvoj i stanje etnografije u Jugoslaviji. Lud Słowianski. Kraków. I. 1929-30. B. 266-296.

F o l y ó i r a t o k

Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine. Sarajevo. 1888 - .

Vjestnik Etnografskog Muzeja u Zabrebu. Zagreb. 1935-1938.

Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena. Zagreb. 1896-
/1938?/

H a l á s z a t

ČURČIĆ, Vejsil

Narodno ribarstvo u Bosni i Hercegovini. Glasnik Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini. Sarajevo. XXII. 1910. 379-487; XXV; XXVII; XXVIII.

CVAR, Nikola

Narodno ribarstvo u okolini Siska na Kupi, Savi i Odri. Etnografska istraživanja i grada. Zagreb. III. 1941. 1-40.

LORINI, P.

Ribanje i ribarske sprave pri istočnim obalama Jadranskog mora. Wien. 1903.

V a d á s z a t

PETROVIČ, Petar

Narodne lovačke sprave kod Srba i Hrvata. Lud Słowianski. Kraków. II. 1931. B. 182-197.

M é h é s z e t

ĆURČIĆ, Vejsil

Narodno pčelarstvo u Bosni i Hercegovini. Sarajevo 1938.

Etnografska grada i istraživanja. Zagreb IV. 1942. /Több tanulmány./

Á l l a t t e n y é s z t é s

Etnografska grada i istraživanja. Zagreb. I-IV.

Több tanulmány a Zbornik za narodni život i običaje c. folyóirat lapjain.

F ö l d m ű v e l é s

BRATANIĆ, Branimir

Orace sprave u Hrvata. Zagreb 1939. Etnološka seminar. 112.

BRATANIĆ, Branimir

Uz problem doseljenja Južnih Slovena. Zbornik Filozofskog fakulteta u Zagrebu. I. 195

BRATANIĆ, Branimir

Nešto o starosti pluga kod Slovena. Zbornik Filozofskog fakulteta u Zagrebu. II. 195

V i s e l e t

GAVAZZI, Milovan

Praslavenski tkalački stan i tkalačka daštica. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Zagreb. XXVI. 1928. 31.

KIRIN, V.

Narodne nošnje Jugoslavije. Zagreb.

TKALČIĆ, Nošnja

Starojević, Narodna enciklopedija SHS. S. v.

Zbirka jugoslavenkih ornamenta. I - VI. Zagreb. 1925-1934. Museum Et-nografice.

É p i t k e z é s

Zrinski gradbeni oblici. /Kroatische Bauformen - Das Baurenhaus in Kroatien./ Zagreb-Dresden 1904-1911. R. Mosinger.

MERINGER, Rudolf

Die Stellung des bosnischen Hauses und Etymologien zum Hausrath. Wien. 1902. Gerold. 118.

N é p s z o k á s

BOGIŠIĆ, Valtazár

Pravni običaji u Slovena. Zagreb 1867. Dragutin Albrecht. VIII. 196.

BOGIŠIĆ, Valtazár

Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena. Zagreb 1874.

GAVAZZI, Milovan

Godina dana hrvatskih narodnih Običaja. 1-2. Zagreb 1939. Matica Hrvatske.

VINSKI, Zdenko

Die südslavische Grossfamilie in Ihrer Beziehung zum asiatischen Grossraum. Zagreb 1938. K. Rožmanić. 100.

N é p k ö l t é s z e t

Hrvatske narodne pjesme. 1 - 9. Zagreb 1896-1941. Matica Hrvatska.

N é p z e n e

KUHAČ, F. Ks.

Južnoslovenske pučke popievke. 1-4. Zagreb 1878 - 1881.

MURKO, Matija

Tragom srpsko-hrvatske narodne epike. 1-2. Zagreb 1951. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 940.

SCHNEEWIS, Edmund

Grundriss des Volksglaubens und Volksbrauchs der Serbokroaten. Celje 1935. 267.

ŽGANEC, Vinko

Hrvatske narodne pjesme Kajkavske. Zagreb 1950. Matica Hrvatska. 554.

c./ S z e r b e k , m a k e d ó n o k

Ö s s z e f o g l a l ó m ü

CVIJIC, Jovan

La péninsule Balcanique. Paris 1918. Lolin. VIII, 528.

CVIJIC, Jovan

Balkansko poluostrvo i jugoslovenske zemlje, osnove antropogeografije. Beograd 1922. ny.n. XVI, 418.

F o l y ó i r a t o k

Glasnik Etnografskog Muzeja u Beogradu. Beograd. 1926 - 1940. /1-14/
Srpski Etnografski Zbornik. Beograd. 1894 - 1926?

H a l á s z a t

DROBNJAKOVIĆ, Borivoje

Ribolov na Drina. Beograd 1934. Polet. 56.

V a d á s z a t

VLAHOVIĆ, M.

Lov u Kolašinu. Beograd 1933. 72.

F ö l d m i v e l é s

OBREBSKI, Józef

Rolnictwo ludowe wschodniej części półwyspu Bałkańskiego. Lud Słowiański. Kraków. I. 1929-1930. B. 10-54, 147-187; II. 1931. 9-27, 133-148.

T á p l á l k o z á s

TROJANOVIC, Sima

Starinszka Srpska jela i pića. Beograd. Stemparija Kraleвина
Srbija. 124.

V i s e l e t

TROJANOVIC, Sima

Nošnja. Stanovevic, Narodna Enciklopedija SHS. S. v.

G e r e n c s é r s é g

FILIPOVIĆ, M.

Zenska keramika kod balkanskih naroda. Beograd 1952.

N é p h i t

CAJKANOVIC, Veselin

Studije iz religije i folklora. Srpski Etnografski Zbornik. Beog-
rad. XXXI. 1924. 182.

DJORDJEVIĆ, Tihomir

Naš narodni život. 1-10. Beograd. 1923-1935. Srpska Književna Zadruga. 195.

DJORDJEVIĆ, Tihomir

Zle oči u verovanju Juznih Slovena. Srpski Etnografski Zbornik. Beog-
rad. LIII.

N é p s z o k á s

KARADŽIĆ, Vuk Sztef.

Život i običaji narodna srpskoga. Bacs 1867. Autor, X, 356.

MILIČEVIĆ, M/ilan/ D/juro/

Život Srba seljaka. Beograd 1894. Srpska Kralj. Akad. 371.

TROJANOVIC, Sima

Glavni srpski žrtveni običaji. Beograd 1911. Samparija Karljevine
Srbije. II, 238.

TROJANOVIĆ, Sima

Vatra u životu i običajima srpskoga naroda. Srpski Etnografskij Zbornik. Beograd. XLV. 1930. 339.

N é p i j á t é k o k

JANKOVIĆ, Ljubica-Dānica

Narodne igre i kniga. 1-7. Beograd 1934-1951. Stamparija Drag.

N é p k ö l t é s z e t

KARADŽIĆ, Vuk Stef.

Srpske narodne pjesme u Bécsu. H.n. 1862. Stampariji jermenskoga Manastira 545.

KARADŽIĆ, Vuk Sztef.

Srpske narodne pripovijetke. Wien. 1853.

N é p z e n e

FIRFOV, Z.

Makedonski mužicki folklor. Skopje 1953.

VASILJEVIĆ, Miodrag

Jugoslavenski múzički folklor 1-2. Beograd 1950-1953. Prosveta.

A KIFEJEZÉS ETNOGRÁFIÁJÁHOZ

AZ EMBERFORMÁJU ÉLETFÁRÓL

A tanulmányban felvetett kérdések részletes kifejtését és dokumentációját a szerző készülő új műveiben adja /A románkori diszitőművészet kialakulása Magyarországon; Népköltészetünk legrégibb emlékei a régészet megvilágításában; Südslawische Metallkunst/.

A művészetek különböző területein ábrázolt fa, sokszor egészen sematikus, a végsőkéig leegyszerűsített formában is /három levél és szár/ a mi románkori kulturánkban különösen nagy szerepet játszott. Az írni-olvasni nem tudó nép nevelése és vezetése, illetőleg a missziós munka területén a jelképekkel való kifejezés volt az egyik leghatásosabb eszköz. A pécsi románkori bazilika ráánkmaradt sokszáz kőfaragványán az ősi európai jelképrendszer legfejlettebb formáját ismerhetjük meg, amely a néprajztudomány szempontjából is figyelmet érdemel. Létrehozásánál ugyanis figyelembe vették az írni-olvasni nem tudó népnek szimbólumokban való gondolkodását. Így aztán ebben a szimbólikus művészetben mintegy összegezték mindazt, ami azon a vidéken mint közérthető kifejezésmód és jelkép felhasználható volt és ezt a komplexumot az egyházi erkölcsstan propagálásának szolgálatába állították. Másrészt a szimbólikus művészet nagy hatással volt generációk hosszú sorának képzetére, a szimbólikus látásmódot a művelt papi és világi emberek körétől kezdve a legalsó néprétegig mindenütt - amerre ez a művészet, vagy annak hatása megjelent - megerősítette.

Ha a pogány magyarok tarsolyának, folszerelésének és ruháinak palmettája nem is felelt meg az állam és egyház missziós munkájának céljára, mert a közelmúlt pogányság állapotára utaló jelkép volt, ennek a pogány életfának a képét az emlékezetből kitörölni nem lehetett. Ezért a királyi udvari és egyházi központok ötvös-, textil- és kőfaragóműhelyei kezdettől fogva gazdag változatokban alkalmazták munkáikon az európai udvarokban ekkoriban nagy kedveltségnek örvendő keleties palmettát, a pogány magyar palmetta rokonát, mely természetesen már keleten is /például Gruziában/ az egyház célját szolgálta.

A magyar udvari, illetőleg egyházi művészetnek időben egyik legbiztosabban rögzíthető életfaábrázolása a Szent István-koporsón található /1. ábra/. E koporsó egyik hosszoldalának két szélső fülkéjében egy-egy diszes életfa áll /fönn tobozzal/. De már többeknek föltűnt, hogy ennek az életfának körvonalai emberalakra emlékeztetnek. Legutóbb Nagy Emese kimutatta, hogy e koporsót római szarkofágból alakították át és hogy e két életfát a szokásos génuszok alakjának átfaragásával nyerték /Művészetről. Ért. 1954, 1. 101. sk. o./. Az emberalakú életfa románkorunk szimbolikájának egyik jelentőségteljes motivuma lett. A Szent István-koporsó művészeti motívumai nagy hatással voltak Székesfehérvárra a későbbi generációk kőfaragási alkotásaira. Az emberalakú életfa ettől kezdve általános lett Székesfehérvárra, Pécsre és románkorunk más jelentős helyein.

Az emberformájú életfa a kőfaragásban keleti elemekkel: palmettával és csokorral kapcsolódott. Már Székesfehérvárra is megjelent /még a XI. sz.-ban/ a széles törzsű palmettás életfa, amely háromnegyed-emberalakra emlékeztet /2. ábra/. Monostországon ennek az emberformájú életfának tetején a Szent István koporsó tobozos életfája tobozának mintájára megjelenik egy fantasztikusnak ható elem: a gruziai csokor egyik részlete /5. ábra/.

A székesfehérvári és pécsi kőfaragók az emberformájú életfát igen egyszerű formában párkányt diszító sorozatokban alkalmazták. Hogy e sorozatok életfái mit jelentenek, azt a pécsi kövek százainak megmaradt színezése világosan elárulja /3. ábra/. Maguk az életfák és keretelésük általában vagy vörösré, esetleg bordóra, vagy a piszok színére: feketés-szürkére vannak kifestve. Pécsen vörös színre van festve a népoltár kőátorának /oltárkápolna!/ mennyezeti zárókövén az Agnus Dei alakja és kerete. Háttere viszont a piszok színére festett. A tendencia világos: utóbbi a világ bűneit van hivatva jelképezni, amelyeket az Isten bányája vesz el. De ugyanezt mutatja a pécsi Ádám-alakos kapitell is, amelyen az almát leszakító Ádám teljes alakja a piszok színre volt kifestve. E példák utmutatása szerint a piszok színre kifestett egyszerű életfák sorozata a bűnbe esett embereket, a vörös színre festettek /és gyakran aranyozottak/ pedig az erényeseket, jókat akarják ábrázolni. A többi színek Pécsen mind ugyanennek az erkölcs-tanításnak a szolgálatába vannak állítva. A világoskék háttér a levegőt, az eget ábrázolja. Gyakori a sötétkék szín, amely a feketével majdnem azonos jelentésű: a bűnőknek kedvező éjszaka színe. A zöld

szintén ebbe a gondolkörbe tartozik: a természet, a bűn, a sátán színe.

Ha az egyszerű életfák vége-hossza nélküli sorozata az emberek sokaságát jelképezi, akkor a ritkábban előforduló díszes életfákban aligha kereshetjük a közönséges emberek ábrázolását, hanem csakis a Krisztusét /H. Bächtold - Stäubli, Handwörterbuch, V, 964. o./. A székesfehérvári gotikus templom egyik felirata is alátámasztja ezt: Arbor vitae Jesus Salvator hominum /Orbán Balázs, A székesfehérvár leírása, I, Pest. 1868. 23. o./. Egy székesfehérvári román kori kőven pedig az eukarisztia ábrázolását úgy oldották meg, hogy galambpár az ovális lappal jelölt ostyából táplálkozik; az ovális lapon pedig egy gazdagon kiképzett életfa ábrázolása foglal helyet /Dercsényi, A székesfehérvári kir. bazilika, Budapest, 1943. 137. o. 54. kép/. De itt most fölmerül a kérdés: jelentheti-e a Szent István-koporsó kétféle, tobozos életfája ugyanazt a Krisztust? Vajjon a tobozos életfának ez a kétféle variánsban való ábrázolása nem csak a kétféle /a fáklát lefelé tartó és fölfelé tartó/ génusz alakjának kétféleségéből következett-e? Egy másik kiváló székesfehérvári köemlék /Kötár, 15. sz./ eldönti a kérdést, amennyiben mindennemű kényszer nélkül is háromféle variánsban mutatja be ugyanazt a gazdagon stilizált életfát /5. ábra/. Csak a szármás mindegyiken: egy kétszeres és többszörös szalagfonat. Ez a változtatása a törzsnek annál föltűnőbb, mert az életfa törzsét háromféle változatban /még hozzá igen bonyolult változatokban! sokkal nehezebb volt megtervezni és kifaragni, mint ugyanazt az életfát háromszor egyformára elkészíteni. Ha tehát mégis a nehezebb megoldáshoz ragaszkodtak, akkor annak értelme is kellett hogy legyen. A díszes palmettavariánsok kérdésének megoldását két irányból elindulva érhetjük el.

1. Meg kell ismerkednünk az őseurópai szimbólika törvényszerűségeivel. Eddigi körírásaira nem támaszkodhatunk, mert a szimbólum fogalmának elemeit és a szimbólum funkcióit rendszerint hiányos körülményekkel ismertetik /például Henszlmann I. Pécsnek középk. rég. II, Pest, 1870, 106. o./. Rendszerint konkrét esetekből kiindulva próbálják meghatározni a szimbólikát és nem az egész rendszert állapítják meg, amelybe az egyes esetek illeszkednek. Még Goethe zseniális meghatározása is /Zur Farbenlehre, G.-s samtl. Werke, G. Müller Verl., München, 21. kötet, 225. o./, amelyet a szimbólumkutatók különösképpen nem szoktak figyelembe venni /F. Herrmann, Handbuch f. Symbolfor-

schung, München, 1941. - F. Herrmann - W. Treutlein, Brauch u. Sinnbild, Karlsruhe, 1940/, hiányosságot mutat. Az őseurópai szimbólika törvényszerűségeit szerintem művelődéstörténetünk kezdetének, a neolithikumnak, illetőleg chalkolithikumnak állapotából ismerhetjük meg legtisztábban, mert akkor még a fogalmak nem szövődtek össze, főleg pedig azért, mert a későbbi korszakok terméke, az allegória akkor még nem zavarta a szimbólika tiszta érvényesülését. A teljesen kifejlett neolithikum és a rákövetkező korszakok emléanyagának tanulmányozásából a szimbólika törvényszerűségeit négy pontban próbálom összeállítani:

a/ A szimbólum a rokon fogalmaknak elvileg végtelen sorát egyszerre és egyforma intenzitással jelenti.

b/ Gyakorlati célú alkalmazásánál a szimbólum elvileg végtelenszer ismételhető.

c/ Gyakorlati célú alkalmazásánál elvileg végtelen sok szimbólum variáns szerepelhet.

d/ Gyakorlati célú alkalmazásánál a dialektikus ellentétet alkotó fogalmak szimbólumai együttesen is szerepelhetnek.

Az allegória, mely a racionalizmus szülötte /Herrmann/, a szimbólika a/ alatti legfőbb törvényét változtatja meg, amennyiben a rokon fogalmaknak elvileg végtelen sorozatából egyetlen fogalmat hangsúlyoz, a többit pedig legjobb esetben csak rejtetten jelenti. Micsoda szegénység ez a képzeletet a végtelenbe ragadó szimbólikával szemben!

2. Az antik világ hagyományai románkorkorunkban még elevenen éltek. Nemcsak átfaragták a római szarkofág géniuszeit életfává, hanem az antik vallás rendszere és fogalomvilága is mély hatást gyakorolt az új vallás, a kereszténység fogalomvilágának kifejezőmódjára. Mint ismeretes, az antik vallás isteneinek különféle funkcióit attributomaikkal jelképezték /például Silvanus: sarló, gyümölcs, csemetefa; Mercurius: pileus, caduceus, marsupium, kecskebak, teknősbéka, kakas; stb./. De magának Krisztusnak alakját is sokszor azonsotították az egyik, vagy másik nap-isten alakjával /pl. Dionysos-szal, Apollon-nal/.

Az említett attributumok alkalmazásának szokását finomabb formában a kereszténység is átvette. Emellett azonban a jelképes kifejezőmód őseurópai módja, a szimbólika is utat talált a kereszténységhez.

E két fejlődési irányzat rövid ismertetése után térjünk vissza a Krisztust jelképező diszes életfákhoz. Ezek variánsainak kialakulása az őseurópai szimbólikának az antik mitológia fogalomvilágával való találkozásából született meg. Az őseurópai szimbólikában a jelképvari-

ánsok számának növelése /c/ még tisztán a mágia célját szolgálta, csak úgy, mint a szimbólum több /elvileg végtelen sok/ példányban való előállítása is /b/. Külön vizsgálat tárgyát képezhetné az a kérdés, hogy Eurázsia északi felének régi népeinél a szimbólikának főtebb négy ponttal meghatározott rendszere miképpen kapcsolódott össze időnként, évezredek során át, a társadalmi élet adottságaival és követelményeivel. Itt azonban most csak románkorunk esete érdekel bennünket közelebbről.

Az ősi mágia kifinomult formák között tovább él a keresztény mágiában és románkori kö emlékeinken világosan jelentkezik. A Krisztust jelentő diszes életfa tehát mint üdvösséget hozó jelkép nyer alkalmazást. Amikor pedig e jelkép többféle /elvileg végtelen sokféle/ variánsban jelenik meg, egyrészt az antik istenségek többféle funkciójának példájára Krisztus többféle szerepét ábrázolták. Az antik világ isteneinek attribútumai, ezek a primitív és naiv ábrázolások, románkorunk művészetében elvont jelképeknek /pl. az óskori napjelkép: a spirális-szalag leszármazottjának, a szalagfonatnak/ variánsaivá finomultak. Ez a folyamat annál könnyebben ment, mert egybeesett az őseurópai szimbólikának azzal a törvényszerűségével, amelyet c/ alatt idéztem. Az őseurópai szimbólum e törvénye tehát most ilyenformán bizonyos vallási, illetőleg mitológiai tartalmat nyert. Ez a mitológiai tartalom, vagy vonás azonban Krisztus alakjára vonatkoztatva a keresztény vallás gondolatvilágában olyan magas etikai színvonalra emelkedett, amelynek lehetőségéről az antik világban a legnagyobb pogány gondolkodóknak sem volt sejtelmük.

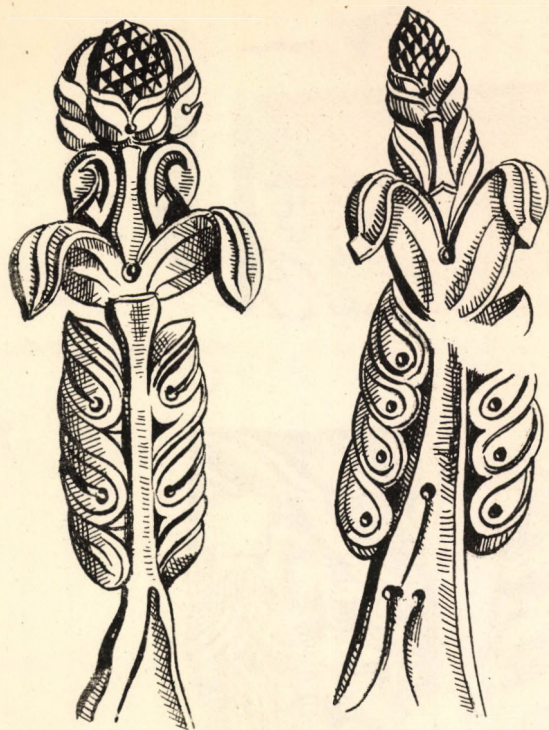
A nap színére: vörösre vagy aranyra festett Agnus Dei szintén Krisztus jelképeinek egyike: a világ bűneinek eltörlője. A variánsokban szem elé állított diszes életfák pedig finom differenciálódással azt közölték a románkori emberével, hogy Krisztus az élet minden ügyesbajos dolgában segíthet, hozzá kell fordulni mindenben, nélküle semmi nem történhet.

Az írást-olvasást nem ismerő társadalmak Európa északi felében a szimbólikus látásmódot évszázadok hosszú során át, sőt évezredek alatt, érzelmviláguknak központi részévé tették. Ez volt az a nyelv náluk, amelyet legjobban értettek és amelyen az emberekkel legjobban lehetett beszélni. E nyelv óriási hatalmát mutatja az a tény, hogy a középkori feudális társadalmi rendje a letűnt pogány törzsi-nemzetségi társadalom ezen rekvizitumát mindenestől átvette és a maga szolgálatába állította.

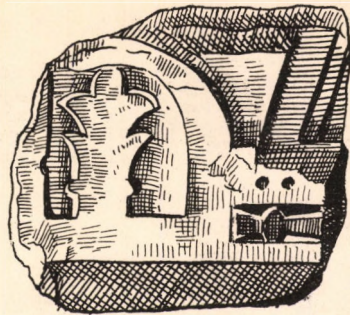
Románkori kulturáknak prominens elemét, a szimbólikát, népköltészetünk, illetőleg népművészetünk teljes egészében örökölte. Az idevágó óriási anyagot itt most nincs módunkban ilyen szempontból felvonultatni. Csak néhány példára szorítkozhatunk. Az Isten Báránya, a fodor fehér bárány /Julia szép leány-ballada/, a csodafiuszarvas /regösének/, a vízből ivó életfa misegyertyás szarvakkal /mesztengnyi regösének/ mind ugyanannak a fogalomkörnek jelképvariánsai /c/. Hogy csak az életfánál maradjunk, a vele kapcsolódó szalagfonat és a gruziai csokor szintén ugyanolyan jelentésű /Krisztust jelképező/ jelképvariánsok, amelyek azért nyertek alkalmazást, hogy a variánsok egy alkotáson belül halmozva megnevesedett formában szolgálják a keresztény mágia intencióit. Ugyanilyen variáns a nap-rózsa /rozetta/ is, mely a Szent István-koporsón hétféle változatban fordul elő. Székesfehérvári köveken a rozetta és a gruziai csokor váltakozó helyzetben alkotja épületpárkány díszét.

Ez a románkori kialakult diszitményrendszer, mint a középkori ötvösség és azon alapuló diszítószobrászat egyik eleme, a népművészetben évszázadokon át tovább élt és még a múlt században Törökbecse és vidéke népének díszes ezüstövein csaknem kizárólagos mintarendszerként nyert alkalmazást. A Krisztust jelképező diszitményekből összeállított öv a nép hitében jólétet, erőt, sikert hozó fontos kelléke volt az életnek. Természetesen az övet díszítő jelképek jelentése korunkban már teljesen feledésbe merült, megmaradt azonban az ilyen öv üdvöt hozó voltaához fűződő hagyományos hiedelem, amely magát az övet is életben tartotta a puszta diszitménnyé vált jelképekkel együtt. A balkáni népek ékszerein legujabb korunkig megőrződött az emberformájú életfa és a csokor /mindkettő nyaklánc sorozatában sűrűn ismétlődve/, emlékeként a középkornak, amikor a Balkán jelentős részei /szörényi, macsói bán-ság, Ráma, Dalmácia, Albánia északi része/ a magyar királyság tartozékai voltak.

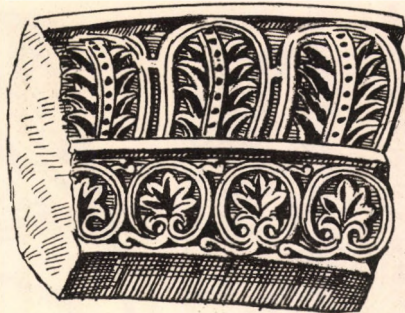
A magyar nép az életfát ezen a néven mai napig ismeri és emlegeti beszédében, sőt dalban is: "A kis ker'be kitűzték az életfát, Ott vágta el az Kondor Ferkó nyakát" /1.még Fél E. cikkét az Index Ethn., I, 1. sz. 65. sk. o./. A szimbólika egész népi kulturánkat keresztül-kasul szövi ugyanugy, mint középkorunk kulturáját is. A két kápolnavirág, a virágok vetélkedése és népköltészetünk számos emléke kiváló további példáját adhatja a szimbólika továbbélésének.

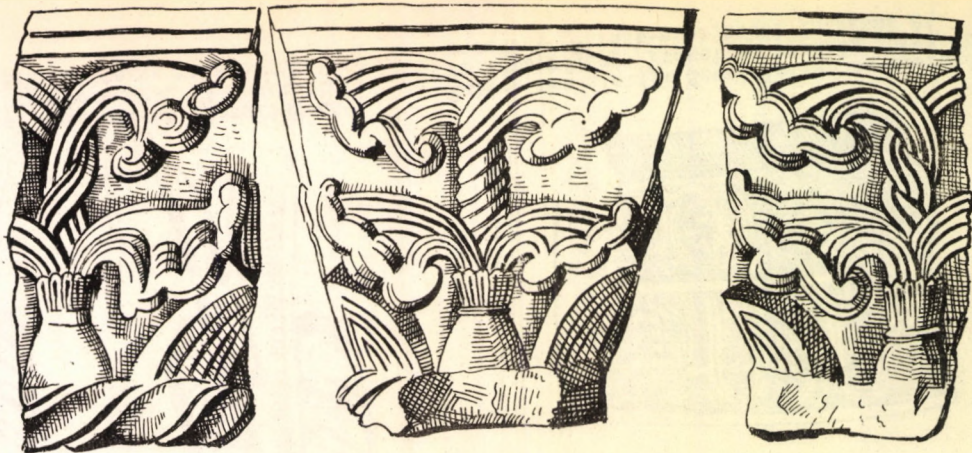
Pécs, XII. sz. 496. sz. kő. Népoltár kő-sátrának párkánytöredéke. A palmetták feketés-szürkék, háttérük világoskék.

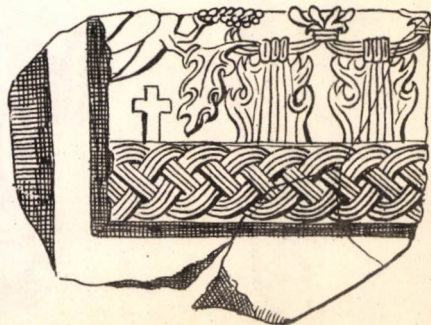
Székesfehérvár, XI. sz. 1122. sz. lelt. sz. kő. Valószínűleg oltár kő-sátráról emberalaku életfával.

Emberalaku életfák Szent István székesfehérvári koporsóján. Ezeket az eredeti római kőkoporsónak génusz-alakjaiból faragták át.

Székesfehérvár, XII. sz. eleje.
1195. lelt. sz. kő Oszlopfő há-
rom oldala, a negyedik diszitet-
len. Életfa háromféle változata,
háromféle szárral.

Monostorszeg, XII. sz. Valószí-
nűleg oltár kőszátráról. Jelké-
pek: kereszt, szőlőt csipegető
madár, emberalaku széles életfák
főnn a gruziai csokor részleteivel.

A MAGYARORSZÁGI MEZŐGAZDASÁGI SZER- SZÁMOK MESTER- ÉS TULAJDONJEGYEI.

I. Szóló metszőkészek.

A művészetben, iparművészetben csaknem évszázados multja van a mesterjegyek módszeres gyűjtésének és rendszeres feldolgozásának¹. Fontos segédeszközként szerepelt, különösen az ötvösművészet alkotásának kor- és helymeghatározásában. Mindezideig csak az ötvöskészítmények jegveit, bélyegeit vette számba a magyar tudomány². Irodalmilag csaknem teljesen ismeretlen az egyéb fémtárgyak jel- és bélyegkészlete. Nem szenteltek figyelmet kutatóink eddig a népi használatban lévő munkaeszközökön, szerszámokon található hasonló jelek és bélyegek gyűjtésének. Pedig ennek az eszközkészletnek történeti megismerése szempontjából nincs, vagy alig van kisebb jelentősége, mint amilyen jelentősége ezeknek a művészeti tárgyak kutatásában van, sőt az efajta vizsgálatok hathatósan segíteni tudják a fémbélyegzés magyarországi eredetének vonatkozásában felmerült vitás kérdések tisztázását is³.

Parasztágunk kezén még gyakran akadnak eszközök, melyek a gyári készítmények elterjedését megelőző időkből származnak és nagy számban őriznek jeleket, bélyegeket. Így sarlókon, rádvágókon, kaszákon, kapákon, fejszéken stb. gyakran felleljük ezeket, melyek vagy a készítő, vagy ritkábban a készítettő jelei. A készítő mesterember - hasonlóan a nemesfém tárgyakhoz - jelekkel látta el a keze alól kikerülő eszközöket, mintegy jótállást vállalva a készítmény anyagbeli és készítési minőségéért. A készítettő is kívánhatta az eszköznek tulajdonjegyével való ellátását, hogy azt felismerhetővé tegye. A munkaeszközökön található jegyek eredetére vonatkozóan Bátky Zsigmond a sarlókkal kapcsolatban jegyzi meg, hogy "a sarlókat rendszeren falusi kovások, sok helyen cigányok készítik, s lapjukon rávésik k ö r m ö s nevű acélvésőjükkel a maguk jegyét /gyakran a megrendelőjét/, melyről az íratott mindig meg tudja mondani, melyik sarló honnan való".⁴

Ez alkalommal a szőlőművelés egy eszközén a művelési ág szimvolumaként is gyakran használt szőlőmetsző szerszámon, a magyarországi metszőkészeken található jegyeket, bélyegeket mutatjuk be. Természete-

sen ez a jelkészlet korántsem lehet teljes, egyrészt a gyűjtött anyag esetleges volta miatt, másrészt mert gyűjtőink eddig nem is szenteltek külön figyelmet a kérdésnek. Mindamellet adataink az ország egész területére kiterjedőek és így nagyvonalokban eligazításul, a tájékozódás kezdeteként biztos alapul szolgálnak. Felhasználtuk a budapesti Néprajzi Múzeum gyűjteményén kívül csaknem valamennyi vidéki múzeumban fellelhető metszőkéseket és támaszkodtunk a saját terepmunkánk során birtokunkba jutott adatokra.

A szőlőmetszőkés a szőlőtőke megművelésének nagymultu eszköze. Eredete mint gally- és szárvágóé a prehistorikus időkig nyúlik vissza⁵. Mint szőlőmetszőkés a görög-római kultúrában a parasztságunk kezén a legutóbbi időkig használt formákkal csaknem megegyező alakban tűnik fel⁶. A magyarországi szőlőkultúra római emlékeiként ásatások nyomán került elő Pannónia területéről⁷.

A legutóbbi időkig hazánk területén a szőlőmetszőkéseknek számos egy-egy tájra, szőlővidékre jellemző típusa alakult ki. Részben az itt továbbélő ősi kulturák nyomait őrzik, részben később idetelepülő népcsoportok, idegenből jött kulturális hatások emlékei, részben pedig a belső fejlődés során a helyi termelési feltételek és igények formálták. Fejlődésüket a XIX. század végéig - a XX. század elejéig lehet követni, amíg a metszőolló kiszorítja. Néprajzi vizsgálatuk a művelési ág egész történetére, az egyes vidékek termelési sajátosságaira és nem utolsósorban a magyar szőlőkultúra etnikai vonatkozásaira szolgál jelentős tanulsággal.

Az előforduló főbb típusok: 1. tokajhegyaljai, 2. alföldi, 3. balatonvidéki, 4. Miskolc vidéki, 5. Gyöngyös vidéki, 6. budai, 7. erdélyi típus /l. 1 sz. tábla/.

Ezen főbb típusok mellett gyűjteményeinkben nagyszámu egyéb változatot is találunk, ezek részletes ismertetését itt mellőznünk kell. A bemutatott típusokat is itt csupán a jegyek és jelek tipushoz köthetése indokolja.

A metszőkéseken előforduló jegyek, bélyegek egy részükben a penge oldallapjába ütöttek, más részükben a pengéből kiemelkedő baltájába, "babukájába". Maguk a jelek pontok, félkörök, vonalak, stilizált virág, sziv, eszközformák stb. Feltehetően az újabb készítésűek betűképekkel, monogramokkal ellátottak.

Éles határt vonnunk a mesterjegy és a tulajdonjegy között nem

mindig lehet. Különösen a betüképek esetében /III. t. 13-25. ábra/ nehéz eldönteni, hogy az illető jel melyik csoportba sorolható. Mind a figurális, mind a betűjegyeknél kétséget kizáróan eldönthető a kérdés, ha a jelek ismétlődnek különböző lelőhelyekről származó darabokon. Ilyen esetekben nem vitás, hogy mesterjegyekkel állunk szemben. Nehezebb tisztázni az egyes előforduláshoz jelek hovatartozandóságát és biztonsággal a mester - illetve tulajdonjegyek csoportjába sorolásuk csak további vizsgálatok után lesz lehetséges. Sőt egyes figurális ábrázolásokról feltételezhető, hogy csupán a tárgy diszitását szolgálják. Az ismertetett jelek, bélyegek sorában határozottan mesterjegyeknek tartjuk a II. táblán ismertetett jeleket. Valamennyi jel ezen a táblán az iveltélő sarkos "bőtyökös" tokajhegyaljai tipushoz /I. t. 1. ábra/, illetve ennek alföldi származékaihoz köthető.

/A II. tábla jeleinek lelőhelyei: 1./ Felsőbalog, /Gömör m./ Néprajzi Múzeum, Budapest /továbbiakban N.M./ ltsz. 56.57.11; Borsod-geiszt /Borsod m./ N.M. ltsz. 55.43.12; Szikszó /Borsod m./ N.M. ltsz. 55.82.1; Kecskemét /Pest m./ N.M. ltsz. 113.428 és a kecskeméti múzeum 2 példánya; Kiskunhalas /Pest m./ N.M. ltsz. 53.112.3; 2./ Nádudvar /Hajdu-Bihar m./ Debreceni Déri Múzeum ltsz. V 1930:71. 3./ Hódmezővásárhely /Csongrád m./ Tornyai János Múzeum ltsz. 50.369.1. 4./ lelőhely nélkül N.M. sz.n. 5./ Debrecen /Hajdu-Bihar m./ Déri Múzeum ltsz. Sz 1906:1196. 6./ Hódmezővásárhely /Csongrád m./ Tornyai János Múzeum ltsz. 50.370.1. 7./ Derecske /Hajdu-Bihar m./ debreceni Déri Múzeum ltsz. V 1933:180. 8./ Alföld N.M. ltsz. 52.311. 9./ Kecskemét /Pest m./ N.M. ltsz. 132.586. 10./ Karcag /Jász N.K. Szolnok m./ N.M. ltsz. 139.003; Alföld N.M. ltsz. 52.309. 11./ Kecskemét /Pest m./ N.M. ltsz. 132.585. 12./ lelőhely nélkül N.M. sz.n. 13./ Debrecen /Hajdu-Bihar m./ Déri Múzeum ltsz. V. 132.193. 14./ Miskolc /Borsod m./ Herman Ottó Múzeum ltsz. 53.1317.1. 15./ lelőhely nélkül N.M. sz.n./

A jegyek másik csoportja: a stilizált növény, virág stb. motívumok /III. t. 1-12. ábra/, melyek szemben a II. tábla jeleivel a metszőkés baltájába és nem pengéjébe ütöttek. Ezek minden ábrája már nem tekinthető olyan határozottsággal mesterjegynek, mint a II. tábla jegyei. Fentebb jeleztük, hogy ezek között akadhat olyan, amelyik csupán az eszköz diszitéséül szolgált.

/A III. tábla 1-12 ábráinak lelőhelyei: 1./ Eger /Heves m./ Dobó Múzeum ltsz. N 54.286.1; Eger /Heves m./ N.M. ltsz. 55.43.18 ;

Cserépfalu /Borsod m./ miskolci Herman Ottó Múzeum ltsz. 53.1312.1; Makád /Pest m./ N.N. ltsz. 139.392. 2./ Makád /Pest m./ N.M. ltsz. 139.390. 3./ Magyarszerdahely /Zala m./ N.M. ltsz. 133.010. 4./ Tihany /Zala m./ N.M. ltsz. 130.794. 5./ Tihany /Zala m./ N.M. ltsz. 130.751. 6./ Badacsonytomaj /Zala m./ N.M. ltsz. 30.145. 7./ Pókaszepetk /Zala m./ zalaegerszegi múzeum ltsz. 56.?. 8./ Orda /Somogy m./ kaposvári Rippl Rónai Múzeum ltsz. 717. 9./ Hódmezővásárhely /Csongrád m./ Tornyai János Múzeum ltsz. 50.382.1; u.o. 50.391.1; N.M. ltsz. 52.308. 10./ Hódmezővásárhely /Csongrád m./ Tornyai János Múzeum ltsz. 50.383. 11./ Hódmezővásárhely /Csongrád m./ Tornyai János Múzeum ltsz. 50.932.1. 12./ Orosháza /Békés m./ Szántó Kovács Múzeum ltsz. 52.1677.1./

A jegyek harmadik csoportja - a betűképek, monogrammok /III. t. 13-25. ábra/ - ugyancsak a metszőkés baltájába ütöttek. Ezek javarészt tulajdonjegy lehet, de többről kétségtelen megállapítható különböző lelőhelyeken történő előfordulásuk és gondosan kiképzett bélyegzőformájuk alapján, hogy mesterjegyek, pl. III. tábla 23. ábra KZ jele. - Ilyen jeleket az alföldi és balatoni típusokon találunk /I. t. 2-3. ábra/.

/A III. tábla 13-25 ábráinak lelőhelyei: 13./ Orosháza /Békés m./ Szántó Kovács Múzeum sz.n. 14./ Hódmezővásárhely /Csongrád m./ Tornyai János Múzeum ltsz. 50.387.1. 15./ Székesfehérvár /Fehér m./ N. M. ltsz. 49.577. 16./ Alföld N.M. ltsz. 70.685. 17./ Alföld N.M. ltsz. 50.253. 18./ Balatonfüred /Zala m./ N.M. ltsz. 5.812. 19./ Alföld N.M. ltsz. 70.681. 20./ Tiszazug /Jász N.K. Szolnok m./ N.M. ltsz. 132.583. 21./ Alföld N.M. ltsz. 50.251. 22./ Szeged /Csongrád m./ Móra Ferenc Múzeum ltsz. 52.201.1. 23./ Szatymaz /Csongrád m./ szegedi Móra Ferenc Múzeum ltsz. 50.208.1; Szeged /Csongrád m./ u.o. ltsz. 52.203.1; Szeged /Csongrád m./ u.o. ltsz. 50.217.1. 24./ Kiskunhalas /Pest m./ N. M. ltsz. 53.112.2. 25./ Abauj vármegye N.M. ltsz. 114.057./

Negyedik csoportként néhány újabbkeletűnek vélt eszközön olyan mesterjegyeket találunk, amelyek a mester jelén kívül névbetűjét, ill. teljes nevét is feltünteti. /III. t. 26-30. ábra./ Ezek a jelek eltérően a III. tábla 1-25. ábrák jeleitől az eszköz pengéjébe ütöttek, ezeken baltaszerű kiképzés nincs is. Ilyen jelek fordulnak elő a miskolcvidéki, ill. budai típusú metszőkéseken. /I. t. 4-6. ábra./

/A III. tábla 26-30 ábráinak lelőhelyei: 26./ Kács /Borsod m./ N.M. ltsz. 55.43.11. 27./ Szentés /Csongrád m./ N.M. ltsz. 48.428. 28./ Mály /Borsod m./ N.M. ltsz. 55.43.4. 29./ Óbuda /Pest m./ saját gyűjtés. 30./ Óbuda /Pest m./ saját gyűjtés./

A II. tábla méretaránya 1:1, a III. tábla méretaránya 1:2. A jelek területi elterjedését típusok szerint a tábrkémelléklet mutatja. A térkép jelei mellett lévő számok utalnak a mellékelt táblák megfelelő ábráira.

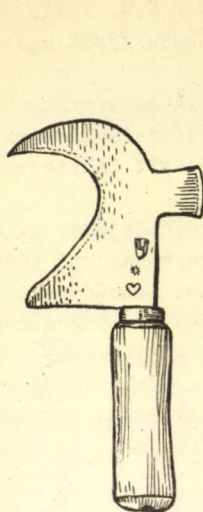
Az itt közölt jelekből a készítés helyére, idejére, az eszközök készítőire, valamint az eszközök elterjedésére vonatkozó távolabbi következtetésekre, az itt közölt anyag nem nyújthat lehetőséget. Ennek a kis közleménynek nem is több az igénye, minthogy a figyelmet felkeltse a paraszti vaseszközökön előforduló jegyek gyűjtésére. A szőlő-metszőkésekhez hasonlóan szükséges összegyűjteni a többi mezőgazdasági fémeszköz jelkészletét is. Ezzel nem csupán ezen eszközök ismeretéhez, de meggyőződéseim szerint a magyarországi fémbélyegzés problémáinak megoldásához is hozzájárulunk.

J e g y z e t .

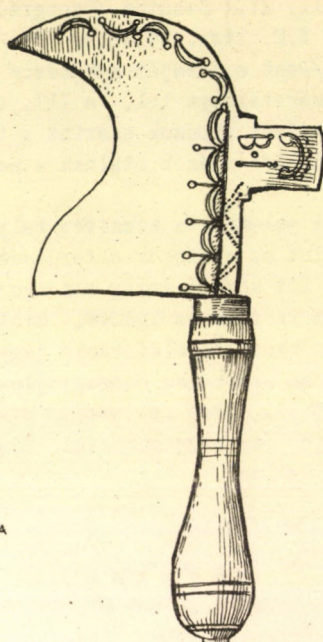
1. V.ö. Archaeológiai Értesítő 1912. 144-150. Muzeumi és Könyvtári Értesítő 1914. 25-41.
2. Kőszeghy Elemér: A magyarországi ötvösjegyek. Bp. 1936.
3. Kőszeghy Elemér i.m. Bevezető XVI-XVIII.
4. Néprajzi Értesítő 1926. /XVIII./ 77.
5. Bátky Zsigmond: Szőlőmetszőkések a Néprajzi Muzeumban. Néprajzi Értesítő 1927. /XIX/ 112.
6. Basszerman, Jordan: Der Weinbau der Pfalz im Altertum. 1947. u.ö. Geschichte des Weinbaus I-III.
7. Vajkai Aurél: Római emlékek Dunántúl néprajzában. Pécsi "Majorosi Imre Muzeum Értesítője. 1939-40. 40-51.

VINCZE ISTVÁN

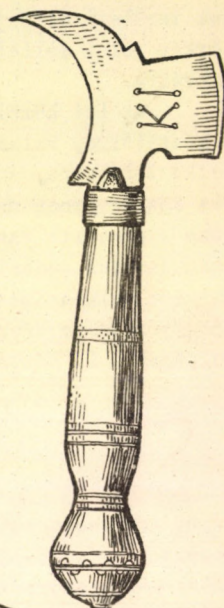
Magyarországi szőlőmetsző kések főbb típusai.

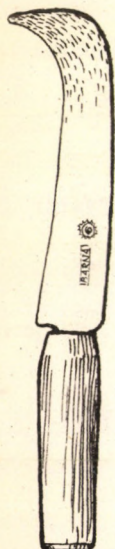
1. TOKAJ-HEGYALJA

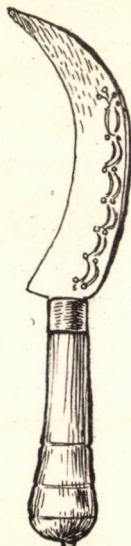
2. ALFÖLD

3. BALATON VIDÉKE

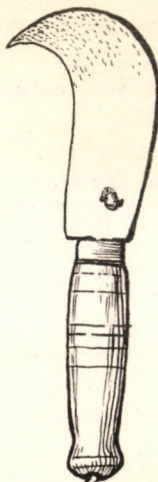
4. MISKOLC VIDÉKE

5. GYÖNGYÖS VIDÉKE

6. BUDA.

7. ERDÉLY

I. tábla.

1

2.

3

4

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

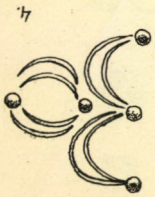
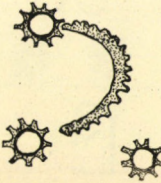
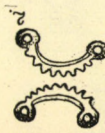
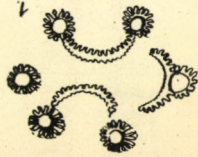
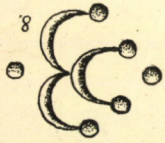
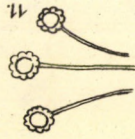
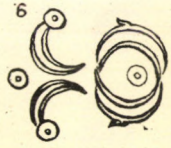
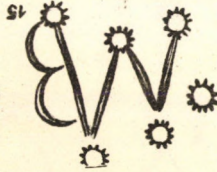
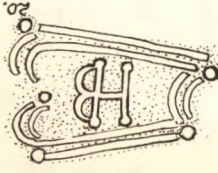
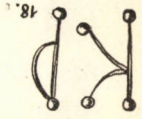
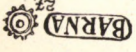
15.

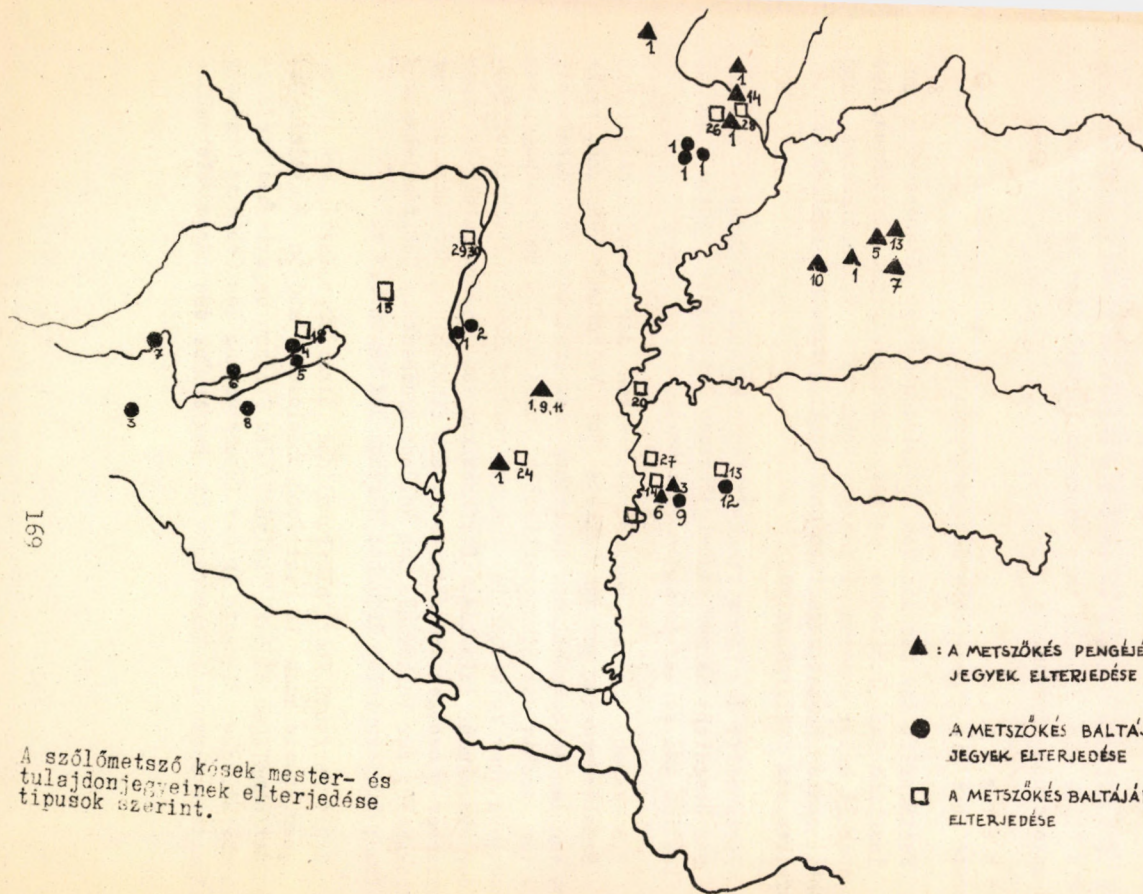
II. tábla.

FISCHER
BUPAN
30

* GALATA *

37AJKQ

▲ : A METSZŐKÉS PENGÉJÉBE ÜTÖTT MESTER-
JEGYEK ELTERJEDÉSE II. TÁBLA 1-15 ÁBRA

● : A METSZŐKÉS BALTÁJÁBA ÜTÖTT MESTER-
JEGYEK ELTERJEDÉSE III. TÁBLA 1-12 ÁBRA

□ : A METSZŐKÉS BALTÁJÁBA ÜTÖTT BETŰJELEK
ELTERJEDÉSE III. TÁBLA 13-30 ÁBRA

A szőlőmetsző kövek mester- és
tulajdonjegyeinek elterjedése
típusok szerint.

INDEX ETHNOGRAPHICUS

Anzeiger der Bibliothek des Ungarischen Ethnographischen Museums

Redigiert von I. S á n d o r und L. T a k á c s.

Budapest, VIII. Könyves Kálmán körút 40.

I N H A L T

Zur Einführung spricht die Redaktion ihren besonderen Dank für die Hilfe aus, die ihr ihre äusseren Mitarbeiter im In- und Ausland angedeihen liessen.

B ü c h e r s c h a u

Referate über die ungarischen Neuerscheinungen.

100. Festschrift des Museums von Sepsiszentgyörgy /Siebenbürgen/ anlässlich des Jubiläums seines fünfzigjährigen Bestehens. Das Werk enthält unter anderen Aufsätze über alte Volksstickerei und Tracht, sowie Bestattungsriten und Frühlingsbrauch, endlich über Jagdfallen des Seklergebietes.

101. Festschrift des Landwirtschaftlichen Museums in Budapest mit einer Übersicht seiner sechzigjährigen Geschichte, sowie seiner Organisation und seiner jetzigen Tätigkeit.

103. Ein Auswahl aus den Forschungsarbeiten der gesellschaftlichen Sammlerbewegung auf dem Gebiete der Volkskunde Ungarns, redigiert von der Volkskundlichen Abteilung des Instituts für Volkskunst, sowie vom Archiv des Ethnographischen Museums. Die Beobachtungen von 24 Sammlern über Volksüberlieferungen verschiedener Ortschaften. Themen der einzelnen Aufsätze: Dorfchroniken von Bauersleuten; Bautypen ungarischer Einzelgehöfte /"tanya"/; die Einrichtung der Küche und der Speisekammer; zur Volkskunde des Waldes; Brotbacken; Schifferleben auf der Drau; Kinderspiele; Bräuche; Märchen und Sagen u.s.w.

104. Zwölf Berichte über volkskundliche Streifzüge Verfassers in Ungarn, sowie auch in der Tschechoslowakei und in Rumänien. Das Leben der ehemaligen Räuber /"betyár"/ der Grossen Ungarischen Tiefebene; archaische Elemente in der Lebensführung des Gebietes Ormánság /in Komitate Baranya/; Wirtschaft und Bau im Tal des Lapos /Siebenbürgen/.

gen/; eine mythische Gestalt der Hirtenüberlieferungen: das wilde Mädchen; Goldwaschen, Wildbienenfang, Lebensweise und Dorfkultur in verschiedenen Gebieten von Siebenbürgen; Lasttragen auf dem Gebiete der Oberen Theiss; Zigeunerleben in der Nähe von Debrecen; slowakische Wanderkrämer und -handwerker; die Überreste der Kultur der ehemaligen rumenischen Wanderhirten in Mähren - das sind die Gegenstände der einzelnen Abschnitte des schön ausgestatteten Werkes.

119. Die ungarische Bauerntracht in den Jahren 1820-1867 wird in diesem grundlegenden Werk in ihrer geschichtlichen Entwicklung dargestellt. Der einleitende Aufsatz zeigt den Gang der Umwandlungen der Tracht, sowie derer Zusammenhang mit den gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Verhältnissen der Zeit, und den Einfluss gesellschaftlicher Unterschiede auf die Kleidungsweise des Bauerntums. Die einzelnen Kleiderstücke werden der Reihe nach geschildert. Verfasser bietet weiterhin ein umfangreiches Quellenmaterial aus der Literatur und aus den Zeitschriften des 19. Jhs dar: Texte über die Tracht verschiedener ungarischer Gebiete, beziehungsweise ethnischer Gruppen, mit zahlreichen Abbildungen. Der zweite Band enthält 96, zum Teil farbige Nachdrucke alter Holz- und Kupferstiche, Zeichnungen und Gemälden u.s.w. So entfaltet das Buch ein vielfältiges Bild über die Voraussetzungen der Blütezeit der ungarischen Volkstracht, wie sie sich am Ende des 19. Jhs entwickelte. Das Werk gehört zu den wichtigsten Leistungen der volkskundlichen Literatur, aber auch zu denen der Buchdruckerei Ungarns in der Nachkriegszeit. /Die deutsche Ausgabe befindet sich unter Druck./

128. Frische Schilderung des Lebens um alte Holzschiffe an der Theiss nach Erzählungen alter Schiffer. Schiffe-schleppen durch Menschen - oder Pferdekraft, die Arbeit des Steuermannes sowie der Besatzung, ihr Speisen, ihre Unterhaltungen, Kneipen werden kurz geschildert und dokumentiert.

129. Katalog der Ausstellung in Tihany über "Geschichte der ungarischen Schifffahrt." Kurze Übersicht ihrer Entwicklung auf den Flüssen und am Plattensee von "Einbaum", von Schlauch- und Rohrfloss bis zum Schiffe-Schleppen und zur Mechanisierung der Schifffahrt.

130. Verfasser, ein Kossuth-Preisträger, der frühere Leiter des Museums von Hódmezővásárhely, einem weitberühmten Jahrmarktsort der Ungarischen Tiefebene /auch dem Namen nach/, beschreibt die alten Märkte nach eigenen Erfahrungen: die Eigentümlichkeit und Lokalisation des Tier- und Krammarktes, Verkauf eines Filzmantels /"suba"/, die Gruppen der Verkäufer unter oder ohne Zelt, die Typen des Marktes, wie z.B. den Pferdehändler /"kupec"/, Kastanienröster u.sw., die Verschiedenheit der Märkte nach Jahreszeiten, die verschiedene Unterhaltungen beim Markt.

133. "Geschriebene" /geschnitzte/ Stöcke und Kunkeln im ehemaligen Komitate Csik /Rumenien/ bei den Szeklern mit Abbildungen, derer Druckstöcke von Hirten eigenhändig geschnitzt wurden.

134. Das Buch bietet eine geschichtliche Übersicht von den Überlieferungen der Weberei im Komitate Baranya. Die Rohstoffe der Gewebe - Hanf, Flachs, Baumwolle - werden in ihrem historischen Nacheinander geprüft und zugleich die Frage beantwortet, was von einem jeden der Stoffe gefertigt wird. Zwei Webestühle alten Typs werden rekonstruiert und zwar mit Benennungen der einzelnen Bestandteile. Endlich folgt im Buch die Besprechung 99 Webearbeiten, nach Ortschaften gruppiert, mit den entsprechenden Photographien, beziehungsweise Abbildungen.

137. Ein Sammelwerk von Studien über die Geschichte der ungarischen Fronbauern im 18. Jahrhundert mit manchen volkskundlich interessanten Beiträgen.

138. 9 alte Bauerngeschichten vom Gebiete des Nagy-Kunság über Hirten Räuber, Soldatenflüchtlinge, Wandergesellen, Musikanten nach dem Volksmunde aufgezeichnet.

139. Siedlungen und Herkunft der "Hajdu"-s nördlich von der Theiss; ihre Lebensweise, Rechte und Pflichten in der Vergangenheit.

140. Die Bewegungen der landwirtschaftlichen Arbeiter in Transdanubien in den Jahren 1905-1907. Mit ausführlicher Schilderung ihrer Lebensweise, Wohnungs- und Gesundheitsverhältnisse.

143. 58 alte, zum Teil unbekannte Kinderspiele aus 9 Dörfern /mit einigen Nachträgen/, die von Lehrern gesammelt, ja zum neuen Leben erweckt wurden.

161. Ungefähr 60 ungarische Balladen mit ihren Varianten aus dem Székler-Gebiet /Rumenien/, eine populäre Ausgabe in Schriftsprache. Die Einleitung gruppiert das Material nach den gesellschaftlich-wirtschaftlichen Verhältnissen, die sich in den einzelnen epischen Liedern widerspiegeln.

162. Mitte des vorigen Jahrhunderts hat der ungarische Dichter, János Arany, 150 ungarische Volkslieder aus dem eigenen Gedächtnis mit ihren Melodien aufgezeichnet. Er gruppierte die Lieder nach Stilarten, wobei sich eine ältere Schicht im Liederstil des 18. Jhs /zum Teil unter dem Einfluss der Liedüberlieferungen der Schulen/ von einer neueren unterscheiden liess, die sich in Ungarn Mitte des 19. Jahrhunderts unter dem Einfluss der deutschen Lieder des Biedermeiers entfaltete.

165. 91 Volkslieder mit Noten aus dem Bakony-Gebirge in Komitate Veszprém.

166. Sammlung der ungarischen Volkslieder der Hochzeitsbräuche. Bd.1. enthält 930, Bd. 2. 370 Lieder. Das Material wird nach den Phasen der Hochzeitsriten in 27 Abschnitte gruppiert. Jeder Abschnitt beginnt mit der Erörterung des entsprechenden Brauchelementes. Zu Text und Note werden Notizen über die Varianten mit Bibliographie zugefügt. Das Werk teilt die Tänze auch in Koreogrammen /in der Tanzschrift von Laban-Knust/ mit und ist zugleich für die reichste wissenschaftliche Sammlung ungarischer Volkstänze zu betrachten. Verschiedene Registers und eine Zusammenfassung in englischer Sprache schliessen die grosse Sammlung, die als 3.-4. Band der Publikationsreihe "Sammlung der Ungarischen Volksmusik" erschienen ist.

172. 15 Tänze aus 12 Dörfern Ungarns mit Beschreibung der Tracht, wie sie beim Tanz üblich ist. Die Tänze werden auch mit Tanznoten /mit der Melodie synchronisiert/ geschildert; als Anhang besprechen die Verfasser die Grundbegriffe der Tanzschrift nach Laban-Knust.

173. 20 Männertänze und 12 Tänze zu zweien, grösstenteils aus Siebenbürgen. Die einzelnen Tänze schildert das Buch nach Filmaufnahmen, ihre Besprechung kann sich also auf die entsprechenden Aufnahmen berufen. Die Noten nach Phonografaufnahmen.

174. 24 Tänze aus dem Komitate Somogy mit 60 Tanzweisen - die erste Ortsmonographie der ungarischen Tanzforschung mit Photos und Koreogrammen. Dabei eine Übersicht nach Bezirken über sämtliche Tanzangaben der Sammeltätigkeit auf diesem Gebiet, wobei auch ein Plan der weiterhin noch zu lösenden Aufgaben der Sammler aufgeworfen wird.
175. Zwei Tänze aus dem Komitate Borsod im Theissgebiet mit Koreogramm und einer ausführlichen Analyse, sowie mit einer kurzen Skizze der Volkskunde der betreffenden Ortschaften.
177. Zusammenfassende Geschichte der ungarischen Kartographie von den ersten Anfängen.
178. Katalog der handschriftlichen hydrographischen Landkarten Ungarns.
180. Sammlung der Aufsätze Verfassers aus dem Gebiete der ungarischen Literaturgeschichte. Die Erörterungen der Formprobleme der älteren Literaturdenkmäler, sowie der "volkstümlichen" Bestrebungen der ungarischen Literatur des 19. Jahrhunderts bietet auch für die Volkskunde wertvolles Material.

B i b l i o g r a p h i e n

Die ungarische Volkskunde in Jugoslawien 1945-1955. Zusammengestellt von M. Bona Julia, Rajko Nikolity und Vilko Novak.

Die grundlegenden Werke über die Volkskunde der südslawischen Völker. Zusammengestellt von Vilko Novak.

S t u d i e n

Nándor F e t t i c h : Über den Lebensbaum in Menschenform.

Der Lebensbaum in Menschenform ist ein bedeutungsvolles Motiv /Sinnbild/ der romanischen Kunst des Karpathenbeckens, das, auf den kirchlichen Bauten jener Zeit vereinzelt oder serienweise angebracht, für den heutigen Beschauer mehr nur als rein Ornament, oder als Element eines ornamentalen Systems erscheint. Verfasser weist - auf Grund seiner neuesten Forschungen auf dem Gebiet der Ausbildung der romanischen Ornamentik, der ältesten Denkmäler der ungarischen Volks poesie,

sowie der südslawischen Metallkunst - darauf hin, dass auch dieses Motiv zum Bestand der mitteleuropäischen Sinnbilder des Mittelalters gehört, das durch die Kirche bei ihrer Missionsarbeit - in Anbetracht der Denkweise des analphabeten Volkes - wieder und wieder verwendet wurde. Somit versteht es sich von selbst, dass die älteren heidnischen Sinnbilder jetzt eine neue Interpretation und einen neuen Inhalt erhalten. Derselbe Prozess setzte auch in anderen Ländern jener Zeit, so z. B. etwas früher auch in Grusien, ein.

Durch eine Analyse der ungarischen menschenförmigen Lebensbaumdarstellungen gelangt Verfasser zum Resultat, dass einestheils durch die endlosen Wiederholungen der einfachen Lebensbäume /z. B. auf den Friesen des Ziboriums von Pécs-Fünfkirchen des XII. Jh-s/ die Menge der Menschen, die entweder durch die rote Farbe und Vergoldung als tugendhaft und verklärt, oder durch die schwarz-bräunliche Farbe /Farbe des Schmutzes/ als sündigen und verflucht gekennzeichnet, dargestellt wurde; andernteils den selteneren pompösen Lebensbäumen die Bedeutung "Jesus" beigelegt wurde. Auch durch eine Inschrift der gothischen Kirche von Székelykeresztúr wird ausdrücklich mitgeteilt: "Arbor vitae Jesus Salvator Hominum". Als widersprechend dieser Interpretierung soll es ja keineswegs aufgefasst werden, wenn der menschenförmige Lebensbaum auf demselben Denkmal vielfach wiederholt, oder vielfach variiert angebracht wird. Die Gesetze der alteuropäischen Symbolik - wie sie Verfasser am reinsten in Anfangsstadien der europäischen Kulturentwicklung: im Neolithikum und Chalkolithikum findet - gestatten nämlich diese Möglichkeit entschieden. Diese Gesetze der alteuropäischen Symbolik lassen sich in vier Punkten zusammenfassen:

1/ Ein Symbol bedeutet die prinzipiell unendliche Reihe der verwandten Begriffe und zwar einen jeden verwandten Begriff derselben Reihe gleichzeitig und mit gleicher Intensität.

2/ Bei praktischer Verwendung /Magie/ lässt das Symbol prinzipiell unendlich vielmal wiederholen.

3/ Bei praktischer Verwendung können prinzipiell unendlich viele Varianten desselben Symbols vorgeführt werden.

4/ Bei praktischer Verwendung können die Symbole der dialektisch entgegengesetzten Begriffe gleichzeitig und nebeneinander vorgeführt werden.

In verfeinerter Form lebt die altheidnische Magie in der christ-

lichen "Magie" weiter; ihre Spuren treten auch auf den Steindenkmälern der romanischen Epoche klar auf.

Es war die Sprache der Symbole im Mittelalter, die - klarer als Schrift oder Predigt - weit und breit allgemein verstanden wurde. Elemente dieser Symbolik, geerbt durch unsere Volkspoesie und Volkskunst, leben auch heute noch manchmal auffallend klar weiter. Manchmal ist aber der Sinn derselben ganz verwischt. So z. B. sei der mit Christus-Symbolen geschmückte Gürtel, dem Volksglauben gemäss, Quelle des Wohlstandes, wobei aber die Bedeutung dieser traditionellen Symbole bereits vollkommen in Vergessenheit geraten ist.

István Vincze : Handwerkszeichen und Eigentumsmäler auf landwirtschaftlichen Geräten in Ungarn. 1. Rebmesser

Die landwirtschaftlichen Geräte des ungarischen Bauerntums wie Sichel, Rohrschneider, Sense, Hacke, Beil u.s.w. sind in den meisten Fällen mit gewissen kleinen Zeichen, Marken versehen. Die Sicheln z.B. wurden von Dorfschmieden, in manchem Ort von Zigeunerschmieden verfertigt und auf der flachen Seite mit ihren Handwerkerzeichen versehen, nach dem der "Eingeweihte" die Herkunft des Werkzeuges erkennen konnte. Wer sich das Gerät verfertigen liess, hat auch oft sein Eigentumsmal eingravieren lassen. Der Verfasser schildert die auf den Rebmessern Ungarns hervorkommenden Zeichen auf Grund der Sammlungen des Ethnographischen Museums in Budapest, sowie aller ungarischen Museen auf dem Lande, endlich nach den Angaben, die er auf den eigenen ethnographischen Streifzügen sammelte. Gewisse Typen der Rebmesser sind in Ungarn für einzelne Gebiete des Landes charakteristisch. Die Marken, die auf diesen Geräten auftauchen, sind ihrer Art nach nicht immer zu unterscheiden: sie können für Eigentumsmäler wie Handwerkszeichen in gleicher Weise gelten. Dieselbe Schwierigkeit verhindert eine Unterscheidung, wo man statt Punkte, Halbkreise, Linien, stilisierter Blume, Herzens u.s.w. Buchstaben als Marken findet. Manchmal kann man diese kleinen Gravierungen für einfache Dekorationen auffassen. Das wiederholte Vorkommen weist jedoch auf Handwerkszeichen hin; so die Zeichen auf Tafel II, die alle auf Typen des Tokaj-Hegyalja-Gebietes vorkommen, und wahrscheinlich auch die Abbildungen Nr. 1-12. auf Tafel III /Ober-Ungarn, der südliche Teil von Transdanubien und der Grossen

Tiefebene/; während sich die Funktion der Gravierungen auf Nr. 13-25. derselben Tafel nicht immer zu bestimmen ist. Die Abbildungen unter Nr. 26-30. mit den Anfangsbuchstaben des Meisters /von der östlichen Seite des Landes/ sind wieder als Handwerkszeichen aufzufassen. Auch die Teile des Gerätes, worauf die Zeichen eingraviert wurden, sind für die oben erwähnten einzelnen Gruppen charakteristisch.

T A R T A L O M

Bevezető

Ujabb könyvek a Néprajzi Múzeum Könyvtárában

81

82-133

T á r g y k ö r ö k

Bibliográfiák	95-97
Enciklopédiák, lexikonok	98-99
Emlékkönyvek	100-102
Gyűjtemények	103-104
Összefoglaló művek	105-108
Földművelés	109
Állattartás	110-113
Táplálkozás	114-115
Viselet	116-119
Település, építkezés	120-122
Butorzat	123
Ipar	124-126
Kereskedelem, közlekedés	127-130
Népművészet	131-134
Társadalom	135-141
Szokás	142
Játék	143-145
Hiedelem	146-148
Általános folklór	149-150
Vegyes tárgykörű folklór-kiadványok	151-152
Mese	153-156
Mondák	157-159
Verses-epika, ballada	160-161
Népdal-kiadványok	162-166
Zenetörténet, zeneetnologia	167-171
Tánc	172-176
A társtudományok köréből	177-180

S z e r z ő k

Avasi Béla	162
Bárdosi János	129
Belényesy Márta	137, 141
Bodrogi Tibor	135, 136
Boglár Lajos	98, 102, 108, 112
Boros Marietta	118, 134
Csermák Géza	128
K. Csilléry Klára	123
Diószegi Vilmos	132
Földes László	100, 110, 133, 161
Gáborján Alice	125, 127
Hegyi Imre	107
Hofer Tamás	109, 114, 120-122
Kardos László	119
Korompay Bertalan	106, 131, 160
L. Kovács Ágnes	164, 176
Kovács Péter	177-178
Molnár Balázs	138-139
Sz. Morvay Judit	105
Morvay Péter	172-173
Nagy László	117
Rajeczky Benjamin	168-170
Sándor István	95-97, 99, 111, 113, 116, 124, 126, 143-145, 149-150 153-159, 163, 165, 174-175 179-180
Schram Ferenc	166
Szendrey Ákos	103, 142, 146-148
Szolnoky Lajos	104
Takács Lajos	130, 140, 171
Vargyas Lajos	151-152, 167
Vincze István	101, 115

Bibliográfiák

Magyar néprajzi irodalom Jugoszláviában 1945-1955. Összeállította: M. Bona Julia-Rajko Nikolity-Vilko Novak.	134-142
Alapvető művek a délszláv népek néprajzi szakirodalmában. Összeállította: Vilko Novak	143-152
A kifejezés etnográfiaájához	
Fettich Nándor: Az emberformájú életfárl	153-160
Vincze István: A magyarországi mezőgazdasági szerszámok mes-ter- és tulajdonjegyei. I. Szőlőmetszőkések	161-169
Anzeiger der Bibliothek des Ethnographischen Museums	170-177

A Néprajzi Múzeum Baráti Köre

Sokan vannak Budapesten, akiket foglalkozásuk, hivatásuk vagy személyes érdeklődésük kapcsolatba hoz a néprajztudománnyal. Egyeseket megragad a magyar népművészet gazdagsága, mások szeretnék alaposabban megismerni a magyar nép különböző csoportjainak életmódját, kulturális örökségünk történetét, alakulását. Ismét másokat távoli világrészek idegen népei, idegen kulturái vonzanak. A Néprajzi Múzeum hivatása, hogy mindezekre az igényekre s kérdésekre feleletet adjon, kiállításaiival, előadásaiival mind szélesebb rétegekkel ismertesse meg magyar népünk s a világ népeinek életét, kulturáját.

A Néprajzi Múzeum Baráti Köre elsősorban a néprajz népművészet iránt érdeklődő budapestieket akarja összegyűjteni. Hívjuk azokat is, akiket hivatásuk kapcsol össze a néprajzzal: tervezőket, művészeket, rajztanárokat stb. Különös szeretettel várjuk a pedagógusokat, a népművészeti tárgyak gyűjtőit, önkéntes néprajzi gyűjtőhálózatunk munkatársait. A Baráti Kör útján közvetlen kapcsolatot akarunk teremteni a múzeum és a múzeum látogatói közt. Barátainknak rendszeresen beszélünk a múzeum életének eseményeiről, bemutatjuk új szerzeményeinket, új eredményeinket. A Baráti Kör tagjaitól viszont azt kérjük, hogy ismerőscik, barátaik, munkatársaik körében népszerűsítsék a múzeum kiállításait, előadásait. Segítsenek hozzá, hogy múzeumunk kincseit minél többen megismerhessék.

A Baráti Kör minden hónap első csütörtökjén tart összejövetelt /július és augusztus kivételével/. A műsor film-, hangfelvétel-, dia- pozitív-bemutatókból, kiállításon nem szereplő múzeumi tárgyak és jelentős új szerzemények bemutatásából áll. Az összejöveteleken új eredményeket adunk közre, melyek a szakmabelit is érdekelhetik. A bemutatás módja azonban olyan, hogy a széles körben toborzott érdeklődők is könnyen érthessék, élvezhessék. A műsor összeállításánál a Baráti Kör tagjainak igényét vesszük alapul, benyújtott kívánságoknak, igényeknek szívesen eleget teszünk.

Vendégeket minden összejövetelen szívesen látunk.

